T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

TELEVİZYON YAYINLARINDA İSLAMOFOBİK ÖGELERE İLİŞKİN RTÜK KARARLARININ İNCELENMESİ: 2019-2022 YILLARI ARASI

UZMANLIK TEZİ

MUSTAFA İÇİNAK

ANKARA
OCAK, 2023

RTÜK
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

T.C.

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

TELEVİZYON YAYINLARINDA İSLAMOFOBİK ÖGELERE İLİŞKİN RTÜK KARARLARININ İNCELENMESİ: 2019-2022 YILLARI ARASI

UZMANLIK TEZİ

MUSTAFA İÇİNAK

DANIŞMAN: DAİRE BAŞKAN YARDIMCISI ALİ KAPTAN

ANKARA

OCAK, 2023

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,

…… adlı Üst Kurul Uzman Yardımcısının hazırladığı "……" başlıklı bu çalışma Tez Değerlendirme Komisyonu üyelerince oy birliği/oy çokluğu ile **Uzmanlık Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Komisyon Üyeleri	İmza
Başkan	……	…….
Üye	……..	……
Üye	……	…….
Üye	……	..……....
Üye	……	……...

ONAY

Bu tez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlığı Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca …/…/20… tarihinde kabul edilmiştir.

……

(Adı ve SOYADI)

Üst Kurul Başkanı

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

TEŞEKKÜR

İbni Sina'nın "Sözün güzelliği kısalığındadır" ifadesiyle anlattığı durumun pratikte çok zor olduğuna dikkat çekerek "efradını cami ağyarını mani" bir teşekkürün küçük bir sayfaya sığdırılamayacak bir vüs'ati kuşattığını öncelikle ifade etmeliyim. Eskilerin "evvel refik ba'det tarik" sözünde de vurguladığı gibi, hayat maceramızın hattında önemli bir eşik noktasını teşkil eden bu hassas sürecimizde, yoldan önce yoldaşlık yapan büyüklerimize ve dostlarımıza şükranlarımızı ifade etmeyi de bir borç biliyorum. Bu süreçte tez danışmanlığımı üstlenen Ali Kaptan Bey'e, süreç esnasında moral motivasyonumuzun diri kalmasında önemli katkılar sunan daire yöneticilerimiz Aydın Demir ve Ali Sarı Beylere, aynı odayı paylaştığım ve aynı birimde görev yaptığım değerli dostlarıma ve özellikle bu süreçte ve her zaman azami fedakarlıkla yanımda bulunan çok kıymetli eşim Melike İçinak ve dünyalar tatlısı biricik oğlum Enes Zeyd İçinak'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

TELEVİZYON YAYINLARINDA İSLAMOFOBİK ÖGELERE İLİŞKİN RTÜK KARARLARININ İNCELENMESİ: 2019-2022 YILLARI ARASI

İÇİNAK, Mustafa

Uzmanlık Tezi

Tez Danışmanı: Daire Başkan Yardımcısı Ali Kaptan

Mart 2023 120 sayfa

İslam dini ve Müslümanlara karşı korku ve düşmanlığı içeren İslamofobi olgusu; sosyolojik, kültürel, tarihsel ve ekonomik bazda farklı boyutları olan bir kavramı ifade etmektedir. Sanayi inkılabıyla birlikte endüstriyel ve ekonomik anlamda büyük atılımlar yapan Batı, diğer dünya ulusları gibi topraklarımızda da kendisine hayran kitleler ve aydınlar ortaya çıkarmıştır. İslamofobik nitelikli söylemler, söz konusu süreçle birlikte topraklarımızda da dillendirilir hale gelmiş, yer yer olumsuz reaksiyonların ortaya çıkmasında ve televizyon yayınlarında da kendini göstermesi sürecinde etkili olmuştur. Özellikle televizyon yayınları olmak üzere kitle iletişim araçları, bahse konu İslamofobik refleksleri besleyen algıların üretilmesinde aktif bir işlev ifa etmiş ve halen de etmekte olduğu söylenebilir.

Türk televizyonlarında yer alan İslamofobik söylemlere ilişkin uzman raporlarını, Üst Kurul kararlarını ve mahkeme kararlarını analiz etmek amacını taşıyan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde İslamofobiye ilişkin kavramsal çerçeve, İslamofobinin sebepleri ve olgunun tarihsel gelişim sürecine değinilmştir. İkinci bölümde, medya ve İslamofobi ilişkiselliğiyle birlikte görsel medya ve İslamofobi ilişkisinin Batı ülkeleri örneği üzerinden incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde, ülkemizde İslamofobinin tarihsel sürecinden bahsedilmiş ve bir görsel medya ürünü olan sinema filmlerinde yer alan İslamofobik ögelere dikkat çekilmiştir. Çalışmanın ana bölümünü teşkil eden son bölümde

ise 2019-2022 yılları arasında Türk televizyon mecralarında yer alan yayınlarda İslamofobik söylemlere ilişkin 6112 Sayılı Kanun kapsamında alınan Üst Kurul kararları ile kararlara ilişkin mahkeme safahatı ele alınmış ve ulaşılan sonuçlar ifade edilmekle birlikte bazı öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kavramlar: Medya, islamofobi, oryantalizm, televizyon

ABSTRACT

EXAMINATION OF RTÜK DECISIONS REGARDING ISLAMOPHOBIC ELEMENTS IN TELEVISION BROADCAST: BETWEEN 2019-2022

İÇİNAK, Mustafa

Specialization Thesis

Thesis Advisor: Deputy Head of Department Ali Kaptan

March 2023 120 pages

The phenomenon of Islamophobia, which includes fear and hostility towards the religion of Islam and Muslims; It refers to a concept that has different dimensions on sociological, cultural, historical and economic basis. The West, which made great strides in the industrial and economic sense with the Industrial Revolution, has created admiring masses and intellectuals in our lands like other world nations. With the said process, Islamophobic rhetoric has also become voiced in our lands and has been influential in the emergence of negative reactions from time to time and in the process of showing itself in television broadcasts. It can be said that mass media, especially television broadcasts, have played an active role in the production of perceptions that feed the aforementioned Islamophobic reflexes and still do.

The study, which aims to analyze the expert reports, Supreme Council decisions and court decisions on Islamophobic discourse on Turkish television, consists of four parts. In the first part, the conceptual framework of Islamophobia, the causes of Islamophobia and the historical development of the phenomenon are discussed. In the second part, the relationship between media and Islamophobia and the relationship between visual media and Islamophobia are examined through the example of Western countries. In the third chapter, the historical process of Islamophobia in our country is mentioned and attention is drawn to the Islamophobic elements in movies, which are a visual media product. In the last part, which constitutes the main part of the study, the Supreme Council decisions taken within the

scope of the Law No. 6112 on Islamophobic discourses in the broadcasts in Turkish television channels between the years 2019-2022 and the court phase regarding the decisions are discussed and the results are expressed and some suggestions are put forward.

Keywords: Media, islamophobia, orientalism, television

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....iv
TEŞEKKÜR.....v
ÖZET.....vi
ABSTRACT.....viii
İÇİNDEKİLER.....x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....xiii
KISALTMALAR.....xiv
BÖLÜM 1
GİRİŞ.....1
Problem Durumu.....1
Önem.....2
Amaç.....2
Sınırlılıklar.....3
BÖLÜM 2
YÖNTEM.....3
Model.....3
Evren ve Örneklem.....3
Verilerin Toplanması.....4
Verilerin Çözümlenmesi.....4
BÖLÜM 3
BULGULAR VE YORUMLAR.....5
İslamofobi- Kavramsal ve Tarihsel Çerçeve.....5
İslamofobiye İlişkin Kavramsal Çerçeve.....5
İslamofobinin Tanımı.....5
Zenofobi (Xenofobi).....9
Fundamentalizm.....10
Oryantalizm.....13
Medeniyetler Çatışması Tezi.....15

İslamofobinin Tarihi Aşamaları.....17
İki Semavi Din ve İslamofobi İlişkisi.....17
Runnymede Trust Raporu.....19
11 Eylül Saldırıları.....21
Radikal İslami Örgütlerin Terör Saldırıları.....22
İslamofobinin Temel Sebepleri.....24
Tarihsel Sebepler.....25
Sosyolojik ve Kültürel Sebepler.....26
Ekonomik Sebepler.....28
Siyasal Sebepler.....29
İslamofobi Bağlamında Medya ve Avrupa Görsel Medyası Çerçevesinden İnceleme.....30
İslamofobi Bağlamında Medya.....30
Bir Güç Unsuru Olarak Medya.....30
Medyanın Fonksiyonları.....30
Medyanın Etki Alanı ve Gücü.....32
Medyanın Yönlendirici Etkisi.....34
Görsel Medya ve İslamofobi.....35
Genel Hatlarıyla Görsel Medya Mecrasında İslamofobi ve İslam'ın Medyatik Temsili.....38
İslamofobinin Medyada Zirve Yapmasında Kritik Eşik: 11 Eylül.....38
Batı Ülkelerinde İslamofobi ve Medya Tezahürleri.....42
Amerika Örneği.....42
Fransa Örneği.....45
İngiltere Örneği.....47
Hollanda Örneği.....49
Türkiye'de İslamofobi.....53
İslam'a İlişkin Refleksin Tarihi Gelişimi.....54
Osmanlı'nın Son Dönemi: Tanzimat ve 2. Meşrutiyet'te Batılılaşma Furyası.....54
Türk Medyası ve Sineması Bağlamında Medyada İslamofobi.....57
Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı Üzerine İslamofobik İnceleme.....58
Din Olgusunun Sinemada Tarihsel Gelişim Süreci.....59
1950 Öncesi Batılılaşma Projesi ve Din Algısı.....59

1950 Sonrası Sinemada Din ve Din Adamı Olgusu.....60
İslamofobik İçerikli Yayın İhlallerine İlişkin Üst Kurul Kararlarının Analizi.....65
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.....65
RTÜK'ün Yapısı ve Kuruluşu.....65
RTÜK'ün Denetim Yapma Yetkisi.....67
6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde RTÜK'ün Müeyyide Uygulama Yetkisi.....67
RTÜK'ün İslamofobiyle İlgili Yaptığı Çalışmalara Genel Bakış.....68
2019-2022 Yılları Arası İslamofobik Yayınlara İlişkin Üst Kurul Kararları ve Karar Süreçlerinin İncelenmesi.....71
Örnek İnceleme 1: Kanal D - Yeni Hayat.....71
Örnek İnceleme 2: TELE 1- Ayrıntılar.....77
Örnek İnceleme 3: FOX- Yasak Elma.....80
Örnek İnceleme 4: Ulusal 1 – Pınarın Kaynağından.....83
Örnek İnceleme 5: TELE 1-Karanlıktan Aydınlığa.....92
Örnek İnceleme 6: Halk TV – Medya Mahallesi.....95
Örnek İnceleme 7: Habertürk – Teke Tek Bilim.....98
Örnek İnceleme 8: Tele 1 – 18 Dakika.....100
Örnek İnceleme 9: Ulusal 1- Nasıl Yani.....102
Örnek İnceleme 10: Haber Global – Kayıt Altında.....105
BÖLÜM 4
SONUÇ VE ÖNERİLER.....109
Sonuç.....109
Öneriler.....111
KAYNAKLAR.....113
ÖZGEÇMİŞ.....120

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Şekil 1. Umut Adlı Sinema Filminde Din Adamının Define Yerine İlişkin Tahminde Bulunduğu Sahne.....62

Şekil 2. Kibar Feyzo Adlı Filmde Din Adamının Feyzo İle Pazarlık Sahnesi.....63

Şekil 3. Üçkağıtçı Adlı Filmde Arif Efendi İle Rıfkı'nın Yağmur Tahmini Yaptıkları Sahne.....64

KISALTMALAR/SİMGELER

Kısaltma	Açıklama
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ATO	Ankara Ticaret Odası
BM	Birleşmiş Milletler
CBS	Columbia Broadcasting System
FAIR	Forum Against İslamophobia and Racism
G-8	Group of Eight
G-20	Group of Twenty
Hz.	Hazreti
LCI	La Chaine Information
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NBC	National Broadcasting Company
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
RTYK	Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu
s.	sayfa
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SKAAS	Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi

GİRİŞ

Problem Durumu

Osmanlı Devleti'nin gerileme ve çöküş dönemlerinden sonra aydın sınıfça kültürel temelde amaç edinilen Batı medeniyetinin, topraklarımızda çok farklı alanlarda odak noktasına oturduğunun ifade edilmesi yerinde olacaktır. "Self-oryantalizm" olarak nitelendirilebilecek bir refleksle Müslümanlar'a yönelik çeşitli alanlarda oluşturulan algıların, İslam ve Müslümanlara yönelik ciddi zararlara yol açtığı bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte; bazı mahfillerce İslamofobiye ilişkin sürecin 11 Eylül sonrası başladığı dile getirilse de, tarihi kökenleri itibariyle Tanzimat'a hatta Hz. Peygamber dönemine kadar uzandığı ifade edilebilir. Bu sebeple; İslamofobinin doğru anlaşılabilmesi noktasında tarihsel ve sosyolojik aşamalarının dikkatle incelenmesi önem arz etmektedir. Tarihsel sürecin son halkasını teşkil eden günümüzde ise söz konusu İslamofobik refleksin yayılmasında en önemli enstrümanlardan birisini medya teşkil etmektedir. "Self-oryantalist" bir tutumla ülkemizde bulunan medya kuruluşlarında yer alan İslamofobik refleksli yayınlarda Batı kültürünün etkisini gözardı etmemek yerinde olacaktır. (Hıdır, 2007)

İslamofobinin şekillenmesinde 20. ve 21. yüzyıldan itibaren medya aktif şekilde rol almıştır. Özellikle televizyonlarda terör eylemleri İslam'la ilişkilendirilerek sunulmuş; bazı inanç merkezli toplumsal pratikler olumsuz örnekler üzerinden irdelenmiş, bu çabalar medya aracılığıyla geniş kitleler için daha işlevsel hale getirilmiştir. Yeni iletişim teknolojileri, sunduğu yeni imkanlarla bu içerikleri herkese hitap edebilen bir şekle dönüştürmüştür. Bu şekilde medya aygıtı kendine özgü metotlarıyla Batı'nın İslam'a dönük olumsuz perspektifini genelleştirerek süreklilik kazandıran bir fonksiyon kazanmıştır. (Temel, 2019)

Önem

Dünyada ve özellikle ülkemizde İslamofobi ile medya arasındaki güçlü bağı ortaya koyan çalışmaların olması gerekenden çok az seviyede olduğu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle halkın büyük çoğunluğunun ilgi gösterdiği ve kitleleri konsolide etme gücüne sahip olan televizyon yayınlarında yer alan İslamofobik içeriklerin analiz edilmesi ve genel olarak İslamofobi; özelde ise görsel-işitsel medya mecralarının en önemlilerinden birisi olan televizyon yayınlarında İslamofobik içeriklerin tespit edilmesi ve çözüm önerileri üretilmesi noktasında yapılan çalışmaların ciddi önem taşıdığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Bu çalışmada, gerek televizyon üzerinde yer alan İslamofobik yayınlarda yer alan ifadelerin deşifre edilerek Üst Kurul uzmanlarınca raporlanması; gerekse de Üst Kurul kararları ile idare mahkemelerine ilişkin safhaları bütünlüklü biçimde analiz ederek konuya ilişkin çözüm önerilerinin irdelenmesinin özgün nitelikli bir boyutunun olduğu ifade etmek yerinde olacaktır.

Amaç

Tez çalışması; ülkemizde yer alan televizyon yayınlarında bulunan ve İslamofobik olduğu varsayılan ögelerin Üst Kurul Uzmanlarınca tespitini, Üst Kurulun konuya ilişkin aldığı kararları ve ilerleyen aşamalarda ilk derece ve üst düzey idare mahkemelerinin söz konusu kararlara ilişkin değerlendirmelerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bahsi geçen bütün sürecin analiziyle, konuya ilişkin farklı aşamalarda yer alan aktörlerin bakış açıları ve perspektiflerine dair çıkarımlar yapılacaktır.

Sınırlılıklar

Araştırma, 2019 yılından 2022 yılına kadar Türk televizyon yayınlarında geçen İslamofobik varsayımlı söylemlere istinaden alınan RTÜK kararlarıyla sınırlıdır. Dolayısıyla radyo yayınları ve 2019-2022 yılları dışındaki zaman diliminde yapılan yayınlar, araştırma kapsamında yer almamaktadır.

Yöntem-Model

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırma "...gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma... " (Karataş, 2015, s.62-80) biçiminde tanımlanmaktadır.

Tez çalışmasının tarihi, sosyal, ekonomik perspektifiyle kavramsal çerçevesinin oturtulması amacıyla ilk üç bölümünde literatür taraması yöntemi uygulanmıştır. Tezin ana bölümünü teşkil eden son bölümde ise, konuya dair resmi dökümanlar ve yargı kararlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi sebebiyle döküman analizi yöntemi uygulanmıştır.

Tez çalışmasında; konuya ilişkin uzman raporları, RTÜK kararları, ilk derece idare mahkemesi kararları, bölge idare mahkemesi kararları ve Danıştay kararları başta olmak üzere; konuyla ilgili dergi, bilimsel makale, tez, görsel yayınlar gibi ulusal ve uluslararası kaynaklar kullanılarak çıkarım ve yorumlamalar yapılmakta ve yapılan tespitler çerçevesinde önerilerde bulunulmaktadır.

Evren ve Örneklem

Çalışmaya ilişkin evreni Türk televizyon medyası teşkil etmektedir. Fakat bütün Türk televizyon medyasının analiz edilmesi mümkün olmadığı için 2019-2022 yılları arasında yer alan İslamofobik nitelikli ifadeler içerdiği varsayımı sebebiyle uzman raporu ve Üst Kurul kararına konu olmuş televizyon yayınları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 2019-2022 yılları arasında İslamofobik söylemlere yer veren televizyon yayınları çalışmaya esas teşkil etmektedir.

Verilerin Toplanması

Bu tez çalışmasında verilerin toplanması sürecinde yazılı materyal araştırması tekniği kullanılmıştır. Tez konusuna ilişkin bilgi içeren materyaller ile belgelerin analiz edilmesi ve konunun araştırılması sürecinde zaman ve kaynak tasarrufunu önceleyerek belge incelemesini sağlayan bahse konu yöntem, araştırma sürecinde ışık tutan bir fonksiyon ifa etmiştir. İslamofobik yayınlara ilişkin kararlara ulaşılması sürecinde uzman raporları ve Üst Kurul kararlarına İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı verilerinden ulaşılmıştır. Üst Kurul kararını takip eden süreçteki mahkeme kararları, savunmalar ve Danıştay kararları gibi materyallere ise Üst Kurul Hukuk Müşavirliği verilerinden ulaşılmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi

Tez konusuna ilişkin uzman raporları, Üst Kurul kararları ve mahkeme safahatına dair materyaller, yorumlanmış ve sistemli bir şekilde sunulabilmek amacıyla özetlenmekte ve bu surette betimsel analiz yöntemi uygulanarak çözümlenmektedir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

İSLAMOFOBİ: KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

İslamofobiye İlişkin Kavramsal Çerçeve

Medyada İslamofobiye ilişkin inceleme yapılırken olgunun genel olarak ifade ettiği anlam ve olguyla ilişkili diğer kavramların incelenmesi konunun anlaşılmasında etkili olacaktır. Tez çalışmasının ilk bölümü olan bu kısımda, olgunun kendisi ve olguyla ilişkili kavramsal çerçeve incelenmektedir.

İslamofobinin Tanımı

Son dönemlerde İslamofobiye dair yapılan çalışmaların da sonucu olarak, İslamofobi'ye dair zengin bir literatür oluştuğu söylenebilir. Bununla birlikte, üzerinde herkesin uzlaştığı bir tanımlama olmadığından bu hususa ilişkin kavramsal bir belirsizlik olduğunu söylemek de yerinde olacaktır (Kirman, 2010). Dolayısıyla kavrama dair tanımlarda belli başlı bazı farklılıklar görülebilmektedir.

İslamofobi kavramının ilk defa ne zaman kullanıldığı hususunda çeşitli görüşler bulunur. Bir görüşe göre kavramın ilk defa müsteşrik Etienne Dinet'in 1922'de yayınladığı bir yazıda ifade edildiği iddia edilirken (Allen, 2010) diğer bir görüşe göre ise, İngiltere'de ırkçılık karşıtı yayın yapan bir kuruluş olan Runnymede Trust'ın 1997'de yayınladığı raporda bulunduğu ifade edilmiştir. Esasen kavramın ilk defa ne zaman kullanıldığının ötesinde, olgu olarak ne zaman çıktığı daha fazla önem arz etmektedir. Bu itibarla kavramın içerdiği anlam derinliği ve ontolojik olarak ortaya çıkışına dair analizler yapılması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslamofobi sözcüğü Yunanca'da korku tanrısı şeklinde bilinen "phobos" kelimesinden türetilmiş "phobia" kelimesi ile, "İslam" kelimelerinden meydana gelmektedir. Sözcük anlamı olarak İslam'dan ve Müslümanlar'dan duyulan korkuyu ifade etmektedir. Söz konusu "phobia" kelimesi, normal şartlarda korkulmayacak bir obje veya olaya karşı duyulan olağanüstü korku halini tasvir eder. Bunun yanında fobi kelimesi eklendiği sözcüğe korkuyla birlikte kelimede anlatılan durum veya objeye karşı hissedilen bir çeşit nefret ve kini de anlatır. Nitekim yabancılara yapılan düşmanlık manasını ifade eden zenofobi (Xenofobi) kavramı da bu tezi ispatlar niteliktedir. Dolayısıyla İslamofobi kavramı "Müslümanlara ve İslama karşı hissedilen güvensizlik, şüphe, korku veya onlara karşı beslenmekte olan nefret, kin ve düşmanlık" (Aktaş, 2014) şeklinde ifade edilebilmektedir. Bir şeye karşı hissedilen korku şayet yersiz bir korkuysa bu zaman içerisinde korkulan şeye düşmanlığa da dönüşebildiği için İslamofobi kavramı İslam düşmanlığı şeklinde de kullanılabilmektedir. Fobi kelimesi ayrıca "belirli nesne, durum ya da kimseler karşısında duyulan, yersiz, temelsiz,mantıkdışı ancak önlenemez korkuya verilen ad" olarak tanımlanır (Cevizci, 1999). Bu yönüyle İslamofobi ifadesinin, herhangi bir hakikate dayanmamasına rağmen İslam'dan veya müslümanlardan duyulan yersiz endişe, korku, çekince ve ürkme gibi halleri ifade ettiği söylenebilir (Hıdır, 2007).

Meşhur Fransız sözlüğü olan *Larousse'*ta kavram "İslam'a ve Müslümanlara karşı düşmanlık" (Ergül, 2015) şeklinde tarif edilmektedir. Orhun'a (2009, s.192-200) göre ise İslamofobi, sıklıkla müslümanlara ve İslam'a karşı hissedilen bir tür korku ve endişeyi ifade eder.

Zafer İqbal (2010) İslamofobi'yi bir çeşit dini hoşgörüsüzlük olarak değerlendirir. Bunun farklı biçimlerdeki dışavurumlarına, tarihi süreçte yaşanan çok sayıda soykırım ve savaş da şahitlik teşkil etmektedir. İslamiyetin çok kısa bir süreçte dünya çapına yayılması ve kitleler üzerinde büyük etkiler oluşturması, diğer dinler açısından bir tehdit unsuru olarak görülmesinde etkili olmuştur. Bahse konu algı Batı dünyasında özellikle 14. yüzyıldan sonra giderek güçlenmiştir.

Abu Sway (2006, s.22-23) İslamofobinin ifade ettiği anlamı kavramak için çok derinlere gitmek gerektiğini söyler. Bu durum nadir olarak karşılaşılan bir durum olmamakla beraber, aslında İslamiyet'in bizzat kendisi kadar eski bir meseledir. İslamofobi de aynen anti-semitizm vakası gibi temellerini ırkçı ve çokkültürlü anlayışı kabul etmeyen benmerkezci Avrupa paradigmasından oluşturmaktadır. Bu yönüyle bu fobinin dünden

bugüne bir durum olmadığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Mehmet Ali Kirman (2010) kavramı yorumlarken sağlam bir hakikate dayanmadan Müslümanlardan ve İslamiyet'ten korkma, çekinme ve kaçma şeklinde ifade ederek İslamofobi'yi İslam düşmanlığı anlamına gelen "anti-İslamizm"e geçişte bir ön aşama olarak değerlendirmiştir. Nihat Uzun (2012) ise meseleyi hayatın farklı alanlarında tezahür eden boyutuyla değerlendirerek, Müslümanların çoğunluğuna karşı günlük yaşamlarını ilgilendirecek şekilde kamu hizmeti veya çalışma hayatında uygulanan ayrımcılık ve sosyal hayat ile birlikte uluslararası ilişkilerden soyutlama şeklinde tarif edilebilecek bir tür düşmanlık ve korku durumunu anlattığını söylemektedir. Burada İslamofobinin yalnızca teorik ve söylem düzeyinde bir korkudan daha çok konunun doğrudan Müslümanların günlük yaşamına, çalışma hayatına, kamu hizmetlerinden istifadesine bakan yönüne yapılan müdahele boyutuna vurgu yapılarak fiili anlamda baskı ve yıldırma olarak tezahür eden şekliyle farklı açılardan ele alınması dikkat çekicidir.

İslamofobi konusunda önemli çalışmaları içeren ve 2015 senesinden beri yayımlanmakta olan ve editörlüğünü Enes Bayraklı ile Ferid Hafez'in (2016) yaptığı Avrupa İslamofobi raporunda ise adı geçen kavram tanımlanırken Müslümanlar üzerinde egemenlik kurmak isteyen bazı kesimlerce kullanılmakta olan bir çeşit ırkçılık olduğuna dikkat çekilir ve şunlar söylenir:

> İslamofobi, (gercek ya da uydurulmuş) bir günah keçisi ilan ederek bir iktidar alanı inşa etmek, genişletmek ve bu durumu istikrarlı hale getirmek isteyen dominant gruplar tarafından kullanılmaktadır. Bu dominant gruplar ilan ettikleri bu günah keçisini yine kendilerinin inşa ettiği "biz" tanımının dışında bırakmakta ve kendilerinin yararlandığı kaynaklardan ve haklardan mahrum bırakmaktadır. İslamofobi sabit ve negatif değerler atfedilmiş ve tüm Müslümanlar icin genellenmiş bir "Müslüman" kimliği inşa ederek Müslümanları ötekileştirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en onemli husus İslamofobinin bize Müslümanlar ve İslam'dan daha çok İslamofobik şahıslar hakkında bilgi verdiği gerçeğidir (s.6-7).

Yine İngiltere merkezli bir kuruluş olan Forum Against İslamophobia and Racism (FAIR), İslamofobi'yi Müslümanlara ve İslam'a karşı beslenmekte olan düşmanlık, kin ve korku şeklinde nitelendirmektedir (Canatan, 2007).

İslamofobiyle ilgili bir diğer önemli tanım ise, 2004 yılında Budapeşte'de yapılan ve dünyanın farklı yerlerinden katılımcıların olduğu bir seminerde yayınlanan raporda bulunmaktadır. Raporda İslamofobi, İslam'a ve Müslümanlara karşı önyargı ve korku olarak tarif edilmiş ve bu olgu ırkçılık veya başka hangi şekilde tezahür ederse etsin, insan haklarının ihlal edilmesi ve toplumsal birliğin bozulması noktasında bir enstrüman işlevi göreceğinden hareketle bir tehdit unsuru şeklinde nitelendirilmiştir (Ataman, 2008).

İslamofobi Müslümanlar ve İslam hakkında tarihsel ve toplumsal koşullarda oluşan ve içerisindeki bir kısım algılar, işaretler ve sembollerle olumsuz bir anlam kazanan ideolojidir. Bu ideoloji, kurumsal yönü olmamakla beraber Müslümanlara karşı toptancı bir nazarla hoşnutsuzluk, korku ve zaman zaman da düşmanlık boyutunda kendisini gösterir.

Bu kavrama dair çok ses getiren itirazlardan birisi olan ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik 11 Eylül saldırılarından dört yıl önce yayınlanmakla birlikte bu hususta en kapsamlı raporlardan birisi olma imtiyazını taşıyan Runnymede Trust raporunda ise İslamofobi, müslüman birey ve topluluklara yönelik temelsiz bir düşmanlığı ve bu düşmanlık ve ayrımcılık sonucunda Müslümanların toplumsal ve politik meselelerden dışlanması sonucu oluşan fiili durum olarak ifade edilmektedir (Yavuzcan, 2007).

Görüldüğü gibi İslamofobi hakkında çok çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Bütün tanımlar konunun aslında ontolojik ve epistemolojik temelde büyük etkilerine işaret eder niteliktedir. Kavramın psikolojik anlamda bir korkuyu, endişeyi ve önyargıyı ifade eden boyutuyla beraber sosyal ve siyasal hayatta da görülen ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme yönleri temel insan hakları perspektifinden büyük bir garabeti ortaya koymaktadır. İslamofobi bazı kesimler için tam anlamıyla bir "öteki" mahiyetindeki Müslümanlara uygulanmakta olan yıldırma, dışlama politikasının bir tür fiili duruma dönüşmesidir. Nitekim tarihsel kökleri yüzyıllar öncesine dayanan bu olgu, özellikle son yıllarda uygulanan görünür pratiklerle kavramsal bir boyuta bürünmüş ve milenyum döneminde kendisini derinden derine hissettirmiştir.

Zenofobi (Xenofobi)

Yunanca'da yabancı anlamına gelen "Xeno" ile, yine Yunanca'da korku tanrısı anlamında olan "phobos" kelimesinden türeyen "phobi" sözcüğünden meydana gelen "Xenofobi" kelimesi; "yabancılara duyulan korku" anlamında kullanılmaktadır. Korku aslında düşmanlığa da bir öncül nitelik taşıdığından, kelime sıklıkla "yabancılara duyulan düşmanlık" şeklinde de nitelendirilmektedir. Burada yabancılara duyulan düşmanlığın arka planında iki farklı boyut yer alır. Öncelikle kendisinden korkulan kişi; etnik aidiyet, kültür ve fiziksel noktada kendisinden farklı olup yabancı olduğundan dolayı toplumun içerisinden bir parça olarak değerlendirilmemektedir. İkinci nokta ise, homojenliği koruma konusundaki endişedir. Burada yabancı unsurun bu homojenliğe verebilmesi muhtemel zararın söz konusu refleksi beslediği şüphe götürmez bir realitedir. Zaten İslamofobi olgusunun ortaya çıkması sürecinde zenofobinin uzun zamanlar içerisinde beslenip geliştirilmesinin önemli bir rol oynadığının ifade edilmesi isabetli olacaktır (Canatan ve Hıdır, 2007).

Yabancı korkusu aslında farklı olana hissedilen çekince ve endişeyi ifade eder. Bu korkunun bir ardındaki aşamada, yabancıya karşı duyulan düşmanlık gelmektedir ki söz konusu düşmanlık; kültürleri, gelenekleri ve dini yapıları kendisinden farklı olan ve sayı olarak da belirgin miktara ulaşıp göze çarpan kesimlere karşı daha açık şekilde icra edilebilmektedir. Bu anlamda yabancı düşmanlığını alışkanlık haline getirenler, toplumsal yapıyı "biz" ile "onlar" şeklinde tasnif ederek kendi bulundukları grubun daha medeni ve üst düzey özellikleri taşıdığından dem vurmakta; "onlar" olarak nitelendirdikleri toplumsal kesimi ise kendilerinden daha aşağı sosyal düzeyde konumlandırarak her fırsatta eleştirmektedirler (Çötok & Taşdelen, 2013). "Onlar" şeklinde nitelendirilen ve toplumsal yönden farklı bir uygulamaya tabi tutulan bu kesime karşı uygulanan söz konusu tutum, hoşgörüsüzlük durumunu da beraberinde getirmektedir (Lean, 2015).

Toplum içerisindeki yerli halkın yabancı halktan daha üstün olduğunu iddia eden ve bu sebeple yerlilerin çıkar ve menfaatlerini korumanın daha önemli olduğu fikrini savunan "nativizm" olgusunun, zenofobi kavramını anlamaya giden süreçte yolumuzu aydınlatan bir projektör işlevini gördüğü hususundan hareketle, sözü edilen kavramın da büyük bir önemi olduğundan söz edilmesinde fayda bulunmaktadır.

İslamofobinin yayılmasında kuşkusuz dini, ekonomik, kültürel ve tarihsel birçok farklı parametre bulunur. Fakat bu parametreleri incelerken zenofobi olgusunun büyük etkilerinin varlığını gözden kaçırmamak gerekir. Bu anlayışın, kendisinden olmayan kesimleri "öteki" şeklinde niteleyerek korkulup çekinilmesi gereken bir kitle mahiyetinde tasvir etmesi ve bir tehdit ögesi olarak kabul etmesi, İslamofobinin mantıksal anlamda zeminini oluşturmaktadır (Kar, 2017).

Aydınlanma dönemine girilmesiyle birlikte Avrupa'da ideal bir sistemin ancak seküler ve modern bir perspektifle gerçekleşebileceği anlayışı sıklıkla dillendirilmeye başlanmıştır. Bilim ve akılcılık, Avrupa'da en çok vurgulanan kavramlar olup bahsi geçen rasyonalist retorik ve söylem, zenofobi ve İslamofobinin de yeşerip büyümesinde büyük etkilere sahip olmuştur. Burada şunu ifade etmek gerekir ki, zenofobi ve İslamofobinin çok hususlarda ortak ve benzer yönleri bulunsa da, zenofobi kendi temelinde ırkçılığı ihtiva içerirken, İslamofobi ise kültür ve din temelinde yapılan bir tür düşmanlığa işaret etmektedir (Canatan ve Hıdır, 2007). Bu yönüyle iki kavramın ifade ettikleri anlamı ayırt etme noktasında bu nüansa dikkat etmek önem arz eder.

Kısacası, temellerinde kendinden olmayana karşı şiddetli bir korkuyla düşmanlığı içeren zenofobi ve İslamofobi olguları, birbiriyle birçok noktada benzerlik göstermekte ve etkileşimde bulunmaktadır. Her ikisinde de farklı olana karşı bir portre ile tasvir çizilmekte ve bu resim üzerinden diğerlerinin alanları daraltılmak suretiyle kendi varlığına dair üstünlük imajı pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

Fundamentalizm

Fundamentalizm, sözcük olarak "kurucu düşünce, esas, temel, asli ve temele ait" gibi anlamlar içermektedir. İdeolojik perspektifte incelendiğinde ise kavram, bir dinin temel kurallarına, ilkelerine ve eylemlerine sıkıca bağlılığı ifade edip dinin ilk çıkışındaki özüne tekrar dönmeyi amaçlayan bir anlayış şeklinde bir anlam boyutuyla karşımıza çıkar. Atilla Yayla Düşünce Sözlüğü'nde (2003) fundamentalizm kavramını; **"**Bir inanç/görüş sisteminin orijinal veya temel prensiplerine tam ve sorgulanmaz bir inançla bağlanma" biçiminde tanımlamaktadır (s.73-74).

Fundamentalizm kavramına ilişkin çeşitli tanım ve tarifler bulunur. Bu noktada, kavramın pratikteki uygulamasını idrak edebilme ve İslamofobiyle olan ilişkisinin resmini çizebilmek için teorideki tanımlarının iyi anlaşılması önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla meseleye ışık tutması maksadıyla bu tanımlardan bazıları paylaşılacaktır.

Ömer Demir ve Mustafa Acar'ın (2006) Sosyal Bilimler isimli sözlüğünde kavrama ilişkin şu tanımlama yer alır: "Kendisi için doğru olduğunu düşündüğü şeyin başkaları için de öyle olması gerektiğini düşünme, buna bağlı olarak da başkalarına belli doğrular dayatma tavrı" (s.89). Dolayısıyla kavram, herhangi bir din, inanç, politika yahut ideolojiyle kayıtlı kalmaksızın kendi fikrinin mutlak hakikati ifade ettiğine ve tartışılamaz boyutta olduğuna olan inanç şeklinde anlaşılmaktadır. Yine aynı sözlükte (2006); bir din, ideoloji veya felsefi bir fikre karşı sorgusuz bir teslimiyet, bir anlayışın şiddet eylemine teşebbüs edecek derecede müdafaasını yapmak, benimsenen fikrin tartışmaya açılmaksızın eleştirilerden soyutlanarak ateşli taraftarlığını yapmak şeklinde tanımlanan "fanatizm" kavramıyla "fundamentalizm" kavramlarının birbirlerine çok benzer olup hatta bazı noktalarda aynı olabilecek düzeyde oduğu söylenebilir.

Andrey Heywood (2006) ise fundamentalizmi, belirli düstur ve prensiplerin içeriğine bakılmaksızın, muhalefet edilmez ve yüksek bir otoritesi olan esas hakikatler olarak kabul edildiği bir fikir tarzı şeklinde nitelemekle, bir önceki tanımla paralel olabilecek şekilde kavrama ilişkin düşüncesini ortaya koyar.

Giddens'a (2006) göre fundamentalizm globalleştirici etkilere karşı bir reaksiyonu ifade eder. Nitekim fundamentalizmi tarif ederken şu ifadeleri kullanır: "Hepimizin çevremizde gördüğümüz küreselleştirici etkilere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Terimin geçmişi de sadece bu yüzyılın başına ABD'deki bazı Protestan mezheplerinin, özellikle Darwin'i reddeden mezheplerin inançlarını anlatmak üzere kullanılmasına dayanmaktadır zaten" (s.61).

Fundamentalizme ilişkin yapılan bazı tanımları zikrettikten sonra özellikle İslamofobiyle de doğrudan ilişkili olan dini fundamentalizm kavramını ve fundamentalizmin geçirdiği tarihi süreci de incelemek faydalı olacaktır.

Dini fundamentalizm de yukarıda ideoloji, düşünce veya bir anlayış bazında da belirtilenlere benzer biçimde belli radikallikleri ve katı tutumları beraberinde getiren bir anlayıştır. Bu sebeple fundamental dini oluşumların kendi bünyesinde dahi, birbirine düşmanca tutumlar besleyen küçük oluşumlara bölündüğüne şahitlik edebiliriz. Dini

fundamentalistlerin temel özelliklerini niteleme bağlamında ise şunlar söylenebilir: Bu olguyu benimseyenler, esasen kültürel ögelere karşı mesafeli bir tavır içinde olup onu din için bir tehdit imgesi olarak görmektedirler. Kullandığı dil bağlamında özellikle "mutlak gerçekliği" kendilerine hamletmesi, ayırt edici diğer bir yönlerini teşkil eder. Dini metinlerdeki hükümleri yorumlarken sadece zahirine bakarak birebir uygulama şeklinde anlamaktadırlar. Kendilerini hakikatın mutlak temsilcisi olarak görmenin yanında kendi gibi düşünmeyeneleri dışlamaktadırlar. Nitekim bahse konu dışlayıcı refleks, kendileri gibi düşünmeyenlere karşı mücadele etmeyi beraberinde getirir. Bu yönüyle itidalden uzak bir görünüm sergiledikleri aşikardır (Hasanov, 2016).

Fundamentalizm kavramının, İncil'in hatasız ve yanılmaz özelliğine dair kesin bir itikadı ifade eden biçimde ilk kez 1900'lü yılların başlarında Evanjelik Kilise tarafından kullanıldığını söylemekte fayda vardır. Evanjelikler, İncil'i yeni dönemin getirdiği şartlar çerçevesinde yorumlama ve ondan hüküm elde etmeyi doğru bulmamışlardır. İncil'in üzerinde yapılan yorumlar yerine aslında İncil'in bizzat kendisi ve esasını öncelemek suretiyle konuyu ele almışlardır. Bu yönüyle kutsal kitaplarının bizzat özüne dönülerek ondan ilham almayı uygun gören bir anlayışı benimsemişlerdir. Nitekim bizzat öze dönüş anlayışının diğer bir göstergesi olarak Amerika'daki bazı Protestanların inziva hayatı yaşamak suretiyle ilk Hristiyanların yaşam stillerine benzer şekilde hayat geçirdikleri ve Hz. İsa'nın sözlerine uygun şekilde bir hayatı yeniden canlandırmaya verdikleri kararlılığı da buna atfetmek yerinde olacaktır (Vergin, 1995).

Günümüzde ise kavram sürekli olarak İslamiyet ile birlikte anılır hale gelmiştir. Hatta o dereceye gelmiştir ki, fundamentalizm ile İslam arasında bir özdeşlik ilişkisi kurulmaya başlanmıştır (Emiroğlu, 2009). Karlsson'a (1996) göre fundamentalizm, "İslam inancı dolayısıyla "Allahu Ekber!" diyen herkese yapıştırılabilecek bir etiket" olmuştur. (s.50) Burada müslümanlara bu etiketin vurulmasında hiç şüphesiz radikal örgütlerin ve bilhassa selefilerin rolü büyüktür. Yeni-köktenci hareket olarak isimlendirilen bu selefi anlayışa bakıldığında, Batı ile arasında ciddi bir duvar ördüğü görülür. Bu duvarı örerken referans olarak İslam'ın hükümlerini alan bir anlayış vardır. Bu hareket İslam'ın ilk dönemlerindeki saflığına tekrar dönmeyi hedeflediğini ve müslümanların hep birlikte yaşamasıyla Batı etkisinden soyutlanması gerektiğini ifade eder. Sosyal zeminin harcının İslam'ın dersleriyle atılması gerektiğine inanarak, düşünme ve yorumlama yerine imana tam anlamıyla teslim

olmak gerektiği fikrini önceleyen katı ve keskin bir yaşama biçimini benimser (Akdemir, 2009).

Yukarıda beyan edilen radikal yaklaşım sadece erken dönemdeki selefilerde değil, modern dönemdeki haleflerinde de bulunmaktadır. Bu anlayışın temsilcilerindeki ötekileştirici tutumların arka planında kendi inançlarının kesin olduğuna dair itikatları yatar. Ve bu sebeple kendisi gibi düşünmeyene karşı "kafir", "müşrik" gibi yaftaları pervasızca sarfedebilmektedirler. Nitekim bu keskin yargılar, şiddete dair eylemlerini meşrulaştırmada aparat olarak kullandıkları enstrümanlarıdır. Dini metinleri kendi anlayışlarına göre yorumlamaları ve bu yorumlara kesinlik ve kutsallık atfetmeleri birçok konuda şiddet kullanmayı, onlara göre doğru ve hatta gerekli hale getirmiştir. Savaş dönemlerinde indirilmiş bazı Kur'an-ı Kerim ayetlerini barış dönemi için de tatbik etmeyi meşrulaştıran yorumlama usulleriyle, büyük bir şiddet alanını kendilerine açmışlar; "cihad" ismiyle yapılan saldırı eylemleri, çoğunlukla kendisi gibi düşünmeyen müslümanlara yönelik olmakla çok sayıda can kaybına sebep olmuşlardır. Nitekim İslam'ı en radikal ideolojik bir yaklaşım olarak gören ve Batı'daki ilerleyişini acilen durdurmanın lüzumuna inanan bir kısım ideolojiler, bu amaçla İslam'a dair bazı korku senaryoları ile komplo teorilerinin yayılması gerektiğini düşünmektedirler (Doğan, 2017). Bahse konu selefi anlayış ise, sözü edilen amacı güdenlerin -tabiri caizse- ekmeklerine yağ sürmekten geri durmamıştır. Radikal grupların şiddet ve terör eylemleri gerek Batı'da gerekse Müslüman dünyada fundamentalizm endişesine sebep olmakta ve İslamofobi'nin yayılıp genişlemesine zemin hazırlamaktadır. Buna ek olarak fundamentalist akım, Batı dünyasındaki ırkçı, zenofobik ve şiddet içerikli tavırların temel sebebi olarak gösterilmekte ve bu davranışlara bu yolla meşruiyet atfedilmektedir (Genel, 2014).

Oryantalizm

Oryantalizm kavramı, tarihin derinliklerinden gelen boyutu ve içerdiği anlam itibariyle şüphesiz büyük önem taşıyan bir kavramdır. Son dönemde şeklini İslamofobi ismiyle alan olguyu kavramak için oryantalizmin muhtevasını anlamak mühim bir basamağı teşkil etmektedir.

Oryantalizm kısaca, Doğu dünyasını keşfetmek ve tanımak adına özellikle Batılı entelektüellerce farklı boyutlarda yapılan bilimsel çalışmalar olarak ifade edilebilir. Oryantalizm'i Doğu'yu anlama ve Doğu'ya olan merakı tatmin etme şeklinde ifade eden Edward Said (1989) ise kavrama ilişkin şunları belirtir: "Oryantalizm, Şark ile uğraşan toplu müessesedir. Yani Şark hakkında hükümlerde bulunur, Şark hakkındaki kanaatleri onayından geçirir, Şark'ı tasvir eder, tedris eder, iskân eder, yönetir; kısacası 'Doğu'ya hâkim olmak, onu yeniden kurmak ve onun amiri olmak için' Batı'nın bulduğu bir yoldur" (s.11).

Bu ifadelerle işaret edilen Doğu, aslında bizzat Batı'nın inşa etmeye çalıştığı bir Doğu'dan başkası değildir. Esasen Doğu'yu tanıma ve anlamanın ötesinde, kendi hayalindeki Doğu tasavvurunu gerçekleştirmeye atılan bir ön adımdır. Doğu'nun kendisinden daha çok Doğu'da söz sahibi olmaya çalışan Batı'nın, uzun yıllardır devam eden projesi olarak nitelendirilebilecek olan oryantalizm kavramı, "Doğu medeniyet ve kültürlerine dair bir mühendislik çalışması" veya "Doğu'yu Batı gözünden okuma" şeklinde de tanımlanabilir.

Edward Said (1989) oryantalizmi Doğu hakkında Batı'nın uydurmalarından oluşmuş bir manzume olmasından çok, bilinçli şekilde oluşturulmuş ve yüzyıllar boyunca süregelecek algısallığın teorik ve fiili bir bütünü olarak değerlendirmiştir. Bu yönüyle oryantalizmin oluşmasında belli kasıtlı süreçlerin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim oryantalistlerin orijinal çalışmalar konusunda, bilimsel geleneklere bağlı kalmaksızın araştırma yaptıkları hususu göz önüne alındığında, incelemelerinde tarafsız ve objektif bir bakış açısına sahip olmadıklarını ifade etmek yerinde olacaktır (Cemile, 1989). Bu taraflı bakış açısına küçük bir örnek teşkil etmesi noktasında Edward Said (1989), modern oryantalistlerden Bernard Lewis'in bütün gayretinin; İslam'ı içinde yaşadığımız dünya sisteminden ayrı göstererek İslam'ın çağdaş değerlere aykırı bir din olduğu algısını oluşturmaktan ibaret olduğunu ifade eder.

Batı oryantalizmi; bilim ve teknolojiden geri kalmış, donuk, canlılık alameti olmayan bir İslam medeniyeti tasvir etmekte ve sığ bir İslam algısı meydana getirmeye çalışmaktadır (Kalın, 2016). Müslümanların müteşebbis ruhtan uzak olmaları İslam an'anesine; kadınların psikolojik baskı altında olması ve müslümanların çağdaş anlayıştan uzak kalması şeklinde yapılan yakıştırmalar da doğrudan Kur'an'a atfedilmek suretiyle dini metinlerin, İslam ve müslümanların gelişiminin önündeki en büyük engel olduğu düşüncesi yerleştirilmeye

çalışılmaktadır. Burada unutulmaması gereken önemli bir husus ise, oryantalistlerin Müslümanları bir ırk şeklinde kabul etmeleri ve bu anlayışın temsil ettiği zihniyeti kötü biçimde tasvir etmeleridir. Buradan hareketle oryantalistler, ırk hiyerarşisinde Müslümanları alt katmanda bırakmakla birlikte Avrupalı beyazları en üste yerleştirmektedirler (Kumar, 2016).

Oryantalistlerin Doğu-Batı düalitesi bağlamında yaptığı analizlere bakıldığında, Batı; sürekli değişime açık, dinamik, gelişmelere teşne ve girift bir yapıda tasvir edilirken, buna mukabil İslam ise; gelişime kapalı, statik ve pasif bir durumdadır (Genel, 2014). Batı'yı kompleks ve değişimi süreklilik arz etmekte olan bir medeniyet olarak sunan oryantalistler; İslam dünyasını ise baskıcı, kadın haklarına karşı, despot, vahşi ve durağan bir biçimde nitelemektedirler. Bu resim karşısında, pasif olan toplumdaki değişimi gerçekleştirmeyi ise Batı kendi uhdesine almayı amaçlar (Kumar, 2016).

Sonuç olarak, tarih boyunca sömürgeciliğin bir enstrümanı olarak kullanılan oryantalizm; Batı'nın perspektifiyle Doğu'yu incelemekte, geleneğini, inanışını ve değerlerini tahkir etmekte ve kendi hayal ürünü Doğu tasvirleriyle kitlelerin algısını yönetmektedir. Oryantalist anlayışa göre son kertede Batılı'nın görevi ise; durağan ve pasif kalmış Doğu'yu toparlayıp yeniden düzene sokarak kendi hükmünü icra ettirmektir. Bu zihniyet yapısı son dönemde siyasi oryantalizm şeklinde yeniden dirilip İslamofobi formatında ortaya çıkmakta, büyük kitleleri bu dezenformasyon ve algıya maruz bırakmaktadır.

Medeniyetler Çatışması Tezi

Medeniyetlerin Çatışması Tezi, Soğuk Savaş sonrası ülkeler arası ilişkileri oluşturan temel ögenin "kültür" olacağı fikrini benimseyen Samuel Huntington tarafından, 1993 yılında bir makale şeklinde kaleme alınıp, ilerleyen süreçte ise genişletilerek 1996'da bir kitap şekline getirilmiştir. Medeniyetler Çatışması tezine göre Soğuk Savaş akabinde ülkeler arası etkileşim hızla büyüyecek; yerel kimlik, medeniyet şuuru, dinin medeniyetler üzerindeki etkisi ve dine yöneliş artacak; Doğu ülkeleri Batılılaşarak medenileşme sürecine evrilecek ve ekonomik güçlenmeyle birlikte Doğu'nun Batı karşısındaki direncinin artmasıyla dünyadaki güç dengeleri farklı boyuta evrilecektir (Huntington, 2017).

Medeniyetler Çatışması tezinin esasında iktisadi, coğrafi, kültürel veya daha farklı açılardan kuşkusuz birçok yönü bulunmaktadır. Fakat bu kısımda, çalışma konusu olan İslamofobi ile daha ilişkili olan ve özellikle de İslam Medeniyeti'ne atfedilen özelliklerle, Batı ile olan ilişkisine dair yapılan analizleri incelemek daha isabetli olacaktır.

Uygarlıkları birbirinden ayıran dil, kültür, tarih gibi bazı parametreler olmakla birlikte en ayırıcı işlevi gören unsur ise din olmaktadır. Bu noktadan hareketle Huntington (2017) medeniyetler arası çatışmanın en büyüklerinden birisinin İslam ve Batı arasında olacağını ileri sürer. Huntington, çatışma kavramının İslam'ın temelinde var olduğunu, dolayısıyla Müslümanların kanlı sınırlarının olduğunu ifade etmekte ve dünyadaki sinir uçlarının gayrimüslimler ile Müslümanlar arasında olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu noktadan hareketle sözü edilen tez, İslam'ı şiddet ve çatışmayla özdeşleştirme yoluna gitmekle birlikte dini ve kültürel bazda İslam ile Batı arasında önemli çatışmaların olacağını öngörmektedir. Nitekim tezinin bir kısmında; dünyada yaşanacak olan kavga, karmaşa ve çatışmanın arka planında İslam'ın höşgörüsüzlüğünün ve Batı'nın kibrinin yatmakta olduğunu söylemekte, Sovyetlerin çöküşüyle Batı'yı engelleyebilecek gücün Çin ve İslam Medeniyeti olacağına vurgu yapmaktadır.

Medeniyetler Çatışması Tezi dikkatli incelendiğinde, genel itibariyle ırkçı yönü güçlü olan bir tez olduğu söylenebilir. Tezin muhtevasında Doğu Medeniyeti'ne ve özellikle İslamiyet'e suçlama boyutuna bile gidebilecek analizler yapıldığı göze çarpar. Huntington, dünyadaki medeniyetleri temelde Doğu ve Batı şeklinde tasnif eder. Doğu-Batı düalitesi bağlamında Batı, demokrasi ve medeniyetin temsilcisi olarak konumlandırılırken; Doğu için bu özellikleri söylemek pek mümkün değildir. Demokrasinin sahip olduğu bazı esneklikleri kabullenip kucaklayamayacak bir İslam anlayışı olgusunun var olduğunu ileri süren Huntington, Batı ile İslam'ın mücadelesinin haddizatında 14 asırlık bir geçmişi olduğuna vurgu yapar (Kalın, 2016).

Kısacası, Huntington söz konusu tezinde hedef tahtasına Doğu'yu ve özellikle İslam'ı oturtmak suretiyle Soğuk Savaş Dönemi sonrası Sovyetlerden boşalan düşmanlık koltuğunun en güçlü varisine tezinde dikkat çekerek işaretlerde bulunur. Bu yönüyle söz konusu tez, İslamofobi'nin teorik bazda temellerini oluştuması ve Batı kamuoyunda Müslümanlar'a uygulanmakta olan ötekileştirme reflekslerinin yolunun kenarına dizdiği taşlar dolayısıyla İslamofobinin bugünkü boyuta evrilmesinde önemli bir kolon teşkil etmiştir.

İslamofobinin Tarihi Aşamaları

İslamofobi kavramının dünden bugüne ve özellikle 11 Eylül sonrası yeni ortaya çıkan bir olgu olduğu yönündeki düşüncenin esasen bir algının ürünü olduğu ifade edilebilir. Kökleri derin olan söz konusu olgunun tarihsel süreçte Hristiyanlık ve Yahudilikle olan ilişkisi, 1997'de yayınlanan Runnymede Trust Raporu boyutu, olgunun tarihsel serüvende zirve yaptığı 11 Eylül saldırıları ve olguyu Batı gündeminde daima canlı tutan radikal örgütlerin günümüzdeki eylemleri boyutuyla özet olarak analizinin yapılması, konunun arka planındaki realiteyi tespit etme adına önem teşkil etmektedir.

İki Semavi Din ve İslamofobi İlişkisi

İslamofobi kavramı analiz edilirken, özellikle İslam inancına göre tahrif edilmiş semavi kitapları bulunan iki semavi din ile olan yakın ilişkisi boyutunu atlamamak gerekir. Bu iki din şüphe yok ki Hristiyanlık ile Yahudiliktir. Bugün olduğu gibi tarih boyunca sözü edilen iki semavi din müntesiplerinin, İslam Medeniyeti'ne karşı geliştirdikleri reaksiyonlar yadsınamayacak nitelikte bir yekün teşkil eder. Bu itibarla İslamofobi; esasında dünden bugüne yeni ortaya çıkmış bir anlayış olmanın ötesinde, onbeş asra yakındır temelleri atılan bir binanın bugün gözüken şeklinden başka bir şey değildir. Bu sebeple sözü edilen iki dinin konumuzla ilişkili boyutunu incelemek büyük önem teşkil eder.

Batı dünyasında halihazırda İslamofobik tutumların arka planında hiç şüphesiz Hristiyanlık kültürünün yatmakta olduğu söylenebilir. Özellikle İslam'ın ilk dönemlerinde İslam ve Müslümanların aleyhine yapılan propagandalar Hristiyanlar tarafından yapılmıştır. Bu anlamda en çarpıcı örneklerden birisi Yuhanna ed-Dımeşki'ye ait "De Heresibus" adlı kitaptır. Ed-Dımeşki bu kitabında, İslamiyet'e ilişkin olarak putperestlik, heretizm ve sapıklık gibi nitelendirmeler yaparak, Orta Çağ boyunca Avrupalı'nın zihin dünyasında Müslümanları bu şekil bir algıya büründürmüştür (Canatan ve Hıdır, 2007).

Tarih boyunca Batı Hıristiyanlığı, Hz. Peygamber ve Müslümanlarla ilgili olarak özellikle şehvet, şiddet ve cihat gibi kavramlar üzerinden algı oluşturmuşlardır. (Kirman, 2010) Avrupa'daki herhangi bir hristiyanın gözünde İslamiyet; şiddet yanlısı, mantıkdışı, kan dökmek suretiyle yayılan, müntesiplerinin cinsel boyutlarını kamçılayan ve kendisinin

dışındaki insanları asimile edip yok etmeye yoğunlaşmış bir din şeklinde algılanmaktadır. Yine onlara göre Müslümanlar ve İslamiyet, medeniyet umdelerinden uzak olup Batılı Hristiyanların düşmanı olmakla birlikte, kendi içerisinde kaba bir barbarlığı içeren bir dinden başka birşey değildir (Ergül, 2015).

Protestanlığın fikir babası Martin Luther de, Müslümanlar ve Türkler aleyhinde yadsınamayacak derecede menfi fikirler beyan etmiştir. O'na göre Türk ve Müslümanlar "siyah şeytan" olup Tanrı'nın kendilerine bir cezasından başka birşey değildir. O'na göre Müslümanların öncüsü konumundaki Türklerle mücadelenin tek yolu onlarla savaşmaktır (Canatan ve Hıdır, 2007).

Hristiyanlar gibi Yahudilerin de günümüzdeki İslamofobi fikrinin yeşermesinde büyük gayretleri olduğu söylenebilir. Her ne kadar Müslüman devletlerinde yaşayan Yahudiler ibadetlerinde, sosyal hayatlarında ve çalışma hayatlarında son derece özgür bir biçimde haklara sahip olsalar da, Yahudilerin gözündeki Müslüman imajı tarih boyunca hep sorunlu olmuştur. Bu imaj sorunu günümüze kadar ulaşarak Müslümanlara karşı ciddi önyargıları da beraberinde getirmiştir. Nitekim Süveyş Krizinden sonra Mısır'dan sürülen bir Yahudi olan Bat Ye'or, Yahudi ve Hristiyanların oluşturduğu Batı'nın Müslümanlar tarafından yapılan yoğun göçler sebebiyle zimmi bir medeniyete evrildiğini ifade etmiştir (Doğan, 2007).

Bir başka örnek ise, Filip Dewinter adlı bir yahudinin Jewish Week Dergisine yaptığı röportajda karşımıza çıkar. Dewinter konuşmasında İslam'ın Avrupa'ya yayılması sürecinde Yahudilerin sağlam durması ve bununla mücadele etmesi gerektiğini ifade eder. İnsanlardan gördüğü tepkiler üzerine bir açıklama yapma ihtiyacı hisseden Dewinter, ırkçı değil İslamofobik olduğunu söylemekte, İslamofobi'nin Batı'yı Müslüman istilasından kurtaran bir kalkan görevi gördüğünü ve bu yayılmaya karşı Yahudileri cesaretlendirmek adına bu tarz açıklamalar yaptığını ifade etmiştir (Aydın, 2008).

Bahsedilen örnekler gibi birçok örnekler, bize Avrupa kültürünün esasında Hristiyan-Yahudi geleneğini temsil ettiğini açıkça göstermektedir. Söz konusu iki dinin temsilcileri, Müslümanlar'ın kendilerine tanıdığı hoşgörü ve toleransın zıddına olarak Müslümanlara karşı ciddi bir önyargı içerisinde olmuşlardır. İki dinin mensupları bu gerekçelerle İslam'ı kendi ontolojik yapıları açısından önemli bir engel görerek varlığından tedirgin olmakta ve İslamofobiyi bir kalkan şeklinde kullanmak suretiyle İslamiyet ve Müslümanların görünürlüğünü azaltmaya gayret göstermektedirler.

Runnymede Trust Raporu

Kendisini kültürel çalışmalara vakfeden The Runnymede Trust isimli bir vakıf bünyesinde Birleşik Krallık'ta ilk defa 1997 yılında gerçekleştirilen bir çalışma vesilesiyle, Müslümanlara yönelik ticaret, sanat, medya ve politika gibi alanlarda uygulanan baskı, ayrımcılık ve aşağılamalar detaylarıyla irdelenmiştir. Sonuç olarak farklı dinlere mensup olan bu vakıf üyeleri, "İslamofobia: A Challange For Us All" (İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma) isimli bir çalışmayı meydana getirmişlerdir. Bu ayrımcılık ve aşağılama politikasının somut örnekleri ve psikolojik sonuçları gözler önüne serilerek Batı'daki ve özellikle Birleşik Krallık'taki İslam düşmanlığı ve İslamofobiye ilişkin olarak acilen çözüm önerileri bulunmasına vurgu yapılmıştır. Söz konusu rapor, hem içeriği itibariyle hem de 11 Eylül Olayları'ndan öncesinde de farklı din mensuplarından oluşan bir heyetin Müslümanlar'a yapılan ayrımcılığı açık etmesi açısından büyük önem içerir. Bu noktada raporun dikkatli şekilde analiz edilmesi, problemi teşhis edici ve çözüm önerileri ortaya koyan yapısının anlaşılması açısından değerli olacaktır.

Rapora göre İslamofobik anlayış kendi içerisinde şu fikirleri barındırmaktadır:

-İslamiyet tehdit dili kullanan ve acıması olmayan bir dindir.

-İslam kültürü gelişime kapalı ve tekdüze bir anlayışa sahiptir.

-İslam medeniyeti, Batı medeniyetinin gerisinde olmakla birlikte İslamiyet, mantıkdışı, ilkel ve barbar bir dindir.

-İslam kültürü diğer bütün kültürlerden farklı bir temel üzerinde kurulmuştur.

-Müslümanların Batı'ya yönelik yaptıkları eleştirilerin önemi yoktur.

-İslam'a yönelik duyulan bu düşmanlık, esasında Müslümanlara yapılacak ayrımcılığın ve dışlamanın zeminini teşkil etmekte ve meşruiyet sahası oluşturmaktadır.

-İslamofobi, yapısında problem içermeyen bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır (Canatan ve Hıdır, 2007).

Komisyon, İslamofobi'nin en temel boyutunun, günlük diyaloglarda ve medya üzerinden verilen iletilerde yatan önyargılar olduğundan bahis açar. Bu önyargılar soyut ve tekil olmanın ötesinde, dışlama ve ayrımcılık ve zaman zaman fiziki boyuta çıkan yönüyle gözle görünen bir boyut alır. Sağlık ve eğitimde yapılan ayrımcılık kendisini hissettirirken, politika ve yönetimde ise dışlama olgusu kendi varlığını göstermektedir.

Komisyonun raporun hazırlanması sürecinde iki temel gayeyi hedeflediği söylenilebilir. Bunlardan birincisi, İslam'ın değişim ve gelişime kapılarını kapatmış bir din olduğu şeklindeki İslamofobik algıyla mücadele etmek; ikincisi de İslamofobi vesilesiyle Müslümanlar'da oluşan kızgınlığın ortaya çıkarabileceği asıl tehlikeye dikkat çekmekle toplumun genelinin huzurunu temin etmektir (Kepenek, 2016).

Runnymede Trust, bu konudaki ikinci raporunu 2004 yılında yayınlamış ve 1997'de yayınlanan ilk rapordaki düşünce ve tutumlarını aynıyla korumuştur. İkinci raporda, İslamofobi'nin Avrupa'nın tarihsel sürecinde yeni bir olgu olmadığı ifade edilmekte ve farklı dönemlerde farklı biçimlerde kendini gösterdiğine vurgu yapılmaktadır. Buna ilave olarak komisyon, "kurumsal İslamofobi" olgusunun varlığını ileri sürer. Raporda "kurumsal İslamofobi" olgusu, sistematik olarak sosyal hayatta Müslümanlarla gayrımüslimler arasında eşitlik dışı üreten kanunlar, alışkanlıklar ve pratikler olarak belirtilir. Sözü edilen ikinci raporda da ilk raporda değinildiğine benzer biçimde, Batı'da algılanan kapalı İslam anlayışının karşısına, etkileşime ve gelişime açık bir İslam algısı koyulmasının gerekliliğinin altı çizilir(Kepenek, 2016).

Sonuç olarak Runnymede Trust Raporları, Batı dünyasında hem teorik hem de pratik boyutlarıyla deneyimlenen İslamofobik söylem ve eylemlerini detaylı biçimde analiz ederek ortaya koymaktadır. Burada en dikkat çekici konulardan birisi; 1997'de yayınlanmış olan ilk raporun, İslamofobi olgusunun 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ortaya çıkan bir olgu olduğu yönünde algı oluşturan belli çevrelerinin iddialarının aksine, 11 Eylül'ün daha öncesinde de farklı sahalarda İslamofobinin varlığını gözler önüne sermesidir. Her iki raporda da dikkat çekilen husus; Müslümanların gelişim ve değişim açısından dinamik bir perspektifle hareket ederek, durgun ve pasif İslam algısından kurtulması vesilesiyle İslamofobi olgusunun minimum düzeye çekilebileceğidir.

11 Eylül Saldırıları

11 Eylül 2001'de El-Kaide'ye bağlı teröristlerce ABD'de iki farklı noktaya yapılan saldırılarda 2 bin 996 kişi hayatını kaybetmiştir. 9/11 şeklinde isimlendirilen bu eylemler, ABD Savunma Bakanlığı merkezi Pentagon ile Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

11 Eylül saldırıları İslamofobinin büyümesinde çok kritik bir eşik teşkil etmektedir. Batı'da Müslümanlara uygulanan baskı, ayrımcılık ve dışlama politikasının meşrulaştırılmasında, bu saldırılar Batı için adeta biçilmiş bir kaftana dönüştürülmüştür. Bu olay sonrasında İslamofobi artık marjinal grup veya anlayışların reaksiyonu olmanın ötesinde, sıradanlaşarak toplumsal bir vasat haline gelmiştir. Nitekim dönemin ABD Başkanı George W. Bush 11 Eylül olaylarının akabinde girilen süreçle ilgili olarak "Bu bir Haçlı Seferidir. Dolayısıyla terörizmle olan savaşımız zaman alacaktır" (Canatan ve Hıdır, 2007) ifadelerini kullanarak konunun vehamet boyutuna bir örnek teşkil etmiştir.

Yukarıda da bir ölçüde işaret edildiği gibi 11 Eylül saldırılarının ifade ettiği anlam ve Batılılar nezdinde oluşturulan travma çok derinlik arz eder. Bu yönüyle 11 Eylül saldırılarının İslamofobik reaksiyonu tetikleyen sonuçlarının maddeler halinde analiz edilmesi önemlidir. Bahse konu saldırının bazı sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Amerika Hükümeti, George W. Bush'un da "Haçlı Seferi" olarak ifade ettiği global savaş ile Afganistan, Filistin ve Irak gibi ülkelerde şiddet, terör ve karmaşaya sebep olmuştur (Canatan ve Hıdır, 2007).
- 11 Eylül sonrası camiler risk içeren bölgeler şeklinde bir algıya maruz kalarak namaz çıkışlarında kimlik tespiti ve katı kontroller uygulanmaya başlanmıştır (Çötok ve Taşdelen, 2013).
- 11 Eylül ile birlikte Batı dünyasında İslam ve Müslüman imajı gitgide olumsuz boyuta çekilmiş, İslamiyet ve terör kavramları birlikte anılır hale gelmiş ve bu durum son aşamada Müslümanlara olumsuz bakışı beraberinde getirmiştir.
- 11 Eylül'ün sonrasında en başta Araplar olmak üzere, Müslümanlara eğitim, ekonomi, politik ve toplumsal hayatlarında ayrımcılık ve dışlama tavrı gitgide artmıştır (Lean, 2015).

- Müslümanları aşağılayan köşe yazıları ve karikatürlerin sayısında büyük bir artış olmakla beraber, politikacılar ve kanaat önderleri Müslümanlar aleyhine söylemler kullanmakla halklarının ilgisini kazanmaya çalışmışlardır (Akdemir, 2009).
- Özellikle 11 Eylül öncesinde Batı dünyasının en büyük düşmanı komünizm iken, bu saldırılarla birlikte bu sıfatı komünizm yerine İslamofobi almıştır (Deniz, 2014).
- Batı'da İslam karşıtlığı, marjinal bir söylem olmaktan çıkarak normal bir durum biçiminde algılanmaya başlamıştır. Aşırı sağa mensup ırkçı liderlerin dar bir kitleyi etkileyen söylemleri, toplumun geniş tabanlarında yankı uyandıran bir boyuta bürünmüştür.
- Avrupa'da yaygın olarak kullanılan anti-semitist söylemler yerini islamofobiye bırakmıştır (Uzunçayır, 2014).
- Batı, İslam'ı çağdaş ve modern bir hale gelmesi gereken bir öteki olarak değerlendirmeye daha da eğilimli hale gelmiştir (Akdemir, 2009).
- Bütün bunlarla birlikte İslamiyet ve Hazreti Muhammed'e olan saldırılar, Batılılarda İslam ve Hazreti Muhammed'e karşı ciddi anlamda hissedilen bir merakı da uyandırmıştır (Kirman, 2010).

Görüldüğü gibi 11 Eylül sonrasında Müslümanlar için değişen birçok parametre meydana gelmiştir. Bu olayla birlikte Batı'da tarihi ve kültürel önyargılar tekrar meydana çıkmış ve tahkir, dışlama, ayrımcılık toplumsal hayatta da görünür hale gelmiştir. Medya organları Müslüman düşmanlığını pompalamada birbiriyle yarışır hale gelmiş ve islamofobi artık bir fenomen şekline bürünmüştür. Müslümanlara sosyal ve kültürel hayatta bir "Haçlı Seferi" düzenlemeye diş bileyen islamofobi yanlıları için bu olaylar büyük bir fırsata dönüşmüş, Müslümanlara uygulayacakları baskı için bir meşruiyet zemini olarak kullanılmıştır. Göçmen müslümanlar için ise bu muameleler büyük travmalara neden olmuş, ruhlarında ve dimağlarında büyük yaralar açmıştır.

Radikal İslami Örgütlerin Terör Eylemleri

İslamofobinin Batı'da yayılmasında bazı oryantalistlerin tahrik ve kışkırtması ile birlikte hiç şüphe yok ki sözde İslami örgütlerin gerçekleştirdiği terör ve şiddet eylemlerinin rolü de büyüktür. Bu terör örgütlerinin eylemlerinde birçok vatandaşın hayatını kaybetmesi,

Batılı gözünde Müslümanları yapılan katliamlarda "özne" konumuna getirmiştir. İslamofobik çevreler, sözde İslami örgütlerin terör eylemlerini, kendi tezlerini ispatlayıcı nitelikte kamuoyuna medya aracılığıyla sunmakla Müslümanlara uygulanan baskı, ayrımcılık ve dışlamaya meşruiyet alanı oluşturmuşlardır. Bu yönüyle sözde islami bir kısım örgütlerin yaptıkları eylemler İslamofobinin tarihsel sürecinin son halkasını teşkil etmiştir. Bu eylemlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

a) 15 Kasım 2003 İstanbul Saldırıları:

Belirtilen tarihte İstanbul'da iki intihar saldırısı gerçekleşmiştir. El-Kaide'nin üstlendiği bu saldırıların birincisi Neve Şalom Sinagogu önünde, ikincisi ise iki dakika sonra Beth İsrail Sinagogu önünde gerçekleştirilmiştir. Saldırılarda 27 kişi hayatını kaybetmiş, 669 kişi ise yaralanmıştır.

b) 2 Kasım 2004, Hollandalı yönetmen Theo Van Gogh'un öldürülmesi:

Van Gogh'un 2004 yılında vizyona giren "Submission"(Teslimiyet) isimli filminin içeriğinde bulunan islamofobik ögelerden dolayı büyük tepkiler almıştır. Filmde görücü usulüyle evlenmeye zorlanan Müslüman bir kızın gördüğü şiddet üzerinden İslam'a hücum edilir. Filmin ulusal televizyonlarda yayınlanmasından sonra yönetmen 2 Kasım 2004'te Fas asıllı bir vatandaş tarafından suikastle öldürülür. Bu olay özellikle Hollanda'da, Müslüman kökenli vatandaşlara yapılan psikolojik baskıya önemli bir gerekçe olmuştur.

c) 7 Temmuz 2005 Londra Eylemleri:

Londra'nın sembollerinden biri olup yer altında dört katlı şekilde bina edilen metroda 50 saniye ara ile üç defa, yaklaşık bir saat sonra ise iki katlı gezi otobüslerinden birisinde patlama meydana gelmiştir. El-Kaide'nin üstlendiği eylemlerde 54 kişi hayatını kaybederken, 700'ün üzerinde insan yaralanmıştır.

d) 7 Ocak 2015 Charlie Hebdo Saldırısı:

7 Ocak 2015 Charlie Hebdo Saldırısı:Charlie Hebdo tarafından haftalık şekilde çıkarılan bir dergide Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara yönelik olarak yapılan aşağılamalar büyük tepki toplamıştır. Dergide Hz. Muhammed'e giydirilen palyaço elbisesi ve bazı yakıştırmalar Müslümanlar tarafından büyük tepki toplamış ve dergi binasını basarak silahlı eylemlere yol açmıştır. Baskında 11 kişi hayatını kaybetmiştir (Aslan vd., 2016).

e) 13 Kasım 2015 Paris Saldırıları

13 Kasım 2015'te 7 ayrı yerde gerçekleştirilen saldırılar neticesinde 152 kişi yaşamını yitirmiş, 352 kişi de yaralanmıştır. Söz konusu saldırı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra en ağır sonuçları olan saldırı olarak tarihe geçmiş olup, 1961 senesinden sonra Fransa'da ilk defa OHAL ilan edilmesi olayın çapının büyüklüğüne işaret etmektedir. Saldırıyı IŞİD üstlenmiştir.

f) 28 Haziran 2016 İstanbul Havalimanı Saldırısı

IŞİD mensubu olduğu anlaşılan 3 teröristin İstanbul Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali'nde açtıkları ateş ve patlattıkları bomba sonucu 42 kişi hayatını kaybetmiş, 238 kişi ise yaralanmıştır. (Aslan vd., 2016).

Sonuç olarak, Runnymede Trust tarafından yayınlanan raporda da ifade edildiği gibi, islamofobik reaksiyonların uzun bir geçmişe sahip olduğu bir realitedir. Belli dönemlerde inişler ve çıkışlar gösteren bu olgu, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'u kapsayan 11 Eylül saldırıları akabinde toplumsal etkileri açısından en zirve noktaya çıkmıştır. Söz konusu islamofobik reaksiyonlar, kışkırtıcı ve tahrik edici bir boyuta ulaşmakla birlikte, yer yer provokasyon olduğu iddia edilen bazı terör eylemlerini de beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle islamofobiyi meşrulaştırmak için biçilmiş kaftan olan bu eylemler, Batı medyası aracılığıyla bütün dünyaya servis edilmekle birlikte islamofobiye ilişkin tarihsel süreç içerisinde de son halkayı teşkil etmektedir.

İslamofobinin Temel Sebepleri

Dünyada Müslümanlar'a yönelik kin ve düşmanlığın bir sonucu olarak oluşturulup büyük ölçüde başarılı olan ve son dönemde İslamofobi ismiyle de tescil edilen olgunun, çeşitli boyutları ilgilendiren köken ve sebepleri bulunduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Bu bölümde İslamofobinin tarihsel, sosyokültürel, ekonomik ve siyasi kökenlerine ilişkin bir inceleme yapılmakta ve olgunun farklı boyutlarına geniş açıdan bakılmaya çalışılmaktadır.

Tarihsel Sebepler

İslamofobi kavramsal boyut itibariyle yeni kullanılmaya başlayan bir kavram olmakla birlikte, çağdaş bir olgu olmaktan ziyade kökünün çok derinlerde olduğu ifade edilmişti. Bu sebeple, özellikle Batı'da son yıllarda gittikçe zirveye ulaşan islamofobi olgusunun iyi anlaşılması noktasında tarihi altyapısının analiz edilmesi büyük bir önem taşımaktadır (Kalın, 2003). Lindholm'ün (2004) de ifade ettiği gibi, Batı dünyasının modern dönemde yaptığı İslam düşmanlığı basit bir modern çatışmanın neticesi olarak ele alınmamalı, Müslüman coğrafya ile Hristiyan Batı arasında, yerkürenin batısında bin yıla dayanan ekonomik, politik ve dini rekabet göz ardı edilmemelidir.

İslam'ın Hristiyan Batı açısından bir tehlike şeklinde algılanması, bir din mahiyetinde çıkmasının hemen sonrasında, Hristiyanların egemenlik alanında bulunan bölgelere yaptığı hızlı ilerleyiş ile ilgili olmuştur. Hz. Peygamber'in vefatından kısa süre sonra Pers İmparatorluğu'nun Müslümanlar eliyle sona ermesi, Bizans hükümranlığındaki Kuzey Afrika ile Orta Doğu topraklarının önemli bir bölümüne hakim olunması ve bölge insanının önemli bir bölümünün İslamiyet'i kabul etmesiyle beraber, Hristiyan Batı'yı Müslümanların bu ilerleyişi tedirgin etmiştir. 641 yılında Mısır'ın bir bölümünü, 645 yılında ise önemli merkezlerden birisi olan Şam'ı elde eden Müslümanlar, 670'te Tunus'u, buradan da Fas ile Cezayir'i ele geçirmek suretiyle Atlantik'e kadar ulaşabilmeyi başarmışlardır (Said, 2003). İslam'ın ilk dönemlerine ait Batı'daki İslam endişesini kısaca bu şekilde izah etmek mümkündür.

Rönesans ve Batı Aydınlanması dönemine gelindiğinde ise, İslam felsefesi Batı aydınlarının ilgi odağı durumuna gelmiştir. Fakat söz konusu ilginin arka planında, İslam'ın bir din olması boyutunun ötesinde, bir fikir dünyası ve kültür olması inancı yatmaktadır. Bu şekilde Rönesans'ın çimentosunun atıldığı bu yıllarda, birçok Arapça eserin Latince ve İspanyolcaya çevrilmesi suretiyle Batı ile İslam düşüncesi arasında sıkı denilebilecek bir bağ oluşmuştur (Nasr, 1998). Bu yönüyle Batı, İslam'ı bir din olarak reddetmekle birlikte felsefi ve bilimsel yönüne saygı duyarak gerektiğinde bu hazineden istifade etmesini de bilmiştir (Kalın, 2003).

19. yüzyılda ise Batı dünyasının gözündeki İslam imajında Avrupalı seyyahların önemli rol olduğunu görmekteyiz. Ancak bu gezginlerin Avrupa'ya İslam ile ilgili sunduğu bilgi ve algıların yalnızca İslam'ın dışarıdan görünen boyutuna münhasır kaldığı da bir

gerçektir. Bu yüzeyselliğin arkasında, sözü edilen seyyahların İslam'a dair peşin hükümlerinin yattığı ifade edilebilir. Bu dönemde doğruluğu kuşkulu olan İslam'a ilişkin bazı bilgilerin Batı'ya servis edilmesi sonucu, Batılılar söz konusu bilgileri kendi teolojilerine bir düşmanlık şeklinde algılamışlardır. Batılı gezginlerce Doğu'ya dair ortaya konulan tasvirler, semboller ve geniş literatür, Batılıların algı dünyasında Müslümanlara karşı oryantalist bir reaksiyonu beraberinde getirmiştir. Edward Said'e (2003) göre, Batı emperyalizminin hizmetindeki oryantalist anlayışın Müslümanlara yönelttiği saldırgan davranışların arkasında, aslında İslamiyet'in Doğu'ya dair esrarengiz ve yoz boyutun bir parçası olduğu fikri yatmaktadır.

Kısacası; İslamofobi kavramı tarihsel kökenleri itibariyle yeni bir olgu olmayıp yaklaşık 15 asırdır devam edegelen bir korku ve düşmanlığın günümüzdeki tezahüründen ibarettir. Bu açıdan bu olgunun tarihsel dinamikleri birkaç sayfaya sığdırılamayacak genişlikte bir içeriği barındırmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Müslümanların, Hristiyanların hükümranlığı alanında bulunan topraklara doğru hızlı ilerleyişi, bu topraklardaki halkın İslam'ın mesajlarını benmiseyici tutum ve davranışları, İslam'ı Batı gözünde tehlikeli ve potansiyel suçlu bir konuma oturtmuştur. İlerleyen dönemlerde ise emperyal Batı'nın kontrolündeki bazı oryantalistlerin, Doğu'yu ve İslam'ı tasvir ederken kullandıkları argümanlardaki manipülasyonlar Batılının zihninde Müslümanlara ilişkin farklı algılarla reaksiyonel bir tavrın ortaya çıkmasında kritik rol oynamıştır.

Sosyolojik ve Kültürel Sebepler

Hıristiyanlar ile Müslümanların beraber yaşama deneyiminde Müslümanlığın hızlı bir şekilde yayılmasının önemli bir etkiyi meydana getirdiği söylenebilir. Mekke'nin fethi sonrasındaki dönemde Orta Doğu coğrafyasının hızlı bir şekilde İslam'a hizmetkar olmasının Batı'yı tedirgin ettiği önceki bölümlerde ifade edilmişti. Nitekim Batılı halkın Müslümanlara karşı algıya maruz kalarak önyargılı bir reaksiyon göstermeleri, Müslüman azınlıklar ile olan toplumsal ilişkilerinde bugün bile kendisini olumsuz şekilde göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nda birçok insanın ölümü ve büyük tahribatlara sebebiyet veren Hitler tecrübesi akabinde, Avrupa'da aşırı milliyetçi anlayışa karşı ciddi bir kamuoyu tepkisi

oluşmuştu. 1950'li yıllarda çok kültürlülüğün egemen olduğu birlik düşüncesi ön planda iken 1960'lı yıllar ile birlikte Avrupa'ya dışarıdan gelen göç dalgası sonucu aşırı sağ anlayış, Avrupa'da tekrar etkin olmaya başlamıştır. 1970'lerde ise istihdam problemlerinin, sosyal kargaşanın ve kültürel farklılaşmanın sebebi olarak söz konusu yabancı istihdamı gerekçe olarak gösterilmeye başlanmıştır. Bu durumun ise, ırkçı partilerin ekmeğine yağ sürdüğü ifade edilebilir (Alkan, 2015).

Çok kültürlülük, bir toplum içerisindeki dini, şahsi, etnik veya milli farklılıkların kamusal ve politik sahada tanınması demektir (Ongur, 2011). Bunun aksi olarak aşırı sağ anlayışlar ise, sosyal yaşamda belirli bir hiyerarşik düzenin bulunduğu düşüncesini taşımakta olup; kendi ırk ve toplumlarını daima yüceltmeye eğilimli bir tavır sergilerler. Bu itibarla, Müslüman göçmenlere karşı uygulanan ayrımcı tavır bahse konu reaksiyonun toplumsal hayattaki bir izdüşümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber aşırı sağ olmamasına rağmen yabancı nüfusun toplumda erimesi ve çok kültürlülük durumunun ciddi sıkıntılara sebep olduğu fikri de yaygın biçimde ortaya atılmıştır. Bu konuya bir örnek olarak, 2010'da Almanya eski Başbakanı Merkel'in çok kültürlülük ve yabancı entegrasyonu konusunda yeterli başarının kaydedilemediği yönünde ifade ettiği sözler önemlidir. Benzer biçimde İngiltere eski Başbakanlarından David Cameron, ülkesindeki farklı kültürlerdeki insanların birbirinden kopuk şekilde yaşamasının teşvik edilecek bir boyuta geldiğine ve insanların radikallikten uzak olması için İngiliz ulusal kimliğine daha çok vurgu yapılması gerektiğini ifade ederek çok kültürlü tecrübenin başarısızlığına zımnen işaret etmektedir. (Alkan, 2015)

Yukarıda da ifade edilen Avrupalı liderlerin çok kültürlülük ve yabancı entegrasyona mesafeli yaklaşımları esasında islamofobi refleksini besleyici niteliktedir. Çünkü Avrupa ülkelerinde farklı etnik kökenlere mensup çok sayıda Müslüman hayatını devam ettirmektedir. Söz konusu toplum kesimlerinin entegrasyonunun başarısız olduğunu ifade ederek onları dışlamak, aslında Müslüman azınlık üzerinden İslamofobik retoriğin yeniden dillendirilmesinin bir başka şeklidir. Özetle; zenofobi başlığında da işaret edildiği şekliyle, toplumda yaşayan yabancı azınlıklara yapılan düşmanlık ve dini ya da kültürel rasizm, islam düşmanlığını beraberinde getirmekle islamofobik yaklaşımları desteklemiş ve halihazırda da desteklemekte olduğu söylenebilir.

Ekonomik Sebepler

Ekonomik parametrelerin toplumsal müesseselerin oluşumunda temel teşkil etmesine ilişkin Marks'ın ortaya attığı görüş, uzun yıllar boyunca Batı kamuoyunda tartışılmıştır. Sosyal bilimciler ise toplumsal katmanların oluşumu sürecini tek bir nedene bağlamanın yeterli olmayacağını, sözü edilen büyük sürecin çok farklı amilleri ve etkenleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sosyal bilimciler Marks'ın bahsi geçen görüşünü eleştirirken, toplumsal yapının ve kurumların tesisinde ekonomik faktörlerin önemini de inkar etmemişlerdir (İnanç ve Çetin, 2011).

Bir ülkenin ekonomik refah seviyesi, ülkelerin kendi aralarındaki ilişkilerde mühim bir konum teşkil etmektedir. Nitekim G-20 ve G-8 organizasyonları planlanırken, ülke bazında ekonomik faaliyetlere ilişkin seviye ana etkeni oluşturur. Bununla beraber iktisadi seviyenin güvenlik, sağlık, ekonomi gibi diğer kurumların işleyiş sürecinde çok büyük bir yeri teşkil ettiği de yadsınamaz bir realitedir.

Avrupa'da son yıllarda dünyadaki duruma paralel olarak, ekonomide belli ölçüde durgunluk yaşanmış ve işsizlik oranı yükselmiştir. Söz konusu ekonomik problemler ile Avrupa'da aşırı sağ trendinin yükselmesi arasındaki paralellik göze çarpmaktadır. Göçmen ve yabancı düşmanlığını bir şiar haline getiren aşırı sağ ise, faturayı bu noktada göçmenlere ve özellikle Müslümanlar'a kesmiştir. Göçmenlerin işgücündeki etki alanının artışı azınlıkların pasta payındaki oranlarının artmasını beraberinde getirmiş ve Batı toplumunda ekonomik anlamda endişe baş göstermeye başlamıştır. Toplumun bu endişesinden istifade etmek suretiyle göçmenlerin bu sorunların temelini teşkil ettiği ve dışlayıcı politikaların uygulanması gerektiği yönünde kendini gösteren propagandalar, toplumun azımsanmayacak boyutunda karşılık bulmuştur. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalarda, dışlayıcı ve ayrımcı anlayışa sahip olanların önemli bölümünün işsizlik sorunu ve gelecek endişesi çeken insanlar olduğu tespit edilmiş ve bu fiili durumun Avrupa'daki bütünleşme sürecinde zararlı bir etkisi olduğu noktası genel kabul gören bir yaklaşım halini almıştır (İnanç ve Çetin, 2011). Müslümanlar'a karşı herhangi olumsuz düşünceye sahip olmamasına karşın kendi sosyal ve ekonomik refahını Müslümanlar ile bölüşmek istemeyen belirli bir kitlenin bulunduğunu da kabul etmek gerekir. Nitekim bu kesimin Müslüman azınlığa karşı bencil tavırları, İslamofobik refleksleri körükleyen bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal Sebepler

İslamofobiye dair siyasal sebepler, yukarıda da bahsi geçen sosyal ve ekonomik sebeplerden bağımsız bir niteliğe sahip değildir. Bütün sebeplerin kendi içerisinde bir bütünlüğü olduğu gibi şüphesiz diğer sebepleri etkileyen ve tetikleyen yönleri de bulunmaktadır. Bu yönüyle siyasal sebepleri incelerken; konuyu tarihi, iktisadi ve kültürel temelinden bağımsız şekilde düşünmemek önem arzetmektedir.

Politik usülde, içeri ve dışarıda bir düşman belirleyerek kendini o "düşman" üzerinden tanımlamak çok eski bir metottur. Sovyetlerin yıkılması ve Berlin Duvarı'nın çöküşüyle birlikte Batı dünyası, Müslümanlar'ı "düşman" ve "öteki" ilan etmek suretiyle kendisinin masumiyetini kanıtlama çabasına girmiştir. İslamofobinin tam da bu noktada, özellikle Soğuk Savaş sonrası süreçte "kızıl tehdit" olan komunizmin "yeşil tehdit" olan İslam'a evrilmesi sonucu yükseldiğini söylemek yerinde olacaktır (Uzunçayır, 2014). Batı'nın Soğuk Savaş dönemi konjonktüründe Sovyetler gibi bir düşmanı bulunmaktaydı. Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte "düşman" ilan edilmesi gereken bir kitleye ihtiyaç duyulmuştu. Batı'ya göre bu şartları haiz olan medeniyet ise kuşku yok ki Müslümanlardı. Çünkü Batı'nın perspektifinde Müslümanlar da; komunistlere benzer şekilde dünyaya hükmetmeyi amaç edinen, yayılmacı bir anlayışa sahip, barışa mani olan ve kendilerine gözdağı vermeyi şiar edinmiş totaliter bir yapıdır. İkisi de bireylerin yaşam alanlarını daraltan, onları objeleştiren ve baskıcı paradigmaları bünyesinde barındıran yapıya sahiptir. Nitekim meşhur oryantalist Bernard Lewis de (2015) bireyci anlayışa gösterilen tepki hususunda bir komunist ile bir Müslüman'ın tam anlamıyla bir ahenk içinde olduğu görüşündedir.

1950'li yıllarla birlikte Avrupa'ya akın eden göçmen nüfusta ciddi bir artış olmuş ve göçmenlerin büyük bir kısmını da Müslümanlar teşkil etmiştir. Özellikle Sovyet Rusya'nın yıkılması süreciyle birlikte göçmenler bir güvenlik problemi olarak nitelendirilmeye başlanmışlardır. Sosyal ve ekonomik problemler kısmında da ifade edildiği gibi, toplumda oluşan işsizlik sorunu, suç gibi konularda göçmenler günah keçisi ilan edilerek yeni siyasal söylemler geliştirilmiştir. Aşırı sağa mensup politikacılar, bütün olumsuzlukların kaynağının göçmenler olduğu algısını derinden derine işleyerek şikayetçi toplum kitlelerini bu yolla domine etmeye çalışmış ve önemli ölçüde de başarılı olmuşlardır (Uzunçayır, 2014). Bu yönüyle Batılının siyasal jargonunda kullanışlı bir "öteki" konumunda olan Müslümanların,

aşırı sağ siyasilerin kışkırtmalarıyla köpürtülen İslamofobik reaksiyonlar sebebiyle büyük mağduriyetler yaşadıklarının ifade edilmesi isabetli olacaktır.

İSLAMOFOBİ BAĞLAMINDA MEDYA VE AVRUPA GÖRSEL MEDYASI ÇERÇEVESİNDEN İNCELEME

İslamofobi Bağlamında Medya

Önceki bölümde İslamofobiyle ilişkili kavramlar, İslamofobinin tarihsel süreci ve kökenleri incelenerek olguya ilişkin genel bir fotoğraf çekilmişti. Bu bölümde ise, İslamofobinin dünya kamuoyunda yayılmasında en önemli etkenlerden birisi olan medya aygıtının İslamofobi ile olan ilişkisi, batı görsel medyasında konuyla ilişkili örnek yayınlara dair bir inceleme yapılmak suretiyle, somut örnekler üzerinden konu göz önüne serilmeye çalışılacaktır.

Bir Güç Unsuru Olarak Medya

Medya ile İslamofobi ilişkisine geçmeden önce, medya mecrasının genel anlamda kamuoyu nezdindeki güç alanının incelenmesi, İslamofobiye ilişkin oluşturduğu algı alanının kavranması açısından faydalı olacaktır. Bu sebeple bu bölümde; medyanın ifa ettiği fonksiyonlar, etki alanı ile gücü ve medyanın kamuoyunu yönlendirici etkisine ilişkin analizler yapılacaktır.

Medyanın Fonksiyonları

Medya kavramının tanımlamasını kısaca yapmak gerekirse "Görüntü, ses ya da yazı marifetiyle iletişim kurulmasını sağlayan bütün araçlar" (Bülbül, 2001, s.6) şeklinde bir tarif karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan medya iletişiminin, her yönüyle dolaylı yoldan yapılan bir iletişim olduğundan söz etmek mümkündür. Çünkü iletiler muhatap olan kitleye belli aracılar vesilesiyle aktarılmaktadır.

Medya iletişiminde yüzyüze iletişimden farklı olarak beş duyu organı kullanılamaz. Bu duyular arasında en çok göz etkindir. İletiyi alanın iletinin kaynağına etkisi hemen hemen

yok denecek bir seviyededir. Okuyucular ve izleyiciler, iletinin kaynağını çoğunlukla bilmezler veya yalnızca hayalen bir bilme durumu olmaktadır (Öztürk, 2002).

Toplumsal yapıda çok mühim bir konumu bulunan medyanın birtakım görevleri bulunmaktadır. Bu görevler; medyayı takip edenlere yönelik eğitim, haber verme ve eğlendirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumda kamuoyu oluşturmak, politik süreçlere aktif katılım ve denetim oluşturma, topluma ait kültürü gelecek nesillere aktarmaya yardımcı olma, kendi dışımızda gelişen olayları farketme ve algılamaya yardımcı olma gibi medyanın bütün topluma bakan ve gelecek nesilleri dahi ilgilendiren geniş bir görev alanı bulunmaktadır. Özet olarak medyanın en başat görevleri; eğitim, bilgilendirme, boş vakitleri değerlendirme ve eğlendirme şeklinde sıralanabilir (Aydoğan, 2000). Bütün bunlarla birlikte günümüz dünyasında medyanın toplumda kamuoyu oluşturma misyonunu, en önceki sıraya aldığı ifade edilebilir. Modern dünyada siyasi alandan dinsel alana kadar bütün sosyal kurumların oluşumu sürecinde, medyanın çok önemli bir katkısı bulunmaktadır.

Sosyal bir varlık olan insan, yaşamı süresince kendini ve etrafını daha iyi tanımak ve sosyal sistemlerle ahenk içerisinde yaşayabilmek için daima bir iletişim döngüsü içerisindedir. Bireyler; yakınlarından, arkadaşlarından ve toplumdan gelenek aktarımıyla karşılaştıkları gibi, kendi nesillerine belli değer ve öğretileri de aktarmakta bir köprü işlevi görmektedir. Bu yönüyle sosyalleşme olarak adlandırılan söz konusu sürecin şekillenmesinde medya ve kitle iletişiminin rolü yadsınamayacak derecede önemlidir. Medya; etkisi yüksek, hızlı, yüzeysel ve genellikle sıradan sayılabilecek yayınları aracılığıyla girift bir yapı içerir. Önceleri radyo, son dönemde ise özellikle televizyon ve internet; dünyayı algılama biçimlerimizde köklü değişimlere sebep olmakta, dünyanın en ücra köşesinde yaşanan şeyleri farketmemizi sağlayarak duyularımızın erişebildiği alanın olabildiğince genişlemesine vesile teşkil etmektedir (Hadden & Shupe, 1989).

Sonuç olarak medya; insanlık dünyasında önemli misyonları ve işlevleri üstlenmiş bir aygıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürleme, sosyalleşme ve kamouyu oluşturarak toplumsal dinamik içerisinde dikkate değer bir kısım fonksiyonları üstlenmek suretiyle kitleler üzerinde önemli etkiler icra etmektedir.

Medyanın Etki Alanı ve Gücü

Sanayi İnkılabı ile kitle iletişim araçları toplumların yaşamına daha aktif şekilde girmeye başlamış, daha önce yazılı araçlar olan dergi ve gazete ile; sonraki süreçte ise sırasıyla radyo, televizyon ve internet insanların hayatına güçlü şekilde temas ederek toplumsal hayatın içerisinde yer almış ve almaktadırlar. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerle paralel şekilde kitle iletişim aygıtlarında da gelişim ve değişimler yaşanmış, sözü edilen araçların zenginliği ve insanlığa olan getirileri bilgi çağının oluşmasında önemli roller ifa etmiştir.

Bilindiği üzere, medyanın duygular ile zihin üzerinde yaptığı etkiler genel olarak kabul görmekte, fakat ölçü ve miktarı ile ilgili farklı düşünceler bulunmaktadır. Bir kabule göre; medyanın yaydığı iletiler menziline hızla erişmekte, duygu ve zihinleri hangi yöne çekmek istiyorsa o yöne sevketmektedir. İkinci anlayış ve kabulde, medyanın yaydığı iletilerin hemen kabul edilmediği, alıcının mesajı belli süzgeçlere koyduğu fikri hakimdir. Üçüncü kabul ise, farklı toplumsal grupların algılama şekillerinin ait oldukları gruplara göre oluştuğu düşüncesidir. Bütün bu farklı görüşlerle birlikte, medyanın asıl etkisinin kısa vadede değil uzun vadede ortaya çıkacağını unutmamak gerekir. Çünkü insanlar, medya unsurunun etkisine bir ömür boyu açık kalmaktadırlar. Süreç içerisinde medya iletileri birikerek bireylerin duygu ve düşüncelerine şekil verebilmekte ve neticede yalanın tekrarlanmasıyla gerçek olarak algılanması kaçınılmaz hale gelmektedir (Coşkun, 2003).

İnsanları medyaya yönlendiren etkenler incelendiğinde ise farklı parametrelerin bulunduğuna açıkça şahit olunmaktadır. Bunlar; öğrenmek, merak duygusunu tatmin, kendini geliştirmek, öneriler almak yoluyla kendi perspektifini geliştirmek ve başkalarının düşüncelerini öğrenmek gibi birçok faktör olarak karşımıza çıkar (Adıgüzel, 2001).

Medya, kamuoyu ve düşünce oluşturma hususunda etkili olmakla birlikte özellikle etki sahası noktasında yoğunlaştığı yer bireylerin zihinleridir. Bireylerin düşüncesinde hegemonya kuran güç, zamanla bireylerin fiil, davranış, inanç, istek ve yaşam tarzlarında da etkinliğini artırabilecektir (Alav, 2001). Bireylerin ve toplumun fikir yapısı nasıl oluşturulursa, birey de o biçimde hissedip heyecana gelecek ve harekete geçecektir. Bu itibarla, medyanın bireyin zihni ile duygularını kuşatan ve çarpan etkisiyle toplumsal yapıya etki eden geniş çaplı etki alanının önemini gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Çağdaş toplumlarda medya, yukarıda sayılan özelliklerinin yanısıra toplumsallaştırma işlevini de ifa etmektedir. Medya. bireylerin düşünceleriyle tavır ve tutumlarını şekillendirmekte ve geri bildirimler vererek yeni tutum ve davranışlar kazandırmaktadır. Millet bazında ilerleme ve gelişme sürecinde medya aygıtlarının politik ve eğitim rolleriyle birlikte üretken fikirlere sahip vatandaşlar yetiştirmek ve milli bir kimlik geliştirme sürecinde kritik bir görevi bulunmaktadır (Magnarella, 1981). Bahse konu önemli görevi ifa ederken yayınladıkları haberlerin, sundukları örneklerin ve aşıladıkları değer yargılarının; aile, eğitim ve din gibi farklı toplumsallaştırma araçlarını zayıflatmaları sebebiyle sosyal yapı ile ahenksizlik gösterebildikleri durumlar da zaman zaman olmaktadır. Medya bu sebeple belli dönemlerde belli kesimlerce tepkiye maruz kalsa da, toplumun bahsedilen sürecinin şekillenmesindeki önemini hiçbir dönemde kaybetmemiştir.

Küreselleşme ile birlikte iletişim ve ulaşım alanında baş döndürücü yenilikler yaşanmış, dünya ölçeğinde medyanın etkisi de bu gelişmelere paralel olarak artmıştır. Örnek vermek gerekirse; 11 Eylül'de Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen terör eylemleri, gelişen teknoloji ve onun meyvesi olan medya vesilesiyle bütün dünyada canlı olarak ekrana gelmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte dünyanın "küçük bir köy" haline geldiği yönündeki iddialar bu olaylar vesilesiyle daha da perçinlenmiştir. Saldırı sırasında Dünya Ticaret Merkezi'nde bulunan kişiler neler olduğunu idrak etmeye çalışırken, yakınları başka ülkelerden cep telefonu aracılığıyla olay mahallinden hemen ayrılmaları gerektiği hususunda onlara telkinlerde bulunmuşlardır. Söz konusu eylemler ile birlikte terör ve medya kavramları yeniden gündeme gelmiş; medya üzerinden özellikle Müslümanlara karşı sistematik bir kampanya başlatılmak suretiyle Müslümanlar dünya kamuoyunda suçlu konumuna getirilmeye çalışılmış ve belli ölçüde de başarılı olunmuştur. Bu durum da medyanın dünya ölçeğindeki geniş çaplı etkisini göstermesi noktasında önemli bir örnek teşkil etmektedir (Magnarella, 1981).

Sonuç olarak medya; toplumsal değerler ile milli kültürü muhafaza etme, devam ettirme ve yeni nesillere aktarma gibi fonksiyonlar üstlenmekle beraber, zaman zaman kısa vadedeki menfaatlerini gözeterek, toplumsal kesimlerin büyük çoğunluğunun uzak olduğu ve çok küçük bir kesimce benimsenen hayat tarzını bütün topluma ait bir örneklem gibi aktarabilmekte ve bu şekilde aile bağlarını koparmak suretiyle toplumsal yapıyı gevşetmeye neden olabilmektedir.

Medyanın Yönlendirici Etkisi

Medyanın dini tutum ve davranışlara etkisine ilişkin yapılan bir araştırmada, deneklerin çoğunluğu, medyada yayınlanmakta olan birtakım programlar sebebiyle dini tavır ve tutumlarının farklılaştığına ilişkin görüş beyan etmişlerdir. Sözü edilen değişimin sadece olumsuz anlamda olmadığını, olumlu yönlerinin de bulunduğu belirtilmekle birlikte katılımcıların çoğu yayınlanan programların birçoğunun geleneklerimizi ve milli kültürümüzü yansıtmadığını, toplumun ve bilhassa gençlerin ahlaki anlamda erozyona uğramasına ve dini yönden gevşemesine sebep olacak yönlerinin olduğuna vurgu yapmışlardır. Özellikle bazı şarkıların, gerek sözlerinde gerekse kliplerinde müstehcenlik içeren unsurların bulunmasını da bahse konu iddialarına dayanak olarak ortaya koymuşlardır. Bu açıdan sözü edilen durum çerçevesinden bakıldığında kitle iletişim araçlarının ve medyanın, toplumsal anlamda yönlendirici etkisinin büyüklüğü net biçimde görülebilmektedir. (Ülger, 2007)

Medyada sunulmakta olan yayınlarda cinsellik ögesine sıklıkla yer verilmesi, aşk ve flört gibi olguların küçük yaşlardaki çocuklar örnekleminde topluma sunulması, bireylerin evlilik ve cinsellik hususundaki tutumlarında etkin olduğu söylenebilmektedir. Bilhassa televizyonlarda yayınlanan bazı dizilerin, bu noktada genç nesil üzerindeki etkisinin çok büyük olduğu bariz denilebilecek bir olgudur (Kirman, 2005).

Medyanın genel anlamda yönlendirici gücüyle ilgili yukarıda giriş yaptıktan sonra, konumuzla ilgili boyutu olan İslamofobi bağlamında 11 Eylül saldırıları sonrasında medyanın bu gücü araçsallaştırmasına ilişkin örnekler vermek yerinde olacaktır. Bilhassa 11 Eylül saldırıları sonrası süreçte, eylemlerin Müslüman kitleye mal edilmesiyle birlikte, dini olaylar medya aygıtları tarafından büyük bir fırsat olarak görülmüş ve dini içerikli olaylar haber bültenlerinde son dakika haberi şeklinde büyük ve kalın puntolarla dikkat çekici şekilde topluma sunulmuştur. Bu noktada, medyanın yönlendirici gücünü, birleştirici unsur rolünü üstlenmek yerine kutuplaştırıcı biçimde kullanmasının, toplumsal uyuma büyük zararlar verdiği açıkça görülmüştür.

Küreselleşmeyle birlikte dünya "küçük bir köy" haline gelmiş ve teknolojik gelişmeler paralelinde kitle iletişim araçları dünya üzerinde büyük bir algı enstrümanı şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu büyük algı gücü, belli güç odaklarınca kendi hedeflerine ulaşma noktasında bulunmaz bir fırsat şeklinde algılanmıştır. Medyanın

toplumsal anlamda algıları ve tutumları yönlendirebilme gücü, özellikle 11 Eylül olaylarıyla beraber Müslümanlar üzerine algı oluşturma sürecinde kullanılmış ve söz konusu güç, kutuplaşmaya zemin hazırlayan bir boyuta evrilmiştir.

Görsel Medya ve İslamofobi

Genel Hatlarıyla Görsel Medya Mecrasında İslamofobi ve İslam'ın Medyatik Temsili

Teknolojinin ve ona bağlı olarak kitle iletişiminin büyük gelişim gösterdiği modern zamanlarda mücadele ve savaşlar, en kullanışlı silah konumunda olan medya ayağıyla yürümektedir. Gerçekliğin büyük ölçüde yitirildiği ve anlam erozyonunun çepeçevre hükmettiği dünyada medya gibi bir aygıt, manipulasyon için bulunmaz bir fırsata dönüşmüştür. Modern medya aygıtlarının manipülatif yetenek noktasında çok meharetli olduğunu ifade etmek gerekir. Bu noktada, medyanın bizlere sunduğu dünya, aslında gerçek bir dünyadan daha çok, güç sahiplerinin bizim görmemizi istedikleri kurgusal bir dünya olarak karşımıza çıkar. Televizyonda yayınlanan bir yalan haber veya algının sürekli tekrarlanmasıyla bu algının bir zaman sonra gerçek olarak kabul edilmesine sebebiyet verdiğini çok iyi bilen güç odakları, bu metot ile amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir enstrüman olan medya aygıtını etkin şekilde kullanmaktan geri durmamışlardır.

İslam'ın medyadaki maruz bırakıldığı algıyı incelerken ise, oryantalizmin derinliğine içselleştirildiği bir boyutu rahatlıkla görebilmekteyiz (Bayraklı & Yerlikaya, 2017). Günümüzde önemli ekonomik kaynaklara hükmeden Batı medyasının, halk kitlelerine İslamiyet'i kaba bir biçimde tasvir etmeye çalıştığı son derece bariz olarak görülmektedir (Gölcü & Çuhadar, 2017). Bu noktada Batı'da "ana akım" olarak isimlendirilen görsel medya mecraları, Müslümanlar ile İslam'a dair olumsuz imaj ve söylemler ortaya koymaktadır. Batı görsel medyası, İslamiyet'in gerçek anlamda bir tehdit olarak algılanmasını istemiş ve nitekim gerçek bir tehlike şeklinde kitlelerin önüne sunmuştur. Sözü edilen sözde "tehlike", profesyonel biçimde özellikle görsel medya marifetiyle topluma yayılmakta ve kitleler bu algıya maruz bırakılmaktadır. Gerçeklikten yoksun olan düşünceler, gerçek araştırılmadan tedavüle sokulmakta, sözde bilimsellik yaygınlaşarak genişlemektedir (Buehler, 2014).

Batılı görsel medya, Müslümanlar ve İslam ile ilgili belli önyargıların kendi toplumlarının şuur altyapılarında yerleşmesi konusunda etkili bir işlev görmüş ve halihazırda da görmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte özellikle Müslüman göçmenlerle ilgili olarak olumsuz imaj ve algıları sıklıkla pompalayan Batılı televizyonlar, tarihsel süreçle birlikte yeni nesillere miras bırakılacak bir İslam düşmanlığının toplumun geniş kesimlerinde karşılık bulmasına ve sonuçta İslamofobi şeklinde isimlendirilen refleksin meydana gelmesine önemli ölçüde ön ayak olmuşlardır (Kirman, 2016).

İslamofobinin şekillenmesi bağlamında kuşkusuz çok unsurlar bulunmaktadır. Tam da bu noktada, özellikle görsel medyanın söz konusu fobinin taşıyıcılığını yapması onun en kritik unsurlardan birisi olmasını sağlamıştır. Batı görsel medyasında İslam'a dair, şiddet dini, kılıç dini, katı inanç, anti-rasyonel, saldırgan ve otoriter imgeleri kullanılmak suretiyle halk kitlelerinde Müslümanlar'ı dışlayıcı reaksiyonun gelişmesi kolaylıkla tetiklenmiştir. (Buehler, 2014) Bu noktada Müslümanlar'dan gelen tepkiler, islamofobik eylemler için bir dayanak olarak gösterilmiştir. Batılı görsel medya kuruluşları, bu tepkileri kendi argümanının haklı olduğuna ilişkin algı oluşturmaya vesile olarak kullanmış, oluşturduğu algı ve kışkırtmalar bağlamında "ifade özgürlüğü" söyleminin ardına sığınma yoluyla islamofobiyi köpürtmeye gayret göstermişlerdir.

Medya, politika ve bilgi araçlarından aldığı argümanları çok kolay biçimde imgelere dönüştürebilme yeteneğine sahiptir. Edward Said'e (2007) göre Batı medyası ve özellikle televizyon kuruluşları, sözde İslam tehlikesini abartılı bir fobiye dönüştürmekte, böylelikle her şiddet eyleminin arkasında dünya çapında bir Müslüman komplosunun bulunduğu fikri de geniş kitleler tarafından kabul görmeye başlamaktadır. Said bu problemin en büyük sebeplerinin, medya sektöründe Müslümanların lehine olabilecek kuvvetli bir karşı koyuş olmaması ve Batı medyasının abartılı bir biçimde sunduğu şiddet ve Müslüman ilişkisinin yersizliğine ilişkin makul bir açıklama getirilememesi olduğunu ifade eder. Said, burada vurgu yaptığı manipülasyonlara karşı, etkin bir mücadelenin ne şekilde olması gerektiği hususunda da ışık tutucu bir metot göstermektedir.

Görsel medya aygıtı, İslam'ı cehalet ve fobi zemininde oturttuğu klişelerle yansıtmaktadır. Batı'da medya aracılığıyla yayılmakta olan İslam düşmanlığı ve Müslümanlara duyulan öfkenin engellenemeyişi, islamofobinin büyük ölçekli ve uluslararası bir dizayn olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Gölcü ve Çuhadar, 2017).

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Batı'nın varlığını "öteki" üzerinden devam ettirebilmesi için bir düşmana ihtiyacı olduğunu ve bu konuda biçilmiş kaftan olarak Müslümanlar'ın seçildiğini daha önceki bölümlerde de ifade etmiştik. Televizyon kuruluşları artık Müslüman ve İslam portresini çizmeyi bir misyon olarak uhdesine almış; yayınlanan haberlerin çoğunluğunda Müslümanlar; şalvarlı, elleri silahlı, çarşaflı, çember sakallı ve protest tipler olarak toplum önüne sunulmuştur (Uyanık, 1996).

Giddens (2006) dünya çapındaki en büyük 20 görsel medya kuruluşunun, sanayisi gelişmiş ülkelerde bulunduğunu ve bunların da çoğunluğunun Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğundan söz eder. Gelişmemiş ülkelerin kendi kültürel egemenliğini temin edecek zengin kaynakları bulunmadığı için dünya çapındaki medyanın sömürgesine maruz kalacağı kaçınılmaz bir realitedir. Bahsi geçen emperyal medya ise, oryantalizm düşüncesinin en mühim destekçisi olma rolünü üstlenmiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta, medyanın Müslümanlara ilişkin yaptığı tasvirin yalnızca "terörist" yaftası şeklinde olmadığıdır. Popüler kültürün şekillenmesinde önemli bir yeri bulunan Hollywood Sineması'ndaki Müslüman imajı da burada dikkat çekicidir. Nitekim bu hususa dair Ahmet Murat Yel de (2015), görsel medyaya mal olmuş olan Hollywood filmlerinde iyi imajlı bir Müslüman portresi bir tarafa, alelade bir vatandaş şeklinde bile bir Müslümanı görebilmenin çok zor olduğunu ifade eder. Bu noktada tarihsel süreç içerisinde kökleri derin bir söylem olan oryantalizm; dış politikada ve görsel medyada Müslümanları ve özellikle Arapları, olumsuz ve kısıtlı bir rol yüklenen bir boyutta değerlendirmektedir (Uluç, 2009).

Gökmen (2012) Amerikan televizyonlarında Ortadoğu'yu tasvir etme konusunda ciddi problemler bulunduğuna dikkat çeker. Söz konusu medya Ortadoğu'ya ilişkin sadece olumsuz boyutlara eğilir ve bütün bölge halkını saplantılı kalıp içinde tanımlar. Ortadoğulu yahut onlara benzeyen birisini görünce akla ilk gelen olgunun aşırılık, kabalık, şiddet ve terörizm olduğunu telkin eder. Bu imajın zihinlere kazınmasında hiç şüphe yok ki, medya kuruluşları ve özelde de televizyonlar kritik rol oynamaktadır.

Batı'nın İslam anlayışı, İslam'ın kendisinden daha çok Batı'nın kendi algısının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Batılı, Müslümanları kendi zihin yapısında yerleşmiş olan algılar ve klişeler üzerinden anlamakta ve o çerçeveye oturtmaya gayret göstermektedir. Medyanın bu süreçte yerleştirmeye çalıştığı imaj da Batı'nın tarihsel arka planındaki algılarla paralellik arzeder. Diğer bir ifadeyle medya, toplumun kollektif hafızasını ve

bilinçaltı deneyimlerini, mevcut bulunan söylem ve anlam yapılarına farklı boyutlar eklemek suretiyle tekraren tedavüle sokmaktadır. Bu itibarla görsel medya, tarihsel süreç içerisinde yeni nesillere miras kalan fobilerin ve düşmanlıkların da taşıyıcılığını yapmak gibi kritik bir görevi üstlenmiş olmaktadır

İslamofobinin Medyada Zirve Yapmasında Kritik Eşik: 11 Eylül

İslamofobi kavramı üzerinde analiz yapılırken, bu fobinin dünden bugüne bir olgu olmayıp tarihi köklerinin derin olduğu hususu önceki bölümlerde vurgulanmıştı. İslamofobinin bu derin altyapısı ile birlikte dönüm noktası diyebileceğimiz bir olay vardır ki; o da başlıkta belirttiğimiz gibi 11 Eylül 2001 tarihidir. Batı ile İslam arasındaki ilişkileri tarihi perspektifte incelediğimizde söz konusu tarihin bu ikili ilişkiyi belirlemede hassas ve önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sözü edilen olay; özellikle Batı dünyasında müslümanları ve İslam'ı bir tehlike şeklinde niteleyen ve müslümanlara intikam duyan kesimlerin ortaya attıkları İslam-Batı çatışması tezinin gerçekleşmesine bir delil olarak gösterilmiş ve haklı çıktıklarına bir kanıt şeklinde sunulmuştur. Bundan kaynaklı olarak Batı'da, İslam düşmanlığı olarak da nitelenebilecek olan İslamofobi olgusu, tarihi seyri içerisinde kendi zirvesine çıkmıştır. Bu fobi çerçevesinde kitaplar yayınlanmış, haberler ve filmlerde sıklıkla bu korku pompalaması doğrudan ve dolaylı şekilde işlenmiştir. Bu düşmanlık bütün toplumsal katmanlarda görülmekle birlikte, özellikle televizyonlarda ciddi boyutlara varmıştır. Hatta bu ciddi düşmanlık karşısında dünya çapında tanınan bir kısım şahsiyetler de, islamofobi olgusunun televizyon programları ve haber bültenleri aracılığıyla abartıldığını ve Batı kamuoyunda Müslümanlara karşı uygulanan bu tavır ve reflekslerin haksızlık olduğu hususunu vurgulayan uyarılarda bulunmuşlardır. Bu konuyla ilgili örnek vermek gerekirse; BM Eski Genel Sekreteri Kofi Annan, 11 Eylül olayları ile birlikte Batı dünyasında ve televizyonlarında İslam karşıtlığının hızlı biçimde yükseldiğini ve bu durumu kınadığını belirten açıklamalar yapmıştır. (Kurtuluş, 2009)

Batılı televizyon kuruluşları, özellikle 11 Eylül'den sonra kamuoyuna sunduğu çağrışımlarla terörizm ile İslam arasında güçlü bağlar bulunduğu algısını güçlendirmeye çalışmıştır. Görsel medya aracılığıyla insanların algısı önüne sunulan İslam; baskıcı, barbar, şiddeti savunan ve Batı'yı tehlike olarak algılayan dini bir ideoloji şeklinde karşımıza

çıkmaktadır. 11 Eylül öncesinde Alman televizyonlarında yapılan haberlerin yaklaşık yüzde 50'sinde Müslümanlara yönelik terörist imajı bulunurken, bu oran 11 Eylül'den sonra yüzde 80'i aşmıştır. Haber bültenleri ve tartışma programlarında sunulan fotoğraf ve görüntülerde kızgın, öfkeli, köktendinci ve saldırgan halk yığınları; Batılı kurumlara ve misyonerlere saldırılar, rehin alma ve kaçırma olayları, intikam yeminleri; ezan sesleri ve camiler, çarşaflı kadınlar ile çocuklar ve dua eden insanlar eşliğinde gösterilmekte ve bu suretle aralarında güçlü bir ilişki bulunduğu algısı açıkça ortaya koyulmaktadır (Kahraman, 2010). 11 Eylül sonrasında, saldırı ve terör olayları, şiddet ve tehlikeli olan ne varsa Müslümanlar ile ilişkilendirilmekte ve potansiyel bir terörist şeklinde Müslümanlar'a bakılmaktadır (Akdemir, 2009).

11 Eylül olayını kendi politik amaçlarına alet etmeye çalışan batılı fikir, görsel medyayı kullanmak suretiyle İslam'ı kaba, aşırı ve köktenci bir din olarak tanımlamıştır. Terörist ve Müslüman kavramları 11 Eylül'den sonra, televizyonlar üzerinden sürekli beraber kullanılan iki kelime olarak görülmeye başlanmıştır. İslamofobinin batı dünyasında bu denli büyümesinde söz konusu ayrıştırıcı dil ve üslubun önemli bir yeri olduğu ifade edilebilir. Batı medyasının politik ve kültürel anlayışlar çerçevesinde, "iyi" ve "kötü" olgularını kendine göre kamuoyuna dikte ederek sunmasının, islamofobi kavramının yayılmasında kritik bir işlevi olmuştur. Bu tutum ve anlayışın sadece Müslümanlar için değil, toplumun büyük çoğunluğu ve ayrıma maruz kalan diğer kesimleri için de büyük mağduriyetler oluşturduğu hususu şüphe kabul etmez bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır (El-Tikriti, 2013).

Müslümanlara karşı düşmanlığı büyüten Batı televizyonlarında, özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlar; özgürlükten yoksun, geri kalmış, insan hakkı ve özellikle kadın haklarına karşı duyarsız şekilde tasvir edilen bir çeşit fanatist kitle olarak karşımıza çıkar. Bu açıdan oryantalizmin yeni bir boyutunun türediğini ifade eden Edward Said, batılı amaçlar için oryantalizmin siyasi ideolojisinden suni bir Doğu olduğu fikrine sahiptir. Toplumun Müslümanları bu şekilde anlamasında önemli ölçüde medya sorumlu bulunmuştur. Bu hususu teyit eden bir durum olarak, 900'den fazla filmi seyrederek analizlerde bulunan kitle iletişim profesörü Jack George Shaheen, film yapımcılarının bütün Müslüman ve Arapları; paragöz, yobaz, vahşi ve terörize olmuş insanlar şeklinde imajla sunduğunu ifade etmiştir. Bahse konu filmlerden yalnızca %5'lik bir kısmı Arapları normal biçimde göstermektedir (Karic, 2012).

11 Eylül ile başlayan sürecin İslamofobi açısından etkileri geniş çaplı olmakla birlikte, Müslüman-terörist düalitesi bağlamındaki algısal gayretlerin sonuca ulaşması ve başarılı olmasında en büyük payın medya sektörüne ve özellikle televizyon kuruluşlarına mal edilebileceği gerçeğini unutmamak gerekir. Entellektüellerdeki duruma benzer olarak, medya aygıtlarının Müslümanlar ile ilgili olumsuz algı gayretlerinin daha önceki dönemlerde de olduğunu görmekteyiz. Ancak teknolojinin büyük ölçüde genişlemesinin etkisiyle medyanın etki alanının daha da büyümesi, 11 Eylül sürecinden sonra İslam'a ilişkin algı yönetiminin alanını ve derinliğini genişletme konusunda Batılı güç odaklarına büyük bir fırsat sunmuştur. Bu fırsat değerlendirilerek 11 Eylül'den günümüze kadar, çoğu Avrupa ülkesinin televizyon kuruluşlarında, Müslümanlara ilişkin negatif içerikli haberler ve yayınlar hızla artmıştır. Nitekim, İngitere'de terör kaynaklı birtek kişinin bile yaşamını yitirmediği yıllarda, görsel medya kuruluşları sürekli biçimde, Müslümanların kesin olarak faili olacağı terör saldırıları sebebiyle çok yakında birçok insanın yaşamını yitireceği yönünde algılar oluşturulmuştur (Cinnirella, 2012). Uzun zamanlar herhangi somut bir eylemin dahi olmadığı dönemlerde, Müslümanlara ilişkin korkunun taze ve sıcak tutulmasında hiç şüphesiz ki görsel medya programlarıyla haber bültenlerinin aralıksız olarak bu fobiyi pompalamasının etkisi çok kritik olmuştur.

Nathan Lean (2015) 11 Eylül olaylarını takip eden süreçte, ABD'de büyük çaplı hadiseler yaşanmamış olmasına rağmen islamofobik reflekslerin hızla artışını kendi deyimiyle "İslamofobi endüstrisi"ne bağlamış, hatta konuya ilişkin aynı isimli bir kitap çıkarmıştır. Nitekim bahse konu eserde, Batı'da İslam düşmanlığının devamlı biçimde artmasında, aşırı sağcı politikacıların korku tüccarlığı yaptıklarını, 11 Eylül'den itibaren Müslümanlar'ın gücünün Batı ülkelerinde hızla arttığı iddiasına kamuoyunu ikna etmeye çalıştıklarını ve aşırı sağ politikacılar ile Fox Haber uzmanlarının tavrının "İslamofobi endüstrisi" olarak nitelenebilecek bir nefret politikası olduğu noktasını vurgulamıştır.

Görsel medya araçlarının İslam düşmanlığını kapsamlı biçimde ele alması sonucu olarak, İslam'a ilişkin belli şablonların ve klişelerin normalleştiği ve sıradan şekilde algılanarak ortak söylemlerin inşasının ciddi anlamda kolaylaştığı ifade edilebilir. İran krizinde, televizyonlarda Kur'an okuyan Müslüman kalabalıkların ekranlara servis edilmesi gibi, İslam'ın görsel anlamda bu şekilde sınırlanarak algılara sunulması temelde kaba ve itici bir yapıyla karşı karşıya olunduğu hissini güçlendirmiştir (Said, 2008).

11 Eylül'den sonra terör ile ilişkili Müslüman imajlı kişilere Batı televizyonlarında sürekli yer verilmiş, buna rağmen Müslüman topluluklardan gelen sıcak ve itidalli mesajlara herhangi bir biçimde yer verilmeyerek uygulanan ikircikli tutum rastlantısal bir durum olmayıp açık şekilde bir kastı göstermektedir. İslamofobi kavramı işte tam da böyle bir refleksin kendisinden başka birşey değildir (Richardson, 2004). Batılı görsel medya kuruluşlarının bu ikircikli tutum ve refleksiyle ilgili, iki aylık bir periyot baz alınarak bir medya kuruluşunun yayınlarına ilişkin yapılan bir araştırma neticesinde, Müslümanlara ve İslam'a yönelik olarak totaliter, despot, radikal, terörizm, El-Kaide gibi sembollerin 200 defadan fazla kullanılması ve Müslümanlara belli bazı yaftaların yapıştırılmasıyla dikkat çekmeye çalıştığımız algı yönetimine kapı açılmıştır (Göksu & Saygılı, 2010). Nitekim söz konusu araştırma içerdiği sonuçlar itibariyle durumun vehametini ortaya koymaktadır.

İslamofobinin görsel medya boyutuna ilişkin son olarak şu hususu eklemek gerekirse; Batılı aydınların değerler çerçevesinden bir kılıf üzerinde konuyu sunmalarına benzer şekilde, özellikle 11 Eylül sonrası süreçte görsel medya araçları da, Müslümanlara ilişkin yaptıkları her türlü olumsuz haber ve algıyı ifade özgürlüğüne dayanarak kamuoyuna servis etmiş ve etmektedir. Her ne kadar söylemsel bazda ifade özgürlüğü ve çok seslilik kavramları kamuoyu nezdinde meşruiyet zemini açısından ortaya atılsa da, sözü edilen kuruluşların tamamının sınırlı olan birkaç zenginin uhdesinde bulunduğu olgusunu göz önüne alındığında, gerçek bir çok seslilik ve ifade özgürlüğü durumundan bahsetmek çok da makul olmayacaktır. Hatta Müslümanlar aleyhine yayın yapan bütün bu televizyon kuruluşlarının "sanki anlaşmışçasına" yaptıkları yayınları takip edilince, sanki tek bir elden idare ediliyormuş hissine kapılmak hiç de zor olmayacaktır.

Batı Ülkelerinde İslamofobi ve Görsel Medya Tezahürleri

İslam'a ve Müslümanlara düşmanlık ve refleksin en yoğun olduğu coğrafya tartışmasız Batı'dır. Nitekim İslamofobi olgusunun anavatanı konumunda olan Batı'da, söz konusu olguyu köpürtmeye yönelik görsel medya üzerinden uygulanan algı çalışmasının örneklerine sıklıkla rastlanabilmektedir. Bu bölümde, konuya açıklık getirmesi noktasında çeşitli batı ülkelerinin ve görsel medya kuruluşlarının olguya ilişkin yaklaşımını ortaya çıkaran bazı örnek durumlar ele alınmaktadır.

Amerika Örneği

İslamofobi kavramını değerlendirirken ve medyadaki yansımalarından bahsederken bu fobinin dünyada ve özellikle Batı'da bu şekle gelmesinde kritik bir rolü üstlenen Amerika'yı ve görsel medyasını atlamamak gerekir. Sözü edilen fobinin, Batı'da meşruiyet kazanmasında en hassas rol oynayan 11 Eylül saldırılarının Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmesi ve bu vesileyle devlet ve medya eliyle Müslümanlar'a yönelik olumsuz algının yerleştirilmesinde Amerikan medyası ve devletinin düşmanca tutumu bu konuyla ilgili literatür taramasında gözden kaçmayan açık bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

11 Eylül tarihinden sonra Amerika'nın artık eski Amerika olmadığı gerçeğini görmek gerekir. Kendisini dünya kamuoyuna demokrasi, çok seslilik ve özgürlüğün beşiği olarak tanıtan ABD'de, 11 Eylül'ün sonrasında ortaya çıkan İslam karşıtlığının da sonucunda alınan tedbirler, saldırı ve hakaretler, yapılan düzenlemeler, baskılar, yaralamalar ve buna benzer çok sayıda muamele Müslümanlar için bu ülkeyi yaşanmaz bir hale getirmiştir (Okumuş, 2007). Bu baskılara bir örnek vermek gerekirse, tam da 11 Eylül olaylarının hemen akabinde 1200 Müslümana terör eylemlerine karıştıkları iddiasıyla haklarında gözaltı kararı çıkarılmış, bahse konu Müslümanlar herhangi bir mahkeme kararı olmadan aylarca cezaevlerinde kalmışlar ve neticede suçları bulunamadığı için serbest bırakılmalarına karar verilmiştir.

Bir araştırma şirketinin yaptığı bir kamuoyu araştırması, Amerika'da İslamofobik reflekslerin vardığı tehlikeli boyutu açıkça göstermektedir. Araştırmada Amerika'da yaşamakta olan Müslümanların % 75'lik bir bölümünün toplumsal hayatta birden fazla ayrımcılık tipine maruz kaldığı belirlenmiş olup ABD'de yaşayan Müslümanların % 62'sine göre Müslümanlar, Amerikan toplumsal yapısında temel bir unsur kabul edilmemektedir. Aynı araştırmadaki bir diğer sonuç ise, 2016 yılında Trump'ın başkan seçilmesiyle birlikte günlük yaşamda kendilerine olan baskının daha arttığına ilişkin görüş beyan eden % 40'lık bir oranın bu konudaki endişeleridir (Gölcü ve Çuhadar, 2017). Söz konusu araştırmalarda elde edilen bulgular Amerikan kamuoyunda Müslümanlara uygulanmakta olan tavrı göstermesi noktasında önemlidir.

İslamofobi olgusuna dair Amerikan görsel medyasının genel tutumuna ve uygulamalarına bakıldığında konu ile ilgili olarak Edward Said (2000), Amerikan medyasında meselenin İslam ve Müslümanlar olması halinde haber muhabirlerine ve spikerlerine hata yapma ayrıcalığı tanınmasıyla kalmayıp hiçbir sınırı olmayan ırkçılığın, kültürel nefretin ve belli ölçüde düşmanlığın da uygulanması konusunda açıkça imkan verildiğine dikkat çeker. Bu toleransın kendilerine teminini sağlayan motivasyonun ise İslam ve Müslümanlara karşı duyulan antipati ile olumsuz refleks olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Pew Research Center (2011) isimli bir araştırma şirketinin yapmış olduğu bir araştırmada, Amerikan görsel medyasında 2010 yılında haber bültenlerinde yayınlanan haberlerin beşinden ilk dördünde doğrudan veya dolaylı şekilde Müslümanlar ve İslam'a ilişkin haberler bulunmaktadır. Bu dört haberin içeriğinde, New York'a cami yapılmaması ve bir papazın Kur'an-ı Kerim'i yakması üzerinden İslam'a dair negatif algı oluşturacak hususlara vurgu yapılmıştır. Bir başka araştırma şirketi olan Media Tenor International'da (2013) yapılan bir araştırma da konuya ışık tutması açısından çok dikkat çekicidir. 2007-2013 yılları arasında CBS, Fox ve NBC gibi görsel medya kuruluşlarının yaptığı yayınlar detaylı olarak incelenmiş ve Amerikan halkı tarafından yoğun olarak seyredilen bu görsel medya kuruluşlarının yayınlarının içeriklerinde Müslümanlara ilişkin olarak şiddetin kaynağı veya şiddetle ilgili insanlar olarak imaj biçen yayınlara sıklıkla rastlanmıştır. Yine aynı kuruluşun yaptığı bir başka araştırmada (2015) ise konuya ilişkin yine çok çarpıcı farklı sonuçlara rastlanmıştır. NBC, Fox News ve CBS kanallarının 2001 ile 2015 yılları arasında yapmış olduğu 327.021 adet haber raporu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Raporda çıkan sonuçlara göre, Amerikan medyasında teröre ilişkin tedirginliğin haberlerin ana konusunu oluşturduğu, Amerikan halkına sunulan haberlerde teröre dair içeriklerin genellikle Müslümanlar ile ilişkili biçimde sunulduğu ve haber bültenleri üzerinden Müslümanlara yönelik terör algısının yoğunlukla yer aldığına ilişkin son derece çarpıcı bulgulara erişilmiştir.

Media Matters for America (2015) isimli bir kuruluş tarafından yapılan araştırmada, Amerikan medya kuruluşları arasında "muhafazakar ve sağcı" olarak bilinen televizyon kuruluşlarında artan anti-İslamist söylemlerin, liberal medya olarak bilinen medya kuruluşlarına da önemli ölçüde sirayet ettiği bulgusuna rastlanmıştır. Batı ülkelerinde Müslümanlara ilişkin yayınlarda görece daha ılımlı yaklaşımı bilinen söz konusu liberal

medyanın, sağcı medyanın ırkçılığa varan söylemlerinden etkilenerek Müslümanlara ilişkin olarak olumsuz temsillere yer vermesi, bu noktada yadsınamayacak bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı kuruluş tarafından yapılan bir başka araştırmaya göre ise (2017), İslamofobik içerik üretiminin medya ve özellikle televizyonlar aracılığıyla hızla artış göstermesi, sosyal hayatta Müslümanlara yönelik uygulanan nefret suçları ile şiddet eylemlerindeki artışa önemli derecede katkı sunduğu bulgusuna erişilmiştir.

Amerikan görsel medya organları ile politikacılarının sürekli olarak pompaladığı bu İslamofobik medya içerik üretimine karşı, ülkedeki Müslümanların kendi haklarını savunmak, kendi medya içeriğini üretmek, ve kendi düşüncelerini ifade özgürlüğünü belirtecek biçimde bir mekanizma geliştirme noktasında son derece geride kaldığı yahut geri bırakıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yine aynı çalışmada, 2010 yılında senato üyeliği için gerçekleşen ara seçim için yarışan adayların, televizyon tartışma programlarında İslamofobik söylemleri sıklıkla kullandıkları görülmüştür (Council on American-Islamic Relations, 2010).

Sonuç olarak; Soğuk Savaş'ın bitmesi ve akabinde 11 Eylül saldırılarının da baş göstermesi sebebiyle, Batı'nın yeni "öteki"si olan Müslümanlara ilişkin televizyon kuruluşları aracılığıyla çok sayıda yayın içeriği üretilmiş, bu içerikleri dünya kamuoyuna da hızla servis edilmek suretiyle İslamofobik düşünce ve reflekslerin küresel çapta gelişmesine yol açılmıştır. Halihazırda Amerikan televizyonlarının önemli çoğunluğu için İslam; şiddet, terör ve savaş gibi kavramları temsil eden bir dinden başka birşey değildir. Sözü edilen bu kavram ve içeriklerin küresel bazda servis edilmesiyle algı yönetimi daha da kolaylaşırken, karşıt düşüncelerin yayılmasını da engelleyici metotlar kullanılmıştır. Bugün itibariyle varılan noktada, Amerikan televizyonlarının İslamofobi ile ilgili düşünce ve haberleri sistemli bir şekilde üreterek dolaşıma soktuğunu ve bu hususta kendilerine göre başarılı çalışmalar yaptıkları ifade edilebilir. En nihayetinde Amerikan politik stratejilerinin meşru zemine oturtulması için ideolojik bir enstrüman misyonunu ifa eden televizyon kuruluşları, İslamofobi endüstrisinin dişlilerini harekete geçirerek Amerikan kamuoyunun da aynı paralelde düşünmesinin önünü açmıştır. Bugün Amerikan görsel medyası aracılığıyla Müslümanlara ilişkin çizilen profil ve algılar, Müslümanların kişisel ve sosyal hayatta yaşam alanını daraltan, zaman zaman şiddete ve baskıya maruz kalan yönünü de tetiklemek suretiyle devamlı olarak büyüyen bir tehdit olarak daha görünür hale gelmektedir.

Fransa Örneği

Müslüman nüfusun en yoğun yaşadığı Avrupa ülkelerinin başında Fransa gelir. Ülkede toplamda 7 milyona yakın Müslümanın yaşadığı bilinmektedir. Bu açıdan Fransa'da Müslüman azınlıkla olan ilişkiler ve geliştirilen diyalog dilinin, Avrupa'daki İslamofobi'yi yansıtması bakımından önemli bir ayna fonksiyonu ifa edeceği şüphesizdir. "Avrupa İslam'ı" polemiklerinin de en ilginç şekilde yaşandığı devletlerin başında yine Fransa gelmektedir. Bu durumun arka planında Müslüman nüfusun yoğunluğu ile birlikte şüphesiz Fransa'nın Müslümanlarla en erken tanışmış olan Avrupa ülkesi olmasının payı büyüktür.

Öncelikle Fransa'da İslamofobiye ilişkin genel bir fotoğraf çektikten sonra ilerleyen kısımlarda, Fransa'da İslamofobinin görsel medya marifetiyle yayılması ile ilgili analizleri paylaşmak yerinde olacaktır. Fransa'da İslamofobik tutumların tezahür ettiği önemli olaylardan birisini "Başörtüsü Krizi" teşkil eder. Fransız halkının büyük çoğunluğu başörtüsüne karşı çıkmakta olup, bu problem yalnızca Müslümanlar'ın ülkeye entegrasyonu noktasında bir sorun olmaktan çıkarak bir cumhuriyet problemi haline gelmiştir. Bu probleme ilişkin en çarpıcı örneklerden birisi; Creil bölgesinde yer alan bir ortaokula devam eden 3 başörtülü Müslüman kız öğrencinin başörtülerini çıkarmaması üzerine, okul müdürünün ülkede uygulanmakta olan laiklik ilkesini dayanak göstererek öğrencileri okuldan uzaklaştırmasıdır. Bu olay kamuoyunda büyük yankı uyandıran bir olay haline gelmiştir. (Sayım, 2017)

Ülkede İslamofobi'nin yayılmasında en kritik olaylardan bir diğeri de hiç şüphesiz Charlie Hebdo saldırısıdır. Hz. Peygamber'e kendi hiciv dergisi üzerinden hakaret eden karikatürist Charlie Hebdo'nun ofisine, 7 Ocak 2015'te düzenlenen saldırı sonucu 11 kişi yaşamını yitirmişti. Bu olay yalnız Fransa'da değil, dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırararak Müslümanlara uygulanan ayrımcılık için bir meşruiyet zemini oluşturmuştur. Nitekim BBC'de (2015) olay üzerinden bir hafta bile geçmeden yer alan bir habere göre, saldırının sonrasındaki dört gün içerisinde Paris'te 50'yi aşan sayıda Müslüman karşıtı gösteri organize edilmiştir. Abdalah Zekri isimli bir dernek sözcüsünün ifadesine göre, olay üzerinden henüz bir hafta bile geçmeden, Fransa'da 21 el bombalı ve silahlı saldırı ile beraber Müslümanlara 33 tane sözlü veya mektupla tehdit eylemi meydana gelmiştir. Port-La-Nouvelle isimli bir kentte 30 kişinin ibadet yaptığı bir camiye namaz vakti sonrasında

silahlı eylem düzenlenmiş, Mans isimli bir şehirde camiye bomba atılmıştır. Görüldüğü üzere; Müslümanlara şiddet uyguladıkları gerekçesiyle baskı ve ayrımcılık politikası uygulanmakta ama sonucunda şiddet eylemlerinin çok daha fazlası eleştiren kitleden gelmektedir. Konuya ilişkin çelişkinin anlaşılması noktasında söz konusu analiz bile yeterli argümanı ortaya koymaktadır.

Fransız televizyonlarının İslamofobi refleksini analiz ettiğimizde ise, karşımıza çok da yeni olmayan bir görüntü çıkmaktadır. 1980'li yıllardan başlayıp 11 Eylül ile birlikte yükselişe geçen ve günümüze kadar uzanan bir silsile, medya marifetiyle İslamofobi olgusunu körüklemeye devam etmiştir. Örnek olarak TF1 isimli televizyon kanalının 1990'lı yılların başında yaptığı yayınların bir kısmına bakmak konuyu aydınlatmak adına yeterli olacaktır. İlk olarak Hz. Peygamber'e ilişkin yapılan bir röportajda (1990) savaşçı ve irrasyonel bir peygamber imajı çizilmiştir. İkinci olarak bir röportajda, "cihat" kavramı ele alınmakta ve bu kavramın mahiyetine ilişkin incelemeler yapılmakla İslam dininin şiddet, terör, radikalizm ve fanatizm gibi olgularla aynı karede yer alması noktasında algılar oluşturulmuştur. Bahse konu televizyon kanalında yer alan tartışmalarda elbette konunun taşıyıcısı rolünde Bernard Lewis gibi önemli figürler yer alıyor ve bu programlarda İslam medeniyetine ilişkin savaşçı, radikal ve totaliter gibi yakıştırmalar yapılmak suretiyle kamuoyu önünde imaj çalışması yapılıyordu.

11 Eylül'den sonra ise bütün dünyada olduğu gibi Fransa'da da söz konusu saldırılar görsel medya organlarınca yoğunlukla ve sürekli olarak işlenmiş; ve bu saldırılar üzerinden Müslüman kitleler genellemelere maruz bırakılarak haklarında olumsuz kamuoyu imajı oluşturulmuştur. Özellikle televizyon yayınlarında, İslam dininin mahiyetinin bu olay vesilesiyle irdelenmesiyle İslamiyet ve Müslümanlara yönelik fobi çalışması devam ettirilmiştir. Fransız görsel medyasında yer alan M6 isimli bir kuruluşta, 30 Eylül 2001 tarihli "Zone Interdite" (Yasak Bölge) adlı bir programda; yanlış bir Tanrı'ya iman eden bir kısım insanların dünya çapında bir kıyamete sebep olduğu, Batı dünyasının sözü edilen fanatizmin tehdidi altında olduğu, İslam dininin barış dini olmak misyonundan saparak tehdit boyutuna büründüğü, Afganistan'ın Kur'an'ın buyruğunu temel alarak uyguladığı eylemlerin tehlike boyutunun büyüklüğü, bu saldırıların İslam'ın ilk dönemlerini bugüne getirmeyi amaçladığını ve bu sebeple İslam'ın yeniden reforme edilmesi ve kendi içerisinde bir aydınlanma devresi yaşaması gerektiğini vurgulayan yayınlar yapılmıştır. (Sayım, 2017)

24 Ekim 2003 tarihinde Fransız televizyon kanalı LCI' da yayınlanan bir programda ise; katılımcılar İslamofobik düşüncelere sahip olduklarını açıkça beyan ediyorlar ve bunun bir hak olduğunu vurguluyorlardı. Saldırılar üzerinden Müslümanlar ırkçılıkla suçlanıyor, İslam'ın ilkel bir din olup müntesiplerini zeka geriliğine teşvik ettiği ve bu durumun tolerans göstermekle gizlenmemesi gerektiği hususunun üzerinde duruluyordu.

Sosyolog Vincent Geisser (2003), kamuoyunda yapılan bu tür açıklamaların pek çok Müslüman'ı "radikal" suçlamasına maruz bıraktığını, fakat hangi ölçüte istinaden böyle bir suçlamanın yapıldığının bilinemediğini ifade eder. Del Valle (2002) ise; İslam'ın haddizatında televizyon ekranlarında yansıtıldığı şekliyle radikal bir din, Hz. Peygamber'in bu radikalliğin ilk temsilcisi olduğunu ve bu duruma gözlerini yumanların gerçek İslamiyet'ten daha çok onun yumuşatılmış şekline inanarak kendilerini aldattıklarını ifade etmiştir.

İngiltere Örneği

Önceki dönemlerde kendileri hakkında ciddi boyutta rahatsızlık duyulmayan Müslümanlar, 11 Eylül olayları ile birlikte İngiliz kamuoyunun nezdinde varlıkları sorgulanan bir kitle mahiyetine bürünmüşlerdi. Söz konusu sorgulama ve hatta ayrımcılık, İngiltere'nin 11 Eylül'ü denilebilecek 7 Temmuz 2005 tarihindeki bombalama olaylarından sonra hızla yükselişe geçmiştir. Müslümanlarla ilgili problemlerde, Müslümanlar negatif yorumlarla anlatılmış ve problemin ana kaynağı şeklinde sunulmuşlardır. 2004-2005 yıllarına ilişkin yapılan bir araştırmada ortaya çıkan rapora göre, 11 Eylül olayları ile birlikte Müslümanlar kendilerini tehdit altında hissetmişler, İngiliz Hükümeti 11 Eylül akabinde teröre karşı tedbir içerikli kanun çıkarmış; fakat bu kanun belli hak ihlallerini beraberinde getirmiştir. Nitekim, İngiliz polislerin Müslümanlara uyguladıkları sert tutumun bahsi geçen hak ihlali varsayımının açık bir tezahürü olduğu ifade edilebilir.

İngiltere'de Müslümanlar'a yönelik önyargılar bazı fiziksel şiddet ve saldırıları da beraberinde getirmiştir. Konuya ilişkin fazlasıyla örnek verebilmek mümkünse de meseleyi aydınlatma adına çarpıcı birkaç örnek vermek daha uygun olacaktır. 2009 senesinde çok sayıda Müslüman; Londra'da fiziki saldırı, katliam ve kundaklanma gibi olaylara maruz kalmıştır. Aynı yılın Eylül ayında emekli bir sağlık çalışanı bir Müslüman, iftara giderken

bir grup çetenin saldırısına maruz kalarak beyin hasarı sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Farklı bir örnekte ise, Londra'da bulunan City University'de Müslümanlara yönelik kullanılmak için ayrılan mescit şeklindeki bir odaya bir çetenin saldırması sonucu çok sayıda Müslüman öğrenci yara almıştır (Uzun, 2012). Bu ve buna benzer birçok örnekte görüleceği üzere; İngiltere'de İslamofobi olgusu, yalnızca teorik bir boyutta bir korku olmanın ötesine geçerek yaralama, öldürme şeklinde fiili bazı hareketlerle de kendini açıkça gösterir bir boyuta çıkmıştır.

Yukarıda İslamofobi'nin İngiltere'deki genel durumu ile ilgili örnekler verildi. Bu kısımda ise özellikle görsel medya üzerinden bu olgunun kamuoyuna yansıma biçimi ele alınacaktır. Çok sayıda Müslüman nüfusun yaşadığı İngiltere için bilim adamları, medya üzerinden Müslümanlar'ı hedef alan ve haklarında olumsuz algı oluşturacak tasvirler yapıldığı gerçeğini dile getirmektedirler (Greenbarg ve Miazhevic, 2012). 11 Eylül, 2004 Madrid, 2005 Londra bombalaması ve 2011 isyan olayları İngiltere'de Müslüman karşıtı tutumları daha da artırmış ve bu durum İslamofobik bir boyuta kadar gelmiştir. Bu sebeple, İslam ve Müslüman olgusu televizyon kuruluşlarının ve haber bültenlerinin en yoğun işlenen vazgeçilmez konusu haline gelmiştir. Müslümanlar'a uygulanan dini okullar ve burka yasağına ilişkin politikalar bunların medyada sıklıkla yer bulması sonucunda, İngiliz halkının Müslüman azınlığa negatif yönlü tutumları artmış, Müslümanlar'a yönelik olarak çok sayıda olayda aşağılama ve kınama yapılmak suretiyle bu tepkiler daha da görünür bir biçime evrilmiştir (Sian vd., 2012).

Özellikle İngiliz sağ eğilimli televizyonlarda Müslümanlar, Birleşik Krallık kültürü ve ulusal güvenlik açısından bir tehdit olarak algılanmış, ulusal güvenlik noktasında tehlike potansiyeline sahip kitle şeklinde sunularak, günden güne yükselen sayılarının uzun vadede milli değerlere zarar vereceği mesajı sıklıkla vurgulanmıştır. (Poole, 2002) Ayrıca 11 Eylül ve 7 Temmuz sonrası, Müslümanlara karşı sadece fiziksel veya sözlü saldırılar değil, aynı zamanda radikal grupların mobilizasyonunda da sert bir artış olduğu hususu açıkça göze çarpmaktadır.

2000-2008 yıllarını kapsayan ve sayısı yaklaşık 1000'e tekabül eden haber bülten içerikleri ile içinde yer alan görseller analiz edilmiş ve Müslümanlar'a ilişkin olarak bu haberlerde yansıyan imajın sorunlu olduğu ve bunların çoğunluğunda Müslümanlar'ın "bir problem", "bir tehdit" veya "her ikisi" oldukları belirtilmiş ve radikallik ile militanlık vurgusunun sıklıkla yapıldığı haberlere rastlanmıştır (Moore vd., 2008).

Sonuç olarak; 3 milyon civarı Müslüman'ın hayatını idame ettirdiği Birleşik Krallık İngiltere'de, Müslümanlar ve İslam ile ilgili haberler ve görüntüler görsel medya sektöründe önemli bir yekün teşkil etmektedir. Bu hususta 11 Eylül ve 7 Temmuz olaylarının da televizyonların bu yansıtmasına önemli bir zemin teşkil ettiği ifade edilebilir. Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular sonucunda, sağ eğilimli İngiliz televizyonlarının sol eğilimli emsallerine kıyasla, olumsuz içerik üretmekte daha istekli olduğu görülmüş ve Müslümanlara yönelik kullanmakta oldukları ifadelerinde daha keskin ve net kelimeler kullanmak suretiyle yayınlar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Batı ülkelerinin çoğunluğuna benzer olarak sağ ve aşırı sağ eğilimli görsel medya kuruluşlarının, politikacılar ve sivil toplumun Müslümanlar ile ilişkilerinde ve onları yansıtma biçimlerindeki problemli boyutun, İngiltere örneğinde ve Birleşik Krallık medyasında da cereyan ettiği söylenebilir.

Hollanda Örneği

İçerisinde barındırdığı Protestan Hristiyanlar, Katolik Hristiyanlar, Müslümanlar ve %40 oranındaki ateist nüfusla Hollanda; Avrupa'daki toplumsal yapının bir küçük örneğini teşkil etmektedir. Bu açıdan Avrupa'daki genel tutumun anlaşılması noktasında Hollanda'daki mevcut durumun anlaşılmasının faydalı olacağını söylenebilir. Bu yapının oluşmasının II. Dünya Savaşı sonrasında sanayileşme sonucu ortaya çıkan işçi ihtiyacının karşılanması için farklı coğrafyalardan ülkeye yapılan göçler neticesinde olduğu görülmektedir. Söz konusu bu iktisadi kaynaklı göçler, ülkede çok kültürlü bir yapının oluşumuna sebebiyet vermiştir. Müslümanlar'ın da Hollanda'ya yoğun göçü, bu süreç içerisinde gerçekleşmiştir (Dökmen, 2010).

Hollanda'da İslam karşıtlığının belirgin hale gelmesinde, 2 Kasım 2004'te yönetmen Van Gogh'un bir Müslüman tarafından öldürülmesinin bir dönüm noktası teşkil ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Sözü edilen isim, yönetmenlik ve televizyon programcılığı yapmakta ve tartışılması zor konular hakkında keskin söylemlerde bulunmaktaydı. Müslümanlar'ın kadınları aşağıladığını anlatmak için çektiği ve İslamofobik nitelikleri haiz, uç sahneleriyle ve senaryosuyla ünlenen meşhur "Teslimiyet" isimli film, özellikle Hollanda'da yaşayan Müslümanlar'ı ciddi derecede üzmüştü. Van Gogh'un kendisine yönelik düzenlenen bir saldırıda 2 Kasım 2004 günü öldürülmesi ülke açısından 11 Eylül

niteliğinde bir durum haline getirilmiş ve kamuoyu nezdinde Müslümanlar'a yönelik yapılacak baskıcı tutumun ve medya üzerinden oluşturulacak algının adeta bir temeli olarak sunulmuştu. Medya kuruluşları ve Geert Wilders başta olmak üzere aşırı sağcı politikacıların konuya ilişkin yaptıkları sert açıklamalar, toplum nezdindeki antipatinin yükselmesinde büyük rol oynamıştır. Çünkü Wilders, yaşanan problemlerin kaynağında göçmenlerin bulunduğunu ve bu olayın kendi tezini ispatlar nitelikte olduğunu kamuoyuna ifade etmiştir (Dökmen, 2010).

Hollanda'da İslamofobi'nin medya boyutuyla ilgili kısma geçildiğinde, görsel medya sektörüne de bakan yönüyle sinemaya ilişkin aşırı sağ politikacı Geert Wilders'ın ön ayak olduğu "Fitna" filminin bu konudaki sansasyonel etkisini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Fitna filmi, özellikle Batı'da ırkçı eğilimlere sahip politikacılar ile görsel medyanın, kamuoyuna İslam'ı sunma yöntemlerini kendi içerisinde barındıran bir hüviyeti içerir. Filmde Müslümanlar'a ilişkin olarak çizilen imaj; çirkin, karışık sakallı ve saçlı, korkutucu bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Batılının geçmişten gelen hafızasındaki Müslüman imajına tam da uygun olan bu fotoğraf, filmin en baş sahnesindeki Müslüman kişi üzerinden izleyicilere sunulmaktadır. Filmde Kur'an-ı Kerim'de geçen Enfal Suresi'nin 56-60. ayetlerini çarpıtıcı bir yöntem izlenir. Bahse konu ayetlerde özet olarak; kafirlerin savaş istemeleri durumunda Müslümanlar'ın da kendi güçlerini toplamaları ve savaşa hazır olmaları, kafirlerin barış talep etmeleri halinde ise Müslümanlar'ın da benzer şekilde barışı takip etmeleri gerektiği hususuna vurgu yapılmaktadır. Ancak film içerisinde ayetlerde yer alan "kuvvet hazırlama" olgusuna "terörle vur" anlamı verilmesi, en son ayette barışa yönelik yapılan vurgunun film içeriğinde es geçilmesi, ayetlerle birlikte 11 Eylül saldırıları, kuleden atlayan insanlar ve yaralanan figürler üzerinden oluşturulmaya çalışılan algı başarıyla yürütülmektedir (Gökmen, 2018). Sözünü ettiğimiz saldırılar ve mağdur olan insanlar ile birlikte Kur'an-ı Kerim ayetlerinin eş zamanlı olarak arka fonda dinletilmesi, suçlunun İslam olduğu konusunda izleyicilerin algısını bu açıdan yönlendirici bir boyutu içermektedir.

Sonuç olarak; aşırı sağ politikacıların kullandığı ayrımcı dil ve Müslüman karşıtı söylemler, "Fitna" filmi gibi yapımların sözü edilen tutumu tetikleyici niteliği, Müslümanlar'la birlikte daima "şiddet", "cihat" "terör" kavramlarının özenle kullanılması, görsel medya unsurlarının sürekli biçimde İslam'ın inanç yapısı ve Müslümanlar'ın hayat tarzlarıyla ilgili olumsuz yönde propaganda ve algı oluşturması neticesi olarak, Hollanda'da

İslamofobik tutumlar genel toplum nezdinde de zaman içerisinde artmış ve bahse konu unsurların köpürtmeleri sebebiyle halen de artmaya devam etmektedir.

TÜRKİYE'DE İSLAMOFOBİ

Tarih boyunca milletlerin toplumsal, tarihsel ve politik altyapılarını oluşturan ve fertlerin sosyal aidiyet mekanizmasını geliştiren farklı unsurlar olmuştur. Hiç şüphe yok ki din olgusu da bu unsurların en önemlilerinden birisidir. Tarihi süreçte göçler, savaşlar ve belli politik olaylar ile gelişen dinler, belli başlı bazı olaylara ana sebep teşkil etmiş ve milletler de bahse konu bu olgunun geniş çaplı etkileyici gücünü geç olmadan fark etmişlerdir. Bu bağlamda din olgusu devletlerin kendi eliyle toplumlarını bütünleştirmesi, kültürel gelenek ve mirasın aktarılması ve millet olma bilincinin toplumun bütün katmanlarında yayılması amacıyla bütünleştirici ve birleştirici bir unsur olarak tarih sahnesinde büyük etkileri içeren bir olgu şeklinde ortaya çıkmıştır.

Türklerin geniş çaplı kitleler şeklinde İslamiyet'i benimsemesi 10. yüzyıl ile birlikte ivme kazanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde İslamiyet Türkler açısından kişisel bir tercih olmanın ötesinde kurumsal bir kimliğe bürünmüş ve Türkler kurdukları devletleri İslam'ın ana prensiplerine göre şekillendirmişlerdir. Hukuk, sanat, edebiyat ve siyasi birçok sahada İslamiyet ve Türklük birbiriyle yoğrularak zengin bir medeniyet umdesi teşekkül etmiştir. Zaman içerisinde gücünü artıran bu medeniyet "Osmanlı Devleti" şeklinde tarih sahnesinde boy göstermiş; Türklüğün İslam potasında eriyerek büyük bir güç şeklinde tezahür etmesi, Hıristiyan Batı'yı olabildiğince rahatsız etmiş ve İslamiyet ile Türklerin söz konusu medeniyet esaslarına karşı doğrudan veya dolaylı mücadele zemini açılmak suretiyle zayıflatılmaya gayret gösterilmiştir. Martin Luther'in öncülüğünde temelleri atılan İslam'a karşı uygulanan korku psikolojisi, Müslüman veya gayrimüslim farketmeyerek dünya coğrafyasında büyük etkileri tetiklemiş ve İslamofobik reaksiyonlar dünyanın çeşitli kesimlerinde ciddi anlamda hissedilen bir olgu haline evrilmiştir (Kaya ve Akıncı, 2018). Batı'da sanayi devrimi ve teknolojik gelişmelerle birlikte Osmanlı'nın bu trendi yakalayamaması ve bu sebeple söylem üstünlüğünün Hristiyan Batı'nın elinde bulunması, tarihsel süreçte söz konusu olguyu güçlendiren bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinde, Osmanlı entelijansıyasının Batı'nın bu cazibesinin etkisinde kalması Batılılaşma ve İslami değerlere karşı soğuk durmalarını beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte söz konusu Batılılaşma serüveni durmayıp devam ederek ivme kazanmıştır. Dolayısıyla islamofobi olgusunu geniş açıdan analiz

ederken, derin kökleri bulunan bu sürece dikkat etmenin konuyu etraflıca kavramak açısından büyük bir önem teşkil ettiğinden söz edilebilir.

Konumu itibariyle Batı ile Orta Doğu arasında bir köprü işlevi gören, farklı ülkelerde çok sayıda vatandaşı yaşayan ve nüfusunun neredeyse tamamına yakını Müslüman olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, yukarı bölümde bahsedilen sürecin de desteğiyle birlikte bu akımlardan etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olarak gelişmiştir. Dünya üzerinde tecrübe edilen hiçbir hadisenin tek yönlü olmadığı tezinden hareketle, bu durumun da derin tarihi köklere sahip olan "oryantalist söylemler"den bağımsız olmadığını açıkça ortaya koymak gerekmektedir. Konuyla ilgili birçok parametreyi görmezden gelerek salt "medeniyetler çatışması" tezi üzerinden "günah keçisi" üretmeye istekli olan Huntington ve onu takip eden modern oryantalist söylem, müslüman-gayrimüslim farketmeksizin toplumlara bahse konu ayrıştırıcı ve suçlayıcı üslubu kullanmak suretiyle İslamofobik anlamda korku fidanlarının açılmasına ve büyümesine alan hazırlamışlardır. Bu bağlamda, Türkiye'de var olan islamofobik reaksiyonlarda bu parametrelerin doğrudan veya dolaylı olarak ciddi etkisinin olduğu gözlemlenmektedir.

İslam'a Duyulan Refleksin Tarihi Gelişimi

Türkiye'de islamofobik refleksi inceleme bağlamında konunun tarihi gelişim serüvenini incelemek önem teşkil etmektedir. Geçmiş bölümlerde işaret edildiği gibi Batı'nın sanayi gücünü elinde bulundurması ve ekonomik anlamda etkinliğini artırması dünya üzerinde egemenliğini kurmasında önemli bir köşe taşı olmuştur. Söz konusu hegemonya, kendi kültürünü ve dini ritüellerini başka medeniyetlere pazarlama sürecinde de başat bir rol oynamıştır. Son dönem Osmanlı aydınlarında Batı hayranlığı ise yalnızca bilimsel ve teknolojik üstünlüklerine sınırlı kalmayarak Batı'nın kültürel özelliklerine olan hayranlığı da beraberinde getirmiştir. Özellikle Tanzimat dönemiyle birlikte Batılılaşma akımlarının ivme kazandığı ve cumhuriyetle birlikte tepeye ulaştığı bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle, Türklerin geri kalmışlığının sebebinin bağlı bulundukları dinleri olduğunu öne süren bir kısım aydınların görüşleri belli kitlelerce de kabul görmek suretiyle İslami değerlere karşı belli düzeyde gevşeme ve hatta bazı uç kesimlerce söz konusu değerlere tepkili olan bir tavrı da beraberinde getirmiştir. Bu

bağlamda, bu bölümde Türkiye'deki islamofobinin tarihsel açıdan oluşturulan altyapısı incelenecektir.

Osmanlı'nın Son Dönemi: Tanzimat ve II. Meşrutiyet'te Batılılaşma Furyası

Yakın dönemimizde Batılılaşma şeklinde isimlendirilip kökleri III. Selim'e kadar dayandırılan ve esasen Tanzimat ile birlikte başlayan süreç, Batı'dan belli yönlerde daha farklı bir sistemde cereyan etmiştir. Tarih kaynaklarında "laikleşme", "modernleşme" veya "reform hareketleri" biçimlerinde de isimlendirilen bu süreç, Batı'daki şekilde bağımsız ve kendiliğinden gelişen bir şekilde tezahür etmemiştir. Farklı bir toplumsal yapı ve şartlar altında ortaya çıkan bir sürecin meyvesi olan bir "toplumsal model", Osmanlı Devleti'nde de benimsenerek içselleştirilmesine gayret gösterilmiştir. Söz konusu süreç, Osmanlı münevverlerinin ve devlet adamlarının, kendi toplumsal gerçeklerinden hareketle özgür biçimde ve analiz ederek ortaya çıkardıkları bir "model" olmanın ötesinde, belli güç dengelerine dayalı olarak Batılı devletler tarafından Osmanlı'ya empoze edilen eylemler bütünü şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Timur, 1985).

Batılılaşmaya ilişkin bir başka tez ise, Osmanlı'nın Batılılaşma sürecini tetikleyen ana unsurun muhafazakar nitelikli bir boyutunun bulunmasıdır. Bu görüşe göre Osmanlı Batılılaşması, Batı'daki aydınlanma sürecinden farklı olarak pratik sebeplerden kaynaklı olarak oluşmuştur. Osmanlı devlet adamlarınca askeri sahada geride kalındığı hissedildiğinde ıslahat hareketlerine girişilmesi gibi örneklerden de anlaşılacağı üzere, Osmanlı Batılılaşmasının ana muharriki geri kalmamaya bina edilen muhafazakar karakterli bir reflekstir. Bu açıdan Osmanlı Batılılaşması, hem Batı'ya direnmenin hem de iç düzenin tesisi için kullanılan bir enstrüman şeklinde kurumsal bir yapıya bürünürken, bahse konu paradigmayı büyük bir istekle savunan kendi aydın sınıfını da üretmiştir. Bu sebeplerle Osmanlı Batılılaşması haddizatında muhafazakar bir niteliği haizdir (Kılıçbay, 1985). Cemil Meriç (2002) Tanzimat Dönemi Batılılaşması'nı tasvir ederken; Batı'ya karşı bir teslimiyet olduğuna vurgu yaparak onun demokrat, laik, özgürlükçü kisvesi arkasında dünyada benzeri tesis edilemeyen bir medeniyetin iflas ettirilmesi süreci olduğundan bahseder. Padişahın dizginleyicisi konumunda olan alimlerin etkisizleştirilerek köşeye itilmesinin ve materyalizmi aşılamak suretiyle İslam'a ve değerlerine yabani duran yeni bir entelijansiyayı

üreten okullara yol verilmesinin haddizatında kendi değerlerinden bir yönüyle intihara kadar gittiği hususuna dikkat çekmiştir.

Şerif Mardin (1998) laik eğitim anlayışının benimsenmesi ve dini paradigmaların entelektüel hayattan devlet aracılığıyla uzaklaştırılması sürecinin köklerinin eski olduğuna vurgu yapar. II. Abdulhamit'in özellikle son dönemlerinde; eğitim, saray ve idare sisteminde büyük ölçüde laik bir anlayış benimsenmiştir. Bu sahalarda padişah, seleflerinin açtığı yolu devam ettiren bir çizgi izlemiştir. Laik mahkeme ve eğitim sistemi desteklenmiş, dini eğitim kurumları olan medreseler ise kendi halinde bırakılarak ilgiden yoksun bir şekle dönüşmüştür. Bu yönüyle dini bağların sosyal hayatın çeşitli kurumlarında gevşemesiyle, Batılı ve laik anlayışın tesisi sürecinin hızlanmasının önü de açılmış oluyordu.

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde ise, gidilen istikametin Batı olduğu, yapılan icraatlarla da açıkça belirginleşmesine rağmen, İslamiyet ve din kavramlarının doğrudan hedef alınmadığı ve söz konusu idare şeklinin İslam'a en uygun yönetim biçimi olduğu vurgusu üzerinde durulmuştur. Bu durum din adına yapılan itirazların savuşturulması noktasında dönemin yönetimi açısından ellerini güçlendiren bir argüman olarak karşımıza çıkmaktayken; idarenin eylem ve söylem konusundaki çelişkili durumları ve dinin sosyal hayatın katmanlarından çıkarılmasına gayret gösterilmesinin dine izafe edilerek yapılması gibi durumlar ise halk nezdinde belli kafa karışıklıklarını da beraberinde getirmiştir (Mert, 2003).

II.Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Osmanlı, Tanzimat sürecinden daha farklı bir boyuta evrilmiştir. Sözü edilen farklılık hem politik hayatta hem de fikir hayatında kendini belirgin olarak hissettirmiştir. İttihat- Terakki ve Jön Türkler bu dönemin en etkili olan zümreleridir. "Avrupa'nın Yeniçerileri" (Meriç, 1986) şeklinde tarif edilen bu zümrenin, İslamcı muhalifleri susturan bir yönü de bulunmaktadır. Bu dönemin fikir hayatında en önemli rolü oynayan fikir babaları, şüphesiz ki Durkheim ve Auguste Comte olarak bilinmektedir. Kendi medeniyetimizin çocuğu olmayan söz konusu düşünürler, milletimize karanlıktan başka bir aydınlık getirmedikleri konusunda ciddi eleştirilerin hedefi olmuşlardır. Meriç'e (1985) göre bahse konu dönem entelijansiyasının en büyük yanlışı, pozitivizm ile İslamiyet'i birbirine düşman şeklinde düşünmesidir. Bu dönem Batı'dan ithal edilen pozitivizm sebebiyle İslami anlayışın büyük bir ihmale uğradığını ifade eden Meriç, pozitivizmin medeniyetimize hiçbir şey kazandırmadığını bilakis değerler manzumemize aykırı olacak biçimde büyük kayıpları tetiklediğine vurgu yapar.

II. Meşrutiyet dönemi, Batı kaynaklı "izm"lerin medeniyetimize büyük bir hızla ithal edildiği bir dönem olma özelliği taşır. Bu yönüyle temeli zayıf olan bir zümreyi mahsül vermesi de kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkar. Bu ağacın en görünür meyvesi olan Jön Türklerin Batılılaşma sevgisi uğruna İslami değerleri hafife alan tavırlarını ise Şerif Mardin (2001) derinliği olmayan, sığ ve kendilerinden daha önceki kuşağa nispetle çok daha az derecede teorik-spekülatif içerikli bir program olarak değerlendirir.

Özetle; Osmanlı'nın son dönemleriyle birlikte görünür hale gelen Batılılaşma akımları, açıkça dile dökülür bir boyutu olmasa da aydın zümresinde dini değerlere karşı belli reflekslerin gelişmesine ve devlet marifetiyle Batılı sistematiğin yerleşmesiyle İslami anlayışa karşı eleştirel tutumların ortaya çıkmasına yol açarak, ilerleyen yıllarda çok daha bariz biçimde kendini gösterecek olan dinin hayatın genel boyutlarından dışlanması sürecine de esas itibariyle zemin teşkil ettiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Türk Medyası ve Sineması Bağlamında İnceleme

Ülkemizde sanat dallarının önemli bir bölümünün ve özellikle sinemanın Osmanlı'nın son dönemi ve cumhuriyetin ilk dönemiyle birlikte hayatımıza girdiği bilinen bir husustur. Söz konusu dönem önceki bölümlerde de detaylı biçimde anlatıldığı üzere, batılılaşma olgusunun en yoğun şekilde hissedildiği dönemlere tekabül etmektedir. Ayrıca, dikkat çekilen sanat dallarının batı kaynaklı olması sebebiyle, ortaya çıkarılan ürünlerin batılılaşma serüveninden ayrı olması düşünülemeyecektir. Yapılan araştırmaların da ortaya çıkardığı sonuca göre; görsel medyanın önemli bir ögesi olan sinema sektöründe; faaliyete başladığı erken dönemlerden günümüze kadar Müslümanlara yönelik olarak saldırgan, kaba yahut en hafifiyle gülünç duruma düşen görüntülerin çoğunlukta yer almakta olduğu, küçük istisnalarla beraber Müslümanların bulunduğu sahnelerde genel itibariyle olumsuz betimlemelere yer verilmek suretiyle olumsuz klişelerle insanların gözleri önünde sergilemenin yüzyıla dayanan bir gelenek olduğu görülmektedir. Sözü edilen sektörün batılılaşma dönemine denk gelen bir zaman dilimi içerisinde ortaya çıkması ve dolayısıyla zamanın ruhunun büyük etkisiyle de, dine dair imgelere sıklıkla olumsuz imajlar yüklediği görülebilmektedir. Bu yapıtların çoğunluğunda, İslam'a ilişkin ritüeller hafife alınarak özellikle de din adamı imajı üzerinde ciddi çalışmalar yapılmıştır (Turan, 2017). Din

adamları; zamanın gerisinde kalmış, yobaz, üfürükçü, menfaatçi şekilde tasvir edilerek adeta toplumsal hayattan soyutlanmış ve kendi çıkarı dışında hiçbirşeyle ilgilenmeyen bir tipleme olarak halkın önüne sunulmuştur. Din adamı imajına dair bu algı çalışması, İslam'a ilişkin belli önyargıların insanların zihninde belirmesine yol açarak toplumsal algıda dine büyük zararların önünü açmıştır. Bu bölümde özellikle modernleşme dönemi olarak nitelenen zaman dilimlerinde; görsel medya içerisinde önemli bir paydaş konumunda bulunan sinema filmlerinin, dine dair imgeleri toplumun önüne hangi şekilde sunduğuna yönelik bir çalışma yapılacaktır.

Türk Sinemasında Din ve Din Adamı İmajı Üzerine İslamofobik İnceleme

Türk Sinemasına ait filmler görsel medya mecrası olan televizyonlarda sıklıkla yayınlandığı ve RTÜK'ün görev ve denetim kapsamına doğrudan temas ettiği için çalışmamız açısından önem teşkil eden bir boyutu oluşturmaktadır. Türk Sineması'nın Osmanlı Devleti'nin son dönemleriyle Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarına denk gelen bir başlangıç süreci vardır. Dolayısıyla Batılılaşma ve modernleşme rüzgarından sinemanın da kendine düşen nasibi aldığını ifade etmek yerinde olacaktır. Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun "eski-yeni sentezi" yapmak yerine yeni bir sosyo-kültürel yapı oluşturmayı tercih etmesi, sanat alanında da etkisini açıkça hissettirmiştir. Bu yeni oluşum serüveninde dönüşüme uğrayan en kritik alanın ise "din" olduğu söylenebilir (Uzdu, 2016). Dinin belli bir dönüşüm sürecine girmesinde ise sinema ayağının olgu üzerindeki etki gücü büyüktür. Bu nedenle; İslamofobinin ülkemizde medya ayağındaki temellerinin, İslam'ın ve imgelerinin sinema üzerinden bırakıldığı algıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymak yerinde bir tespit olacaktır. Şu hususa özellikle dikkat çekmek gerekir ki; sinemada dine yapılan hücum ve modern tabiriyle İslamofobiyi besleyen yöntem, din adamı imajı üzerinden şekillenmektedir. Din adamları çerçevesinden oluşturulan imajın, temsil ettikleri dine mal edilmeye çalışılması, filmlerde ortak olarak rastlanan bir durum olarak karşımıza çıkar. Sinema filmi incelemelerinde öncelik verilecek hususun din adamı profili olması bu nedenden kaynaklanmaktadır. (Turan, 2017)

1950 yılı öncesinde, Kurtuluş Savaşı ve bağımsızlık mücadelesi ekseninde çekilen filmler yoğunlukta olup, burada çizilen din ve din adamı imajı ile 1950 sonrası imajı ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

Din Olgusunun Sinemada Tarihsel Gelişim Süreci

Bu bölümde sinemada din olgusunun Cumhuriyet tarihinde kritik dönem aralıkları içerisinde geçirdiği süreçlere ilişkin bir inceleme yapılacaktır. 1950 öncesi ile 1950 sonrası sinema sektöründe dine bakış ve bu bakışı örnekleyen yapıtlardaki din ve din adamı imajı üzerinden İslam'a ve Müslümanlar'a ilişkin oluşturulan algının çerçevesinin çizilmesine ilişkin analizler bulunmaktadır.

1950 Öncesi: Batılılaşma Projesi ve Din Algısı

Modernleşme akımlarıyla Batı'ya dönülmesiyle birlikte toplumsal, kültürel ve sanatsal hayatta radikal değişimler yaşanmış ve bahse konu süreçte dine yönelik biçimlenen davranış ve tutumlar, toplumsal algılarda da bazı dönüşümleri beraberinde getirmiştir. 1950 öncesinde sinema yapıtlarında din adamına ilişkin algı, Kurtuluş Savaşı sürecinde padişah tarafından yönlendirilen bir zümre şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Okutan, 2009).

Milli mücadele Dönemine ilişkin 1929 yapım tarihli bir film olan "Ankara Postası"nda, din adamı tiplemesi için "gericiliğin timsali, düşmanın adamı" şeklinde yapılan tanımlar belli kesimlerce beğeni almıştır. Benzer biçimde İstiklal Savaşı konusunu ele alan 1932 yapımlı "Bir Millet Uyanıyor" filminde vatana ihanet eden "Said Molla" isimli bir din adamı tiplemesi bulunmaktadır. Sözü edilen din adamı, işgalci kuvvetlerle işbirliği yapan ve Kuva-yı Milliyeye karşı çıkan tipik bir hain rolünü canlandırmaktadır. Yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul'un üstlendiği "Nur Baba" isimli ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun aynı isimli romanından uyarlanan filmde ise, zengin kadınlardan istifade eden, en önce ölen şeyhin karısıyla evlenip sonra da başka kadınlarla ilişki yaşayan şehvet tiryakisi bir şeyhin hikayesi anlatılmaktadır. Görüldüğü gibi din adamı tiplemesi genel hatlarıyla gerici, şehvet düşkünü ve yobaz sterotipiyle canlandırılmakta ve din olgusuna olan tutum sinema yapıtları üzerinden kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

Döneme ilişkin özellikle din adamı tiplemesi hususunda en prototip örneği 1949 yapımı "Vurun Kahpeye" isimli filmde görmekteyiz. Filmde Hacı Fettah isimli, bağnaz ve yobaz bir adam imajı çizilen bir din adamının, modern ve çağdaş görünümlü bir bayan öğretmenle olan mücadelesi konu alınır. Fettah Efendi aynı zamanda Milli Mücadeleye karşı bir duruş sergilemektedir. Nitekim şu sözler onun Kuva-yı Milliye ve düşmana dair düşüncelerini ortaya koymaktadır: "Kuva-i Milliye denen o başıbozuk alayına katılmayınız. Onlar hem padişahın başını yiyecekler hem de, düşmanı gazaba getirip ırzımızı payimal, malımızı yağma ettireceklerdir... Düşman gelirse gelsin malımıza, canımıza dokunmadıktan sonra ne zararı var" (Lüleci, 2007, s.58) şeklinde ifadeler kullanan bir din adamı tiplemesi karşımıza çıkmaktadır. Düzenbaz, yobaz ve sahtekar mahiyette tasvir edilen söz konusu din adamı, eğitimli ve çağdaş görünümlü öğretmen Aliye Hanım'a da iftira edenlerin başında gelmektedir. Fettah Efendi, öğretmen Aliye Hanım'ı fesat kaynağı şeklinde sunarak halkı öğretmen aleyhine kışkırtmaktadır. Filmde Kuva-yı Milliyeye düşman, menfaatçi, yobaz ve gerici şeklinde sunulan Hacı Fettah Efendi ile ilgili öyle ince bir imaj çalışması yapılmaktadır ki, seyredenler için aşağılık, din tüccarı ve menfaatperest bir vatan haini profilinden başka bir algı çıkarılamamaktadır. Bu tür yapıtlarda din modernliğin tam karşısında konumlandırılmış ve gerikafalılığın bir tezahürü olarak yansıtılmıştır. Bahsedilen modern-gerici düalitesi ilerleyen dönemlerde de filmlerde işlenecek ve Hacı Fettah bir sterotip olarak varlığını sürdürecektir (Okutan, 2009).

1950 öncesinde sinemada din ve din adamı olgusuna ilişkin algı, daha çok İstiklal Savaşı ve Kuva-yı Milliye bağlamı üzerinden gerçekleşen bir algıdır. Din olgusu, modernite ve çağdaşlığın karşıtında bir yerde konumlandırılmakta; din adamları da yobaz, çağdışı gerici bir algı üzerine oturtularak İslamofobik anlayışın sinemamızdaki 1950 öncesi durumu kendini açıkça göstermektedir.

1950 Sonrası Sinemada Din ve Din Adamı Olgusu

1950 sonrası politik ve teknolojik değişim ve gelişmelerin hızlanmasıyla birlikte sinema sektörü de bu durumdan nasibini almış ve bol miktarda sinema filmi çekilmeye başlanmıştır. Bu filmlerin bir kısmı dini içerik ve figür konusunda olumlu bir yerde durmaktayken daha çoğunluğu teşkil eden grupta ise din olgusuna karşı olumsuz bir imaj

çalışması bulunduğu söylenilebilir. İslamofobi konusuna paralel olması bağlamında, bu kısımda din ve dini ritüeller üzerine olumsuz algı geliştirme yönünde tutum alınan sinema filmlerini inceleme uygun olacaktır. 1950'den bugünümüze kadar olan dönemde farklı zamanlarda yayınlanmakla beraber benzer refleksleri sergileyen sinema yapıtlarının incelenmesinin, İslamofobi konusunun medyanın bu önemli alanında uzun zamanlar boyunca devamlılığını nasıl koruduğuna ilişkin önemli ipuçları barındırmaktadır.

Devrimci Sinema olarak da bilinen akım çerçevesinde çekilmiş olan 1970 yapımlı "Umut" adlı film bu konu çerçevesinde çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkar. Filmde hakim sınıfça sömürülmekte olan halk kitlesi çareyi dinde aramaktadır. Din adamı rolündeki karakter ise suyla dolu bir kabı inceleyerek definenin yerini arar. Definenin farklı şekillere girebileceğini, böcek veya karınca bile olabileceğini söyleyen hoca, dini suiistimal etmek suretiyle halkı oyalamaktadır. Dinin insanların hayalleriyle oynayan boş bir umut olduğuna vurgu yapılan filmde, konuya sınıfsal çatışma perspektifinden de bakılarak, dinin egemen sınıfın kullandığı bir enstrüman olduğu yönündeki algıya kuvvet veren bir fotoğraf çekilmektedir. Filmde dinin sınıfsal kimliğe ilişkin soru sormayı uygun görmediği ve herkesin bulunduğu sınıf katmanı çerçevesinden elindekiyle yetinerek şükretmesi gerektiğine vurgu yapan bir olgu olduğuna dikkat çekilmektedir. (Okutan, 2009) Dolayısıyla zengin sınıf tarafından kullanılmakta olan din, üst sınıfların alt sınıfları ezmesi noktasında araçsallaştırılmaktadır. Filmde dine atfedilen bu imaj Karl Marx'ın "Din halkın afyonudur" şeklinde ifade ettiği sözündeki amacına da uygun bir konuma yerleştirilmektedir.

Şekil 1

Umut adlı sinema filminde din adamının define yerine ilişkin tahminde bulunduğu sahne

Din ve din adamı imgesine ilişkin olumsuz imaj çizen çarpıcı yapıtlardan birisi de 1974 yılı yapımlı "Kuma" isimli filmdir. Filmde yöre gelenekleri çerçevesinde evlilik yaşı gelen Ali isimli bir gencin, babasız kalmış Hanım isimli bir genç kızla evliliği konu alınmaktadır. Hanım isimli genç kız, Ali ile birlikte yaşayacağı yeni köye girerken karşılarına arkasında dört tane kara çarşaflı kadınla birlikte cinci Hoca çıkar ve Ali'nin işaretiyle Hanım Hoca'nın elini öper. Sonrasında cinci Hoca Hanım'ı tacizkar bakışlarla seyretmektedir. Bu sahne üzerinden hocanın hem dini duyguları kötüye kullanışını hem de dini referanslar üzerinden kadınlara ilişkin uyguladığı bir sömürünün varlığını görebilmekteyiz. Benzer biçimde söz konusu sahnede, arkasında bulunan dört kadının sosyal hayattan soyutlanmış bireyler şeklinde sunulması, dinin kadını toplumsal hayatın dışına ittiği imajını güçlendirici bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Filmde din adamı, halkın bilgisizlik ve cahilliğinden faydalanmakta ve onları bu yolla sömürmektedir. Bu sömürü sistemine ise, geleneksel halk inanışları ve çarpıtılmış dini referanslar üzerinden meşruiyet zemini oluşturmaktadır (Karakaya, 2016).

Konumuzla ilişkili bir diğer film ise "Kibar Feyzo" isimli 1978 yılına ait olan yapıttır. Filmde feodal sistem ve başlık parası vurgusu ön plandayken din adamı üzerinden esasen dine ilişkin de belli algılar ön plana çıkmaktadır. Özellikle bir sahnede bilinç altına yönelik olarak din adamı imajını ciddi anlamda zedeleyecek bir algı bulunmaktadır. İslamofobinin

yerel izdüşümünü görebileceğimiz bu sahnede Feyzo, Topal Hoca isimli karakter abdest alırken yanına giderek annesini belli bir konuda ikna etmesi için 100 lira para teklif etmektedir. Hoca ise teklifi az bularak 200 lira ve bir tavuk karşılığı yapabileceğini söyler. En sonunda 150 lira ve bir tavuk fiyatına anlaşarak annesini ikna etmesi hususunda hocayı ikna eder.

Şekil 2

Kibar Feyzo adlı filmde din adamının feyzo ile pazarlık sahnesi

Bu sahnede din adamı karakteri; bilgisini ve meharetini, kendi menfaatleri için kullanan çıkarcı bir tipleme olarak sunulmaktadır. Bu durumu fırsat bilen kurnaz köylü Feyzo da hocayı kendi amaçları için kullanmaktadır. Bu bağlamda din adamı tiplemesi insanların değerlerini suiistimal eden ve hilebaz bir imajda sunulurken, Feyzo karakteri ise bu durumdan faydalanan bir kurnaz köylü imajı ile karşımıza çıkmaktadır (Karakaya, 2016).

Din adamı figürüyle ilgili akla gelen ilk yapıtlardan biri olan ve en çarpıcı örneklerden birisini teşkil eden diğer bir sinema yapıtı ise, yine başrolünü Kemal Sunal'ın üstlendiği "Üçkağıtçı" filmdir. Filmde toplumsal sistemin aksamakta olan yönleri ortaya konulmaktayken, din olgusunun din adamlarının ellerinde farklı formatlarda sunulabileceğine ilişkin vurgulara rastlanmaktadır. Din adamı imajına ilişkin iki farklı tipleme bulunur. Bunlardan birincisi düzgün kıyafetli, sakalsız ve ölçülü resmi bir din adamı figürünü sembolize eden Murat Hoca tiplemesi; diğeri ise siyah sakallı, koyu renk kıyafet giyen ve kaba üslubuyla güven vermeyen Arif Efendi isimli bir din adamı tiplemesidir.

Filmin içerisinde Murat Hoca toplamda kısa süreli iki sahnede yer almaktayken, Arif Efendi'nin yer aldığı sahnelerin çok daha uzun süreli olduğu göze çarpmaktadır.

Filmde başrolünde Almanya'dan babasının kalan mirasını almak için gelen Rıfkı isimli bir karakter bulunur. Rıfkı'nın yağmur yağmadan önce romatizmaları azmakta ve kısa süre sonra yağacak yağmuru tahmin edebilmektedir. Köylü, Arif Efendi'nin arkasında yağmur duasına çıkmak istemektedir. Rıfkı ile Arif Efendi arasında yaşanan diyaloglar ve Arif Efendi'nin tutum ve davranışları üzerinden yobaz bir din adamı profili karşımıza çıkmaktadır. Arif Efendi yağmur duasıyla köylüden para almakla onları sömürmektedir.

Şekil 3

Üçkağıtçı adlı filmde arif efendi ile rıfkının yağmur tahmini yaptıkları sahne.

Dini ögeleri kendi çıkarları için kullanan tipleme üzerinden bir algı ortaya çıktığı yadsınamayan bir realite olarak karşımıza çıkar. Kaba ve mutaassıp din adamı imajının gereği olarak " Kafir", "mel'un", "zındık" gibi ibareler Arif Efendi'nin ağzından eksik olmaz. Filmde, toplumdaki cahilliğin din simsarlarının etkisine açık olmayı getiren yönüne de dikkat çekilmektedir. Özetle ifade etmek gerekirse; İslamofobi olgusunun insanların zihinlerinde sinema yapıtları üzerinden yerleşmesine yönelik olarak "Üçkağıtçı" filminde de, önceki örneklere benzer olarak, "yobaz", "gerici", "kaba" ve " hurafeci" sıfatlarıyla nitelendirilebilecek özelliklerde bulunan din adamı tiplemeleriyle, toplumun zihin altyapısında din adamlarına ve dine karşı olumsuz algıları tetikleyecek ögelere sıklıkla rastlandığı söylenilebilir.

İSLAMOFOBİK İÇERİKLİ YAYIN İHLALLERİNE DAİR ÜST KURUL KARARLARININ ANALİZİ

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Tez çalışmasının ana bölümünü teşkil eden bu kısımda, 6112 Sayılı kanun çerçevesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun; İslamofobi olgusuna dair farkındalık oluşturma adına öncülük ettiği çalışmalar, İslamofobik yayınlara ilişkin aldığı tedbir ve kararlar, yayıncı kuruluşlara uyguladığı cezai müeyyideler ve kanun çerçevesinde uygulanan bu yaptırımlara ilişkin mahkeme safahatı çalışmanın ana boyutunu teşkil etmektedir. Fakat öncelikli olarak RTÜK'ün düzenleyici ve denetleyici bir kamu kurumu olarak; yapısı, kuruluş tarihçesi, denetleme görevi ve müeyyide uygulama yetkisine ilişkin genel bilgiler paylaşılacaktır.

RTÜK'ün Yapısı ve Kuruluşu

Ülkemizde televizyon ve radyo yayıncılığını denetleme ve düzenleme görevini yerine getirecek bir kurul, ilk olarak 1983'te çıkarılan 2965 sayılı TRT Yasası'nda öngörülerek söz konusu yasanın 6. maddesinde "Yurt içinde yapılacak radyo ve televizyon yayımları için milli siyasete uygun ilkeler tespit etmek, bu konuda belirtilen görev ve esasların uygulanmasının gözetim, denetim ve değerlendirilmesini yapmak maksadıyla Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu kurulmuştur" (Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 1983) hükmü yer almıştır. Bu bağlamda Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'na televizyon ve radyo yayınlarının denetim, gözetim ve değerlendirme süreçlerine ilişkin yetki verilmiştir. Bahsi geçen kanun ile gerek yurtdışı gerekse yurtiçine yayın yapabilme yetkisi ise devletin konrolünde bulunan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na (TRT) tevdi edilmiştir.

1990'lı yılların başından itibaren teknolojik gelişmelerin hızlı ilerleyişiyle, bazı girişimcilerin yurtdışı üzerinden ülkemize yönelik yayın faaliyetine başlaması, yayıncılıkta devlet tekelindeki durumun fiili olarak kalkmasına sebebiyet vermiştir. Yaklaşık olarak dört

sene Anayasa'ya aykırı biçimde yayın yapmakta olan söz konusu özel televizyon mecraları, hukuki boşluğun kendilerine açtığı alan sebebiyle herhangi bir içerik denetimine tabi tutulmamışlardır. Bu süreçte ticari anlamda kar etme peşinde koşan televizyon yayıncıları; cinayet, vahşet, hatta müstehcen içerikli yayınları, çocukların da televizyon karşısında oldukları saat aralığında yayınlamaktan çekinmemişlerdir. Bu süreç içerisinde reklamlarda da bir boşluk durumu ortaya çıkmış, süresi ve sınırı belirlenmeyen reklamlar, izleyici kitleyi ciddi anlamda rahatsızlığa itmiştir. Televizyon yayınları vasıtasıyla hakları çiğnenen kişiler ise herhangi bir hak iddiasında bulunamamışlardır. Devlet tekelinde yayıncılık tasavvuruyla tesis edilen RTYK ise sözü edilen süreçte özel televizyon kuruluşlarına karşı fonksiyonsuz kalmıştır.

Yukarıda sözü edilen bu teknik ve hukuki nedenler, yayıncılık alanında yeni bir düzenlemenin gerekli bir husus olduğunu görünür hale getirmiştir. Bahsedilen gerekçeler sebebiyle; 1994 yılında televizyon ve radyo yayıncılığına ilişkin sınırları çizen ve bu sahayı düzenleyerek denetleyecek yeni bir kurulun teşekkülünü öngörmekte olan 3984 sayılı Kanun yürürlük aşamasına girmiştir. Adı geçen kanunun 5. maddesinde RTÜK'ün ihdasına ilişkin şu ifadeler yer almaktadır: "Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur" (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, 1994).

Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle radyo ve televizyon alanının yasal altyapısı gerçekleştirilmiş ve sektörü düzenleme ve denetleme görevini yerine getirecek, özerk ve bağımsız bir kurul olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur. RTYK'nın yetkileri ise kendiliğinden sona ermek suretiyle bazı yetkileri RTÜK'ün bünyesine devredilmiştir.

3984 Sayılı Kanun 1994 ile 2011 yılları arasında, içeriğinde farklı zamanlarda değişiklikler yapılmasıyla beraber yürürlükte kalmıştır. Fakat medya sektöründe meydana gelen hızlı teknolojik gelişimler ve ülkemizin Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında aldığı tedbirler sebebiyle 15.02.2011 tarihinde dönemin ihtiyacına uygun biçimde hazırlanan 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 03.03.2011'de yürürlüğe girmiş ve 3984 sayılı Kanun da bu sebeple lağvedilmiştir. Halihazırda da 6112 sayılı Kanun'un geçerliliği devam etmektedir.

RTÜK'ün Denetim Yapma Yetkisi

Bir işin usulüne göre ve doğru biçimde yapılıp yapılmadığını kontrol ve teftiş etmek (TDK Türkçe Sözlük, 1998) anlamında kullanılan denetleme kavramı bu konuda kilit bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. RTÜK, esas itibariyle televizyon ve radyo yayınlarını düzenleme ve denetleme fonksiyonunu yerine getirmek amacıyla tesis edilmiş bir kurul şeklinde yapılandırılmıştır. Söz konusu denetim, içerik ve teknik denetim olarak ikiye ayrılmış olmakla birlikte tezimizde inceleyeceğimiz denetim boyutunun içerik denetimi olduğunu vurgulamamızda fayda bulunmaktadır. İçerik denetimine ilişkin görevleri yerine getirme görevi, "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Teşkilatı İle Hizmet Birimlerinin Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Dair Yönetmelik"in 5. maddesi uyarınca İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'na tevdi edilmiştir. (Radyo ve Televizyonların ...., 2011) Söz konusu Daire Başkanlığı içerik denetimi görevini, bünyesinde görev yapmakta olan Üst Kurul Uzmanları marifetiyle yerine getirmektedir. 6112 sayılı Kanun'un 25. maddesinde yer alan birinci fıkra uyarınca, medya kuruluşları yaptıkları bütün yayınların bandını bir yıl süreyle muhafaza etmeyle sorumludur. Bununla birlikte RTÜK, kendi bünyesinde oluşturulan Sayısal Kayıt Arşiv Analiz Sistemi (SKAAS) vasıtasıyla söz konusu yayınları kaydetmektedir. Bu iki kayıt sistemini izleyen Üst Kurul uzmanları, yayınların ilgili kanun ve uluslararası sözleşmelere uygunluğunu inceler. Uzmanlarca hazırlanan raporlar İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı'na arz edilir ve söz konusu Daire Başkanlığınca Üst Kurula değerlendirilmek üzere gönderilir. Müeyyide hususunda karar alma yetkisi ise Üst Kurula aittir.

6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde RTÜK'ün Müeyyide Uygulama Yetkisi

Üst Kurulun müeyyide uygulama yetkisi 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesi ile düzenlenmiştir. Bahsi geçen maddede "Yayın Hizmeti İlkeleri" iki grupta incelenerek, bunlara ilişkin ihlallerdeki uygulanacak yaptırımlar farklılaştırılmıştır. Bahse konu Kanun'un 32. maddesinin birinci fıkrasınca, Kanun'un 8. maddesinde yer alan (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerini ihlal eden yayın yapan kuruluşlara, ihlalin belirlendiği aydan bir önceki aya ilişkin brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisiyle yüzde beşi arasında bir oranda

idari para cezası uygulanabileceği hükmü yer almaktadır. Aynı fıkra içerisinde yine idari tedbir olarak, ihlalin yapıldığı program yayınının beş defaya kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayınları için ise katalogdan çıkarılabileceği yönünde hüküm bulunmaktadır. Belirtilen fıkra hükümleri uyarınca ihlalin mahiyeti göz önünde bulundurulmak suretiyle, idari para cezası idari tedbirle birlikte uygulanabileceği gibi yalnızca idari tedbir veya idari para cezasına da karar verilebileceği hususu anlaşılmaktadır.

6112 Sayılı Kanun'un 32. maddesinin ikinci fıkrasında ise, müeyyidelere ilişkin öngörülerin daha hafif boyutta olduğunu ifade edebiliriz. Bu fıkrada "Yayın Hizmeti İlkeleri"ne ilişkin ihlallerde yayıncı kuruluşun öncelikle uyarılacağı; ihlalin tekrar edilmesi durumunda ise; kuruluşun ihlalin belirlendiği aydan bir önceki aya ilişkin brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden yüzde üçüne kadar idari para cezası verilebileceği hususu öngörülmüştür.

6112 Sayılı Kanun'un 32. maddesinde yer alan beşinci fıkrada ise, Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasındaki (a) ile (b) bentlerini bir sene içerisinde mükerreren ihlal eden kuruluşlara ilişkin ise daha ağır yaptırımlar öngörülmektedir. Beşinci fıkra uyarınca, sözü edilen bentlerin bir yıl içerisinde tekrar ihlali durumunda, kuruluşun yayınlarının on güne kadar durdurulması ve ikinci tekrarı durumunda ise lisans iptaline karar verileceği yönünde hükümler bulunmaktadır. Bu itibarla, sözü geçen fıkrada yer alan müeyyidelerin daha önce bahsettiğimiz müeyyidelere göre daha ağır içerikli olduğu görülmektedir.

RTÜK'ün İslamofobiyle İlgili Yaptığı Çalışmalara Genel Bir Bakış

Bir kurum olarak RTÜK'ün İslamofobiyle ilgili çalışmalarına bakıldığında, zengin bir faaliyet ağı karşımıza çıkmaktadır. Gerek sempozyum ve forum gibi aktiviteler kanalıyla; gerekse 6112 Sayılı kanunun ilgili maddelerinde Üst Kurula verilen yetki alanı çerçevesinde uygulanan müeyyideler boyutunda RTÜK'ün İslamofobi konusunda üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirdiği rahatlıkla ifade edilebilir. Dünya medyasında sıklıkla rastlanan ve İslam dini ile Müslümanlara ilişkin oluşturulmaya çalışılan ve büyük ölçüde başarılı olunan algı faaliyetine karşı; duyarlı bir kamu kurumu olarak RTÜK, konuyla ilgili Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TRT, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erciyes Üniversitesi ve SETA gibi diğer kurumlarla işbirliği yapmak ve

çoğunlukla öncülük yaparak örgütlemek suretiyle konuya ne ölçüde değer verdiğini açıkça göstermiş, aldığı inisiyatiflerle kamuoyu nezdinde büyük takdir toplamıştır. Bu açıdan RTÜK'ün İslamofobiyle ilgili çalışmalarının, müstakil olarak bir akademik makale boyutunda ele alınabilecek bir konu olduğunu ifade etmekle birlikte, bu bölümde RTÜK tarafından konuyla ilgili yapılan faaliyetlere ilişkin kısa bir değerlendirme bulunmaktadır.

25-26 Mayıs 2021 tarihlerinde "Yalan Haber, Nefret Söylemi ve Kültürel Irkçılık Kıskacında İSLAM" temasıyla ATO Congresium'da düzenlenen I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumuna, alanında uzman birçok akademisyen, bürokrat, gazeteci ve politikacının katılımıyla verimli bir program gerçekleşmiştir. Kurum tarafından yapılan ilan duyurusu sonucunda, konuyla ilgili 113 bilimsel makale ortaya çıkmış ve konunun çok farklı yönleri detaylı biçimde incelenmiştir. RTÜK'ün organize edilmesine öncülük ettiği sempozyumun açış konuşmasını RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin yapmıştır. İslamofobi kavramının önyargı ve akıldışı bir nefret olduğunu ve fikirsel bir hastalık olan olgunun tek kelimeyle "İslam düşmanlığı" olduğu hususuna vurgu yapan Şahin, Batı medeniyetinin İslamofobiye karşı tedbir almamakta ısrarcı olduğuna dikkat çekerek bu düşmanlığa karşı medya dahil bütün kurumlarca topyekün mücadele verilmesinin önemine işaret etmiştir (DiyanetTV, 2021). Ebubekir Şahin'den sonra Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş sözü alarak İslam'ın dünyada adalet, barış ve refahı temin eden bir düzen olduğuna dikkat çekmiştir. Son iki yılda Avrupa'da sadece camilere yönelik 669 saldırı tespit edildiğinden hareketle, İslamofobinin İslam karşıtlığı ve düşmanlığına dönüşen bir olgu haline geldiğini ifade eden Erbaş, güven ve huzur ortamını bozan, terör ve anarşiye destek veren hiçbir söylem ve davranışın merhamet ve adalet dini olan İslam'dan referans bulmasının mümkün olmadığına önemle vurgu yapmıştır (2021). Erbaş'ın ardından Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy kürsüye çıkmıştır. 11 Eylül saldırılarının İslamofobinin başlangıcı olduğu algısının bir çarpıtmadan ibaret olup, tarihi kökleri derin olan bir algının yeniden yükseltilmesinde söz konusu tarihin bir basamak olarak kullanıldığına vurgu yapan Ersoy, İslamofobinin Batı'da yayılma sürecinde medyanın etkin bir rol üstlendiğini ifade etmiştir. Büyük meblağlara ulaşan masraflarla oluşturulan sinema filmlerindeki stereotipler aracılığıyla, İslam'ı şiddet ve terörle özdeşleştirme çabasının var olduğuna ve bu durumun medyanın İslamofobi algısı oluşturma sürecinde ne denli etkin bir mecra olduğunu açıklıkla gösterdiğinin altını çizmiştir (DiyanetTV, 2021). Ersoy'un konuşmasının ardından Batı medyasında İslamofobiyi

açıklıkla göz önüne seren argümanlarla oluşturulmuş bir sinevizyon gösterisi ekrana getirilmiştir.

Sempozyumun devamında ise onur konuşmasını yapmak üzere Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan kürsüye çıkmıştır. Erdoğan, karşımızdaki meselenin İslam korkusu olmayıp düpedüz İslam düşmanlığı olduğunu ifade etmiştir. Batı'nın tarih boyunca doğu toplumlarına ve özellikle İslam'a karşı kibrini ve nefretini "oryantalizm" ismi altında daima koruduğunu ifade eden Erdoğan, 11 Eylül'ün zaten Avrupa'da mevcut olan İslam düşmanlığını daha da derinleştirdiğine vurgu yapmıştır. Batı medyasını yakından takip edenlerin; Müslümanlar'ın terörist ve İslam'ın ise terör dini şeklinde gösterildiğini rahatlıkla anlayabileceğinin altını çizen Cumhurbaşkanı Erdoğan, dünyada yaşayan 7.5 milyar insana İslamofobinin asılsız bir algı çalışması olduğunun topyekün biçimde anlatılması gerektiğini önemle ifade etmiştir (2021). Sempozyumun devamında yapılan açık oturumlarda ise, uzman isimler konuya farklı açılardan derinlik katarak İslamofobi olgusunu detaylı biçimde incelemişlerdir. Konuya ilişkin 113 bilimsel makale kaleme alınmış ve herbir makalenin yazarı kongre merkezinde yer alan farklı salonlarda konuya ilişkin sunum tertip etmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu sempozyumun son derece verimli biçimde geçtiği ve RTÜK'ün bu dev organizasyon hususundaki başarılı bir çalışma ifa ettiği rahatlıkla görülebilmektedir.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma ise 15 Mart 2022 tarihinde "İslam Düşmanlığıyla Yeni Nesil Mücadele" temasıyla ATO Congresium'da düzenlenen II. Uluslararası Medya ve İslamofobi Forumu olmuştur. Forumda Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun, Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş gibi isimler konuşma yapmışlardır. Forumda 4 farklı panel gerçekleştirilmiş, konunun uzmanı yerli ve yabancı birçok akademisyen, bürokrat, gazeteci ve politikacı da bilimsel sunumlarıyla organizasyona zenginlik katmışlardır. RTÜK'ün organizasyonunu üstlendiği ve uzman katılımcı profiliyle ön plana çıkan söz konusu forumun da, bir önceki yıl düzenlenen sempozyum gibi İslamofobi olgusuna ilişkin farkındalığı artıran bir boyutu olduğu söylenebilir.

RTÜK'ün İslamofobi'ye karşı üstlendiği en önemli sorumluluklardan birisi de, kendi görev tanımı kapsamında yer alan medya sektörünün denetimi ayağıyla olmuş ve olmaktadır. 6112 Sayılı kanunda kendisine tevdi edilen yetki çerçevesinde, medya sektörünü düzenleme ve denetleme görevini üstlenen RTÜK; özellikle İslam'a ve Müslümanlar'a ilişkin ve toplumun milli ve manevi değerlerini zedeleyerek kamu vicdanını yaralayacak yayınlara

karşı müeyyide uygulamak suretiyle, İslamofobi olgusuyla kanun çerçevesinde önemli bir mücadele sürdürmektedir. Bu kapsamda, söz konusu hususa ilişkin uygulanan müeyyide süreçleri tez çalışmasının ilerleyen kısımlarında ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

2019-2022 Yılları Arası İslamofobik Yayınlara İlişkin Üst Kurul Kararları ve Karar Süreçlerinin İncelenmesi

Çalışmamızın ana bölümünü teşkil eden bu kısımda 2019-2022 yılları arası zaman diliminde televizyon ekranlarında yer alan yayınlardaki İslamofobik unsurlar ve bu yayınlara ilişkin Üst Kurul kararlarıyla mahkeme süreçleri incelenmektedir. Bu bölümde toplamda 10 adet televizyon yayını ve bu yayınlara ilişkin veriler bulunmaktadır. Sözkonusu yayınlara ilişkin deşifrelere ve uzman raporlarına İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı verilerinden, mahkeme sürecine ilişkin kaynaklara ise Üst Kurul Hukuk Müşavirliğine ait verilerden ulaşılmıştır. Bu açıdan paylaşılan bilgiler sözü geçen birimlerden elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Örnek İnceleme 1: Kanal D-Yeni Hayat

İslamofobik içerikte olduğu sebebiyle Üst Kurulca yaptırıma konu olmuş olan yayın, DTV Haber ve Görsel Yayıncılık A.Ş. unvanlı ve "Kanal D" logolu kuruluşta perşembe günleri yayınlanan "Yeni Hayat" isimli bir dizide geçmektedir. Bahse konu dizinin 10.09.2020 tarihli bölümünde yer alan bir sahnedeki konuşmalarda Hz. Adem'e yönelik aşağılayıcı nitelikte ifadeler bulunduğu ve bu durumun toplumun manevi değerleriyle bağdaşmayarak aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle Üst Kurul uzmanlarınca raporlamaya konu olmuştur. Uzman raporuna ve Üst Kurul raporuna konu olan sözü geçen dizide yer alan konuşmalara ilişkin deşifrede şu ifadeler yer almaktadır:

...Buse: Gökçe.

Gökçe: Efendim Buse.

Buse: Senin Kevin Costner ne alemde?

Gökçe: Ne diyorsun ya salak mısın?

Buse: Ya şu yakışıklı "bodyguard"ın yok mu, onu diyorum. Defne görmüş. Aslında sana hak veriyor. "hot" bir çocuk diyor. Doğru mu?

Defne : Ya kızım saçmalama. Tamam biraz "hot" bir adam da, yani biraz.

Buse: Biraz... Şey bir şey diyeceğim. Bugün seni ben bırakayım mı? Hem şu çocuğu görmüş olurum. Bayağı merak ediyordum da aslında.

Gökçe: Ya abi çok boş yapıyorsunuz, kafa açıyorsunuz şu anda. Hem üstelik o "çoçuk" değil, bir de onun bir ismi var. Adem.

Buse: Adem? Şu insan olan. Hani ilk insan.

Gökçe: Ya çok enteresan biri biliyor musunuz? Böyle ilk insan vahşiliği var, yok değil tabi ki ama adam dediğinde zaten biraz ilkel olacak, yanlış mıyım?

Erkek 1: İlkel mi?

Gökçe: Evet.

Erkek 1: Kızlar kusura bakmayın ama memlekette erkek kalmadı sanki.

Erkek 2: İyice abarttınız hadi ya. (Kanal D, 2020)

Yukarıda deşifresi verilen dizideki ifadelere ilişkin uzman raporunda; Hz. Adem'in gerek İslami kaynaklarda gerekse diğer semavi kitaplarda insanoğlunun atası, ilk peygamber ve ilk insan olduğuna ilişkin çok açık ve net bir inanç olduğu, Hz. Adem'in isminin Kur'an-ı Kerim'deki birçok sure ve ayette geçmekle birlikte en yüksek derecedeki peygamberlerden (Ulü'l-azm) birisi olduğunun kabul edildiğine değinilmiştir. İslam ansiklopedisinde Hz. Adem ile ilgili bölüme yapılan atıfla, Hz. Adem'in topraktan yaratıldığı ve herhangi başka bir canlıdan evrim suretiyle vücuda gelmediğine vurgu yapılmış ve benzer şekilde Tevrat'ın Tekvin adlı bölümünde de Hz. Adem'in topraktan yaratıldığı ve evrime konu bir durumun olmadığına dikkat çekilmiştir. Bahsi geçen sebeplerle; Adem peygamberin ilk insan ve ilk peygamber olarak insanlığın babası konumunda bulunması, ilahi kudretin kendisini çeşitli

yeteneklerle ve insanlığın devamını temin etme göreviyle yaratarak ona bahşettiği özel bir lütuf olmasını sıradan ve hatta ötesinde ilkel bir durum gibi yansıtmanın dini literatüre aykırı olmakla beraber toplumun dini hassasiyetleri ve manevi değerleriyle bağdaşmadığına vurgu yapılmaktadır. Uzman raporunun ilerleyen bölümlerinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki kararlara konu olmuş belli durumlara yer verilmiştir. Burada herkesin ifade hürriyetine sahip olduğu ancak din özgürlüğü ve inanan insanların inançlarına ve kutsal kabul edilen nesnelere yönelik yapılmakta olan hakaret içerikli ifadelerin toplumda olması gereken hoşgörü ruhuna aykırı olacak ve inançlara tolerans sınırını aşacak biçimde olmasının bu kapsamda değerlendirilemediği noktasına atıf yapılmıştır. Bahsi geçen Yeni Hayat ve benzeri yapımlarda işlenen konuların bir kurgu olmakla birlikte söz konusu dizide geçen ifadelerin milletimizin çok büyük bir kısmının kabul ettiği İslam dini ve diğer semavi dinler tarafından da kutsal kabul edilen üstün bir kişiliğe ilişkin yapılmakta olan "vahşi, ilkel" benzeri yakıştırmaların toplumsal duyarlılık göz önüne alındığı zaman son derece yakışıksız ve sevimsiz olduğu, senaryo gereği de olsa ma'şeri vicdanda bu hususun geçiştirilecek bir durum olmayarak Üst Kurula yoğun şekilde eleştiri gelmesine sebep olan bu ifadelerin medya kuruluşlarından beklenen sorumlu yayıncılıkla bağdaşmadığı gerekçesiyle DTV Haber ve Görsel Yayıncılık A.Ş. unvanlı ve Kanal D logolu kuruluşun mezkur yayını için 6112 Sayılı Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasında (f) bendinde bulunan "*Toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz"* hükmüne aykırı olduğu gerekçesiyle müeyyide uygulanması noktasında Üst Kurulun takdirine sunulmuştur.

Üst Kurulun 30.09.2020 tarihli ve 2020/17 sayılı toplantısında uzman raporu gündeme alınmış ve Yeni Hayat isimli dizide yer alan ifadelerin sözkonusu kanun maddesinin ilgili hükmüne aykırı olduğu gerekçesiyle medya kuruluşuna idari para cezası verilmesi yönünde karar alınmıştır.

Sözkonusu Üst Kurul kararı üzerine Kanal D logolu kuruluş, uygulanan karara ilişkin yürütmenin durdurulması yönünde ilgili idare mahkemesine talepte bulunmuştur. Kuruluşun isteminde özet olarak; dizide yer alan karakterin isminin Adem olması sebebiyle ilk insan olarak niteleme yapıldığı, ilkel kavramının TDK kayıtlarında zaman bakımından eski olanı nitelendirdiğinden bahisle herhangi bir aşağılama veya tahkirin bulunmadığı gerekçesiyle kararın iptali ve öncelikli olarak yürütmenin durdurulması yönünde talep yer almaktadır.

Dosyayı inceleyen Ankara 7. İdare Mahkemesi, yürütmenin durdurulması noktasında gereken şartların bahse konu dosyada bulunmadığı gerekçesiyle yürütmenin durdurulması isteminin reddedilmesi hususunda oybirliğiyle karar almıştır.

Bunun üzerine sözkonusu medya kuruluşu, yürütmenin durdurulması istemi hakkında verilen karara itiraz için bir üst derece mahkemesi olan Bölge İdare Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Başvuruyu değerlendiren Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi, medya hizmet sağlayıcı kuruluş hakkında verilen kararda yasaya aykırı herhangi bir durum olmadığı gerekçesiyle itiraz isteminin reddi yönünde karar almıştır.

Kanal D logolu kuruluş yürütmenin durdurulması yönünde karar alınmaması üzerine Üst Kurul kararının iptal edilmesi amacıyla ilk derece idare mahkemesine müracaatta bulunmuştur. Kuruluşun dava vekilleri davaya ilişkin ifadelerinde dizide yer alan ifadelerde herhangi bir hakaret kastı olmadığı hususunu yine ifade etmiştir. Üst Kurulu temsil eden vekiller ise savunmalarında; Hz. Adem'in hem İslami inançta hem de diğer semavi dinlerdeki inançlarda insanlığın atası ve ilk peygamberi olarak kabul edilmesine rağmen dizideki ifadelerde vahşilik ve ilkellikle bağdaştırıldığı, bahse konu durumun ise dini inançlara ve toplumsal değerlere aykırı olduğu noktasına vurgu yapılmıştır. Dosyayı inceleyen Ankara 7. İdare Mahkemesi;

> ...Dava dosyası münderecatında yer alan bilgi, belge ve bahse konu CD kayıtları ile yukarıda yer verilen mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; belirtilen tarihte yayınlanmış olan dizide yer alan diyaloglarda Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen, İslamî ve diğer bir çok semavi dinin kaynaklarında ilk insan ve ilk peygamber olduğuna inanılan, İslam Dini müntesiplerince de bu şekilde kutsal kabul edilen Hz. Adem'e açık bir şekilde atıfta bulunulmak suretiyle Hz. Adem'in ilkellik ve vahşilik kavramları ile bağdaştırıldığı, söz konusu diyalogda geçen ilkel kavramının gerek Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde gerekse de günlük hayatta, bulunduğu çağın gerisinde olan, gelişmemiş eğitimsiz anlamlarına, vahşi kavramının ise yabani, kaba ve uyum sağlamayan anlamlarında kullanıldığı, ülke nüfusumuzun büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğu dikkate

alındığında söz konusu diyalogların toplumda bir karşılığının bulunmadığı ve toplumun manevi değerlerini zedeler nitelikte olduğu, tolumda dini inançlar bakımından kutsal sayılan kişi veya nesnelerin din ve vicdan özgürlüğünü ihlal edecek, hoşgörüye dayalı çoğulcu toplum yapısını bozacak bir şekilde ele alınmasının veya kullanılmasının toplumun büyük bir kesimi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olacağı hususu göz önüne alındığında daha hassas davranılması gerektiği, netice itibariyle söz konusu yayında yer alan diyalogların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesine olanak bulunmadığı açıktır. Açıklanan nedenlerle; davanın reddine...

şeklinde oybirliğiyle karar almıştır.

Kanal D logolu kuruluş ilk derece idare mahkemesinin kararı üzerine davayı istinaf etmek ve dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi talebiyle ilgili bölge idare mahkemesine götürmüştür. Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi davaya ilişkin bilgi ve belgeleri inceledikten sonra;

..Dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile yayına ilişkin CD kaydının ve deşifre metninin incelenmesinden; KANAL D logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun, 10/09/2020 tarihinde saat 20:45'de yayınladığı, "Yeni Hayat" adlı dizi filmde, dizi film karakterleri arasında geçen diyaloglarda; Buse: "Gökçe", Gökçe: "Efendim Buse", Buse:" Senin Kevin Costner ne alemde?", Gökçe:, "Ne diyorsun ya salak mısın?", Gökçe: "Ya şu yakışıklı "bodyguard"ın yok mu, onu diyorum. Defne görmüş. Aslında sana hak veriyor. Bayağı "hot" bir çocuk diyor. Doğru mu?", Defne: "Ya kızım saçmalama. Tamam biraz "hot" bir adam da, yani biraz", Buse:" Biraz... Şey bir şey diyeceğim. Bugün seni ben bırakayım mı? Hem şu çocuğu görmüş olurum. Bayağı merak ediyordum da aslında", Gökçe: "Ya abi çok boş yapıyorsunuz, kafa açıyorsunuz şu anda. Hem üstelik o "çocuk" değil, bir de onun bir ismi var. Adem", Buse:" Adem? Şu insan

olan. Hani ilk insan", Gökçe: "Ya çok enteresan biri biliyor musunuz? Böyle ilk insan vahşiliği var, yok değil tabi ki ama adam dediğinde zaten biraz ilkel olacak, yanlış mıyım?", Erkek 1: "İlkel mi?", Gökçe: "Evet", Erkek 1: "Kızlar kusura bakmayın ama memlekette erkek kalmadı sanki", Erkek 2: "İyice abarttınız hadi ya" şeklinde diyaloglara yer verildiği, devam eden diyaloglarda Gökçe'nin Adem'e aşık olduğunu arkadaşlarına itiraf ettiği, dizideki Adem karakterinin 30'lu yaşlarının ortalarında, evli ve bir çocuk babası, eski bordo bereli olan ve bir operasyonda yaşanan olay sonrasında ordudan ayrılmak zorunda kalan, Timur isimli iş adamının ikinci eşi Yasemin için korumalık yapan birini canlandırdığı, Gökçe karakterinin de Timur'un ilk evliliğinden olan, güzel, asi ruhlu, şımarık, dünyanın kendi etrafında döndüğünü düşünen ünüversiteli bir genç kızı canlandırdığı, dizide Adem'in Yasemin'in koruması olarak işe başlamasıyla birlikte tüm karakterlerin hayatlarında gelişen olaylara yer verildiği, dizinin kurgusu ve ihlale konu diyalogların bütünü dikkate alındığında, üvey annesinin korumalığını yapan Adem karakterine aşık olan Gökçe karakterinin yaşıtı olan arkadaşlarıyla yaptığı konuşmaların Hz. Adem'le ilgili değil, adı Adem olan dizi karakterine yönelik olduğu, davalı idarenin kabulünün aksine; Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen, İslam ve diğer bir çok semavi dinin kaynaklarında ilk insan ve ilk peygamber olduğuna inanılan, İslam Dini müntesiplerince de bu şekilde kutsal kabul edilen Hz. Adem' e karşı bir saygısızlık barındırmadığı, dini, manevi değerlerimizi, toplumun değer yargılarını ve dini inanç esaslarını zedeleyen bir yönünün bulunmadığı, basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlanmasını gerektirecek nitelikte, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinde yer alan "yayınların toplumun milli ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamayacağı" yayın ilkesine aykırılık teşkil eden bir yayın yapılmadığı, dolayısıyla tesis edilen işlemin hukuka aykırı olduğu sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle, istinaf

başvurusunun kabulü ile istinaf başvurusuna konu idare mahkemesi kararının kaldırılmasına; dava konusu işlemin iptaline...

yönünde mahkeme başkanının muhalefetiyle oyçokluğuyla karar almıştır. Karar Danıştay'a gitmediği için kesinleşmiştir.

Örnek İnceleme 2: Tele 1- Ayrıntılar

İslamofobik nitelikte ifadelerin yer alması sebebiyle Üst Kurul tarafından müeyyide uygulamasına konu olan bir diğer televizyon yayını ise ABC Radyo Televizyon ve Dijital Yayıncılık Anonim Şirketi unvanlı ve "Tele 1" logolu televizyon kanalında 20.09.2022 tarihinde yayınlanan "Ayrıntılar" isimli program canlı yayınında gerçekleşmiştir. Program sunucusu E.A.'nın bazı soruları üzerine konuk olan S.K.'nın Diyanet İşleri Başkanlığının derhal kapatılması gerektiği yönündeki ifadeleri uzman raporuna esas teşkil etmiştir. Uzman raporuna konu olan ilgili yayının deşifresi şu şekildedir:

...E.A.: Çok ilginç meseleler var. Bunlardan birkaçını soralım hızlıca: Mesela Diyanet meselesi Türkiye'nin temel sorunlarından biri. Ne düşünüyorsunuz o konuda?

S. K.: Kapatılsın derhâl. Yani o konularda biz o kadar rahatız ki ve bunları bu kadar rahatlıkla söylemek beni çok mutlu ediyor. Diyanet nedir ya! Yani Diyanet diye bir şey olabilir mi abi! Burada hepimiz insanız. İnançlı var, inançsız var, Alevi var, Sünni var, -işte- Hristiyanı var, Musevisi var. Biz bunların hepsinden vergi topluyoruz. Orada Diyanet diye bir kurum var. Yalnızca bir mezhebin -üstelik doğru düzgün bile değil-, yani bunu da rahat söylüyorum. Benim hani babaannemler falan hacı. Böyle bir şey yok. Bir mezhebin kara propagandasını yapmak için kullanılan bir kuruma biz milyarlar ödüyoruz ya. Bütçe görüşmelerinde benim en delirdiğim şey bu. Eğitimden kesiyoruz, sağlıktan kesiyoruz, götürüyoruz imam hatibe veriyoruz. Niye! Onun başındaki dayılar milyarlık,

milyonluk Mercedeslere binebilsinler diye. Biz bunu kabul etmiyoruz. Elbette bir düzenleyici kurum konuşulabilir. Ama bu düzenleyici kurumun muhakkak ve muhakkak bütün inançlara eşit mesefede olması ve asla herhangi bir inancı devletin yönetimine enjekte etmeye çalışmaması gerekir. Diyanet bu hâliyle bir dinî kurum falan değil, bir siyasal İslamcı gereçtir ve kapatılmalıdır.

E. A.: Kalsın mı kapatılsın mı?

S.K.: Kapatılsın, tabii ki kapatılsın. Yani şöyle: İmam ve hatip olmak isteyen arkadaşlarımız elbette vardır. Üniversite düzeyinde gidip bunu okuyabilirler. Ülkenin ihtiyacı kadar, doğru düzgün bir eğitim planlaması yapılır. Burada alınabilir bunun eğitimi. Ama dertleri imam ya da hatip yetiştirmek falan değil. Dertleri çok net bak: Tabloyu tamamlayalım istersen. Lise sürecinde böyleyiz, üniversiteye geç. Yurt yok, yurt. 8 milyon üniversite öğrencisi var, 800.000 kapasite var. Orada da ortada. Yemekleri falan da gördün değil mi KYK'nın hallerini. Geçen bir arkadaşım şaka yaptı: Hakikaten Çanakkale kumanyası gibi yemek veriyorlar... (Tele 1, 2022)

Deşifresi verilen programda yer alan ifadelere ilişkin uzman raporunda; düşünmenin ve ifade etmenin insan tabiatının gerektirdiği bir özgürlük olduğuna işaret edilmekte, bununla birlikte bu özgürlük kullanılırken eleştirilmekte olan kurum ve kuruluşların hak ve itibarlarının gözetilmesinin hoşgörü ve sorumlu medya yayıncılığı ilkesiyle bağdaşır bir şekilde bulunması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. İfade özgürlüğünün bağlamı gerek Anayasa'da yer almakta olan ilgili maddelerde gerekse AİHM'in ilgili konudaki içtihatları referans gösterilerek ortaya konulmakta ancak kişilerin fikirlerini açıklarken tahkir edici, aşağılayıcı ve iftira edici ifadeler kullanmalarının eleştiri sınırlarını aşmak şeklinde olduğu hususunda bir değerlendirme yapılmaktadır. Uzman raporunun ilerleyen kısımlarında İmam Hatip Okullarının ilk defa 1913 yılında kurulup Cumhuriyet döneminde de devam ettiğine, eğitim müfredatında gerek dini gerekse diğer fen derslerinin bulunduğundan bahisle rapora konu olan deşifrelerde ima edilen bağnaz bir tutumun bu eğitim kurumlarında yer almadığının altı çizilmiştir. Benzer şekilde, İslam dinine ilişkin ahlak, ibadet ve inanç

esaslarına dair işleri yürütmenin yanında, doğru ve tutarlı bilgi ile halkımızı din hususunda aydınlatmakla görevli kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığının ülkemizde en önemli kurumlardan birisi olduğuna dikkat çekilmiştir. Yürüttüğü hizmetlerde İslam'ın iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve Sünnet perspektifini benimseyen mezkur kurumun; modern zamanların beşeri, toplumsal ve teknolojik dinamikleri takip ederek kuruluşundan beri ülkemizdeki inanç sahiplerine, 1960'lı yıllardan itibaren de yurtdışındaki Müslümanlara imkanları nispetinde hizmet vermeye çalıştığı hususuna vurgu yapılmıştır. Bahsi geçen tespit ve değerlendirmelerden hareketle, ilgili yayında S.K. isimli konuğun sözkonusu ifadelerinin eleştiri sınırlarını ihlal ettiği; kamusal sorumlulukla bağdaşmadığı; ötekileştirici, ayrıştırıcı, genelleyici ve zan altında bırakan bir niteliği haiz olduğu; toplumsal değerlerle ilgili duyarlılıkları dikkate almadığı ve İmam hatiplerle Diyanet İşleri Başkanlığının toplumdaki itibarını sarsabileceğinin düşünüldüğü ifade edilmiştir. Halkın belirli bir zümresini de hedef alan bu tür cümlelerin farklı mezhep ve inançlara bağlı bireyler ve gruplar arasında kutuplaştırıcı ve ayrıştırıcı bir söyleme vesile olabileceğinden hareketle ilgili yayın için 6112 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan "Irk, dil, din, cinsiyet,sınıf, bölge ve mezhep farkı gözetilerek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz." hükmünü ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanması yönünde Üst Kurulun takdirine sunulmuştur.

Üst Kurul 19.10.2022 tarihli ve 2022/41 sayılı toplantısında konuyu gündemine almış; bahsi geçen yayındaki kullanılan ifadelere ilişkin uzman raporunda belirtilen gerekçelerin haklı olduğundan hareketle 6112 Sayılı Kanun'un 32. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca Tele 1 logolu medya kuruluşunun yayınlarının 3 (üç) gün süreyle durdurulması yönünde karar almıştır.

Tele 1 logolu kuruluş, sözkonusu Üst Kurul kararına ilişkin yürütmenin durdurulması amacıyla ilk derece idare mahkemesine konuyu taşımıştır. Ankara 2. İdare Mahkemesi dosyaya ilişkin yaptığı incelemede; dava konusu işlemin yayın durdurma hususunda olması sebebiyle her an uygulanabilir olması ve işlemin uygulanması durumunda telafisi zor olabilecek zararlar oluşturabileceği noktasından hareketle dava konusu işleme ilişkin davalının yapacağı savunma ve ara kararı cevabı alınıncaya kadar yürütmenin durdurulmasına karar vermiş olup dosyaya ilişkin mahkeme süreci halihazırda devam etmektedir.

Örnek İnceleme 3: FOX- Yasak Elma

Konuya ilişkin bir diğer durum ise "Huzur Radyo TV Anonim Şirketi" unvanlı ve "FOX" logolu kuruluşta yayınlanan "Yasak Elma" isimli dizide geçmektedir. RTÜK İletişim Merkezine yoğun biçimde gelen şikayetler çerçevesinde dizinin 21.09.2020 tarihinde yayınlanan bölümünde yer alan bir olay uzman raporuna esas teşkil etmiştir. Bahse konu bölümde yeşil ciltli ve kapak sayfası süslemeli bir kitabın üzerine telefon konularak telefon görüşmesi gerçekleştirildiği görülmektedir. Dizinin 14.09.2020 tarihli bölümünde ise dizide yer alan Şahika isimli karakter, Ender isimli karakteri dinlediğinin anlaşılmaması için kitap rafından yeşil ciltli bir kitap alarak hızlıca karıştırmakta ve bu sırada kitabın içindeki kırmızı süslemeler kısa süreli ekrana yansımaktadır. Bu tespitlerden görüleceği gibi şikayete konu kitapların niteliği, içeriği veya adının açık bir şekilde görülmemesine rağmen şikayetlerin çoğunluğunun incelenmesi neticesinde bahse konu kitapların Kur'an-ı Kerim olduğu yönünde bir kanaat oluştuğu ve kutsal kitaba bu suretle hakaret edildiği noktasında bir algı ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu durumla birlikte sözkonusu raporda dizinin aynı bölümünde yer alan ve tek gecelik ilişkileri normalleştiren söylemler de uzman raporuna konu olmuştur. Bu hususta yer alan deşifreleri kısaca şöyle paylaşabiliriz:

Mert: Bir şeyi çok merak ediyorum.

Şahika: Öyle mi? Sor bakalım.

Mert: Nasıl olabiliyor da böyle bir kadın yalnız kalabiliyor onu anlamış değilim.

Şahika: Yalnız olduğumu nerden çıkardın?

Mert: Yani, Kerim'le sevgili gibi gözüktüğünü göze aldığına göre hayatında birisi yoktur diye düşündüm. Olduğunu bilmiyordum kusura bakma.

Şahika: Ben ciddi ilişkiler yaşamayı tercih etmiyorum. Ama buna yalnızlık denemez değil mi?

Mert: Şimdi biraz anladım.

Şahika: İçimden bir his senin de bana benzediğini söylüyor. Yanılıyor muyum?

Mert: Aslında seviyeli bir birliktelik hayalim yok diyelim. (Gülüşürler)

Şahika: Mert, yoksa biz ruh eşi miyiz?

Mert: Onu bilmiyorum ama iyi bir ikili olacağımızı garanti edebilirim.

Şahika: Himmm. Ne yazık ki bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

Mert: Aslında gözüktüğünün aksine çok eğlenceli bir kadınsın biliyor musun?

Şahika: Öyle mi? Nasıl gözüküyorum merak ettim.

Mert: Soğuk, acımasız, mesafeli...

Şahika: Sana bir sır vereyim mi? Ben tam da gözüktüğüm gibi bir kadınım.

Mert: Bakalım, göreceğiz.

Şahika: Göreceksin.

Mert: Çok güzel bir geceydi, iyi ki karşılaşmışız.

Şahika: Benim için de öyleydi. Arada tekrarlayalım.

Mert: Yani sen de istersen neden olmasın?

Şahika: İsterim tabi.

Mert: Gidiyor musun? Şahika: Gideyim artık.

Mert: Oldu o zaman.

Şahika: (Kahkaha atar.) Görüşürüz. Mert!

Mert: (Taksiyi kastederek) İptal.

Mert: Görüşürüz. (Görevliye hitaben) Bir taksi söyler misin lütfen?

Şahika: (Yürürken biraz düşündükten sonra Mert'e dönüp çağırmış ve el işareti ile televizyonu göstermiştir.)

(Şahika uyanmış ancak yatakta Mert'i yanında görememiş, biraz sonra Mert giyinmiş bir şekilde yataktan yeni kalkan Şahika'nın yanına gelmiştir.)

Mert: Günaydın.

Şahika: Erkencisin...

Mert: Sabah bir toplantım var da erken gitmem lazım.

Şahika: Tamam, sen git ben peşinden yetişirim.(ve ortağı olan Mert ile karşılaşmış, birlikte bir bahsediyor.)

Şahika: Kime söyleyeceğim ki zaten?

Mert: Şahika! Bu arada dün yaşadıklarımız aramızda kalırsa iyi olur. (Cinsel ilişkiden

Mert: Yani ben Kerim'e bile bahsetmeyeceğim bu yaşananlardan. Zaten sizi herkes sevgili biliyor. Bence öyle kalsın daha iyi.

Şahika: Mert, ben bu tür şeylere fazla anlam yükleyen bir kadın değilim.

Mert: Tamam, o zaman yani, yok farz edersek, hiç olmamış gibi davranırsak çok iyi olur benim için.

Şahika: Olur.

Mert: O zaman... (Eliyle anlaştık işareti yapar.)

Şahika: (Onaylar bir işaret yapar.)

Mert: Görüşürüz.

Şahika: Beni yok sayamayacağını anlamayan bir salak daha. N'apalım? Şansımıza küselim. (FOX, 2020)

Yukarıda bahsi geçen yayında yer alan sözkonusu ifadeler sebebiyle; "Huzur Radyo TV Anonim Şirketi" unvanlı ve "FOX" logolu kuruluşun ilgili yayını için 6112 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan "Toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz." hükmünün ihlal edildiği gerekçesiyle müeyyideye tabi tutulması gerektiği hususunda talepte bulunulmuştur.

Üst Kurul 30.09.2020 tarihli ve 2020/40 sayılı toplantısında ilgili hususu gündemine almış ve uzman raporunda belirtilen durumların yerinde olduğu tezinden hareketle "Huzur Radyo TV Anonim Şirketi" unvanlı ve "FOX" logolu kuruluş hakkında idari para cezası uygulanmasına karar vermiştir.

Sözkonusu Üst Kurul kararı üzerine "Huzur Radyo TV Anonim Şirketi" unvanlı kuruluş kararın iptal edilmesi için ilk derece idare mahkemesine dava açmıştır. Mezkur kuruluş savunmasında özet olarak; Üst Kurul kararının hukuka aykırı olduğu, ihlal edildiği öne sürülen kanun maddesine aykırı herhangi bir durum olmadığı ve yayının kurgusal nitelikte olduğundan hareketle müeyyideye konu olabilecek bir unsur barındırmadığı hususundan hareketle davanın iptal edilmesi gerektiği yönünde beyanda bulunulmuştur.

Ankara 23. İdare Mahkemesi konuya ilişkin yaptığı değerlendirmede; tek gecelik ilişkilerin normal ve meşru bir şekilde yansıtıldığı, bahse konu yapım her ne kadar kurgu niteliğinde bir dizi olsa da gerçek olarak algılandığı, toplumsal ve manevi değerlere yönelik algıların da bu tür yapıtlarda hassasiyetle dikkate alınması gerektiği noktasından hareketle sözkonusu davanın reddedilmesi yönünde karar almıştır.

"Huzur Radyo TV Anonim Şirketi" unvanlı kuruluş davayı bir üst mahkeme olan bölge idare mahkemesine taşıyarak ilk derece idare mahkemesinin aldığı kararın sanat ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle istinafen incelenmesi talebinde bulunmuştur. Dava dosyasını inceleyen Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7 İdari Dava Dairesi ilk derece idare mahkemesinin sözkonusu kararının hukuk ve usül yönünden uygun olduğunu belirterek kararın kaldırılmasını gerektirecek bir gerekçe bulunmadığından bahisle istinaf başvurusunun reddi yönünde karar almıştır. Kuruluş sözkonusu kararı Danıştay'a taşımadığı için karar kesinleşmiştir.

Örnek İnceleme 4: Ulusal 1- Pınarın Kaynağından

Konuya ilişkin yaptırıma konu olmuş bir diğer yayın ise "Ulusal Kanal İletişim Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi" unvanlı ve "Ulusal 1" logolu medya kuruluşunda 01.08.2020 tarihinde ekrana gelen "Pınarın Kaynağından" isimli programda gerçekleşmiştir. Sözkonusu programa konuk olan H.Y. isimli araştırmacı ve yazar, kurban bayramına ilişkin bazı iddialarda bulunmakta aynı zamanda İslam ile ilgili hususlarda

hadislere ve fıkhi birikime itibar etmemekle beraber tek referans noktası olarak Kur'anı almakta olduğu sebebiyle kullandığı ifadeleri Üst Kurul uzmanları tarafından raporlanarak müeyyide uygulanması hususunda Üst Kurulun takdirine sunulmuştur. Sözü edilen ifadelerin ilgili kanun maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle raporlanan kısmının deşifresi şu şekildedir:

...H.A.: "Değerli izleyenlerimiz, bayram sohbeti için bir aradayız; içinde bulunduğumuz günlerde dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan Müslümanların toplanmış oldukları Mekke'de milyonlarca insan, hac görevini yapmaktalar. Bu hac görevlerini de bayramımızda da adak olan kurban işlemlerini gerçekleştirdikten sonra, görevlerini bitirecekler, görevlerini bitirmenin rahatlığı içerisinde memleketlerine dönecekler. Şimdi değerli Araştırmacı Yazarımız H.Y., kendisine yöneltilen bütün soruları hep Kur'an'dan cevap verir. Şimdi hocam, bu nedir? Bütün Müslümanlar orada toplandılar. Hac görevlerini yerine getirmek istiyorlar; bunun Kur'an'daki yeri nedir? Kurbanın tarihçesi nedir? Bu kurban sadece orada mi gerçekleşir, yoksa bizim buralarda yapmamız mı gerekir?

H.Y.: Hocam çok teşekkür ederim, başta şahsınıza ve tüm Ulusal Kanal izleyicilerine, selam ve saygılarımı iletiyorum. Ama espri ile söyleyeyim maalesef bayramlarını kutlamıyorum. Niye diyecek olursanız pratikte böyle bir bayram olsa da İslam'da ve Kur'an'da böyle bir bayram söz konusu değil. O açıdan tutup da benim Kurban Bayramı'nı benim kendimle çelişmem olur. Ve şöyle söyleyeyim H. Y.'nin konuştuklarında, yazdıklarında kendisiyle çelişecek, yazdıklarıyla çelişecek durumu arayan milyonlarca da insan var. Onlara da malzeme vermek istemem yani. O nedenle İslam'da tabi bayram olacak şeyler var, biraz sonra onlar anlatayım ama Kurban Bayramı diye bir bayram yok.

Şimdi böyle hayvan keserek bayram yapılmaz. Zaten tüm medeni memleketlerde de her zaman için bu tartışılmış bir şeydir. Bu devamlı tartışılmış, hatta şunu söyleyeyim bu kurban olayı, hayvan hakları açısından da ele alınan yerler var. Ama ben o açıdan değilim. Ben İslami açıdan, Kur'an açısından ele alıyorum, o açıdan işleyeceğim. Niye diyecek olursanız İslam'da olmayan bir şeyi Islam'a katmak, büyük bir cinayettir. Yani başta bu onu söyleyeyim. Şimdi şu anda işte birkaç gün Kurban Bayramı kutlanacak, diyeceksiniz ki Kurban Bayramı diye bir bayram var mı? Veyahutta bu nasıl girmiş Müslümanların arasına nasıl girmiş?

H. A.: Evet tarihçesi nedir bunun?

H.Y.: Şimdi, Kurban'ın tarihçesinden önce bu bayramın Müslümanlar arasına girişini anlatayım ben size. Şimdi Kur'an'da böyle bir şey Kurban Bayramı diye bir şey söz konusu değil bir. İkincisi bu Peygambere fatura edilerek Müslümanların arasına sokulmuş bir ritüel. Bakın Peygamber'in adı kullanılarak yapılmış bir şey. Şimdi burada adres vereceğim, Kütüb-i Sitte'den iki tanesinde bu Ebu Davud ve Nesai'de orada yer alan bir rivayet var bayramla ilgili. Önce Kurban Bayramı'nı halledelim de kurbana sonra gelelim. Şimdi bu nedir dediğimiz zaman onu bir açıklayayım. Şimdi Abdullah ibni Amr ibni As denen adam, rivayet ediyor diyor ki; Resulullah (sav) şöyle dedi, bak kim söylüyor, Abdullah ibni Amr İbni As diye bir adam söylüyor. Bunu Peygamber'den bu adam dışında duyup ta söyleyen bir Allah kulu yok. Bak din işleri ile din ilimleri ile ilgilenenler bilirler ki Haber-i Vahid dediğimiz tek kişinin vermiş olduğu haber, kesinlikle dinde dikkate alınmaz. Herhangi bir itibarı yoktur. Zaten helal-haram konusunda olmadığı gibi herhangi bir kıymet verilecek bir yönü de yoktur Haber-i Vahid'in. Hatta şunu şöyle söyleyeyim Kur'an da haber; ama Haber-i Mütevatir. Yani yalan üzerine ittifakı mümkün olmayan bir

toplum tarafından verilmiş haberlerdir, duyulmuş, yazılmış, yazdırılmış şeylerdir. Bu tek bir kişi tarafından bu da iki tane kitapta yer alıyor. Bakın unutmayın ama güleceksiniz şimdi. Bak Peygamber (sav) ne demiş: "Kurban gününü bayram olarak kutlamakla emrolundum, onu bu ümmet için Allah bayram kılmıştır." Olay, Kurban Bayramı'nın ortaya çıkışı, Müslümanların arasına girişi işte bu söylentidir. Tek kişiye dayalı bir söylentidir. Şimdi tamam da bunu Kur'an'a bir getirelim. Kur'an'da onlarca şununla emrolundum, bununla emrolundum, Allah şöyle emretti böyle emretti diye Peygamber'in ifadeleri vardır. Kur'an'da yer alır, de ki şununla emrolundun, deki bununla emrolundun falan diye o verilmiş emirlerin hepsinin Kur'an'da ayetleri vardır. Şimdi Müslümanlar bunu duyduğu zaman, çıkıp Peygambere (sav) demeleri lazımdı. Ya Muhammet Allah sana bugünü bayram yapmanı emretmiş, amenna, hangi ayetle emretti? sana emrettiği, vahyettiği bununla ilgili ayet nerede, sorması lazım.

H.A.: Sormaları lazım.

H.Y.: Çünkü Peygamber hep tebliğ ettiği ayeti zaten sahabe sorardı. Senden mi Allah'tan mı diye. Zaten görünüşte de belli olurdu da o. Ama bak burada Peygamber diyor ki ben Kurban Bayramı yapmakla emrolundum diyor, şeyi yok emir yok. Yani burada hakimin bir tanesi diyor ki ben şu kanuna göre hükmediyorum, ama öyle bir kanun yok. Kendi kafasına göre bunu etmeleri lazımdır. Onu bu ümmet için Allah bayram kılmıştır diyor. Allah bayram kıldığına göre hangi ayetle bayram kıldı o belli olması lazım Kur'an'da yer alması lazım. Kur'an'da böyle bir şey yok. Ama millet canından çok sevdiği Peygamber'in adı kullanılarak madem ki Peygamber böyle dedi, bayramı yaptık gitti. Ama bu rezillik bu kadarla kalmıyor ha.

H. A.: Devam ediyor?

H. Y.: Daha ne var şimdi Peygamber bunu dediği zaman bir adam çıkmış, hangi adam; sarı çizmeli memmed ağa, bir adam. Ey Allah'ın Resulü, ben ariyeten verilmiş bir hayvandan başka bir şeye sahip değilsem, diyor ki farz et bende bir emanet bir hayvan var, başka bir şeyim yok. Onu kesebilir miyim diye sordu. Peygamber bak ne demiş; Hayır, emanet şeyi kesmeyeceksin, ya ancak saçını, tırnaklarını kısaltır, bıyıklarından alır, etek traşını olursun, bu da sana Allah indinde bir kurban yerine geçer.

H.A.: Çok ilginç. Ne diyeceğiz bu hileyi şerriye davaları var ya, yani Peygamber hem Allah emretmiş hem şey yapmış şeye karşı ne yapıyor hile, yani daha kaba söyleyeceğiz de hiç yeri yani değil mi? Onlara böyle bir yol göstermiş oluyor o da kurban yerine geçermiş. Hani şimdi var ya, böyle çok rezillikler var. Hatim yerine Kur'an indirme falan, ya hepsine lüzum yok üç sefer İhlas okuduğun zaman hatim sevabı alırsın. Aynı şey yani. Şimdi Kurban Bayramı böyle olduğu için, dinde yeri olmadığı için, dine böyle sokulduğu için, kusura bakmasınlar ben Kurban Bayramı kutlamıyorum. Ben bayramı kutlamıyorum...

H. Y.: Ayı böldürdüler, daha neler var yani, diğer Peygamberlere atfedilmiş şeylerin bin birini bizim Peygamber'e (sav) de ayarladılar, ettiler. Şimdi öyleyse, şimdi şunu da belirtelim, kurban diye de böyle bir ibadet yok. Şimdi bakın burada yanlış anlaşılmasın, her müslüman her zaman için, hayvan kesip yiyebilir. Her Müslüman her zaman için, hayvan kesip yedirebilir. Fakir fukaraya, öğrenci yurtlarına, şuraya buraya götürebilir, bunu yapabilir, bunlar çok çok güzel şeydir. Bunları bugün yapar yarın yapar hepsi Allah rızası kazanmak için onu O'na yaklaştıracak şeylerdir. Ama böyle belirli bir günde, belirli bir törenle topluca yapılması dine aykırıdır ve dinde yoktur. Şimdi Allah bütün hayvanları Allah'ın şeirindendir diyor, yani büyük baş hayvanlar var ya, onlara Allah'ın

şeairindendir, Allah'ın işaretlerindendir. Bu ne demek biliyor musun, bakın evrimleşmiştir, gelişmiştir, gelişmektedir. Ama o hayvanlara Allah gelişmemeyi planlamıştır Sünnetullahta. Hiçbir zaman için bir hayvan dana, manda, inek, öküz, deve falan anlatabildim mi, tutup da gelişip de iki yaşındaki çocuğu, üç yaşındaki çocuğu itaatsızlık etmez. Ve Allah onu yiyesiniz diye diyor, anlatabildim mi? Besin zinciri içerisinde onun için şey yapmıştır, ama bunu normal olarak besin olarak, her zaman yapılabilir, ama toplu değil. Din olarak böyle bir bayram vardır, kurban vardır şekliyle bu şey olmaz.

H.Y.: Şimdi bu genellikle o bağdan değil de onun başka bir şeyi var. Şimdi hayvan kesilip feda ediliyor ya, anam babam sana feda olsun. Şimdi şöyle bir şey vardır bu Araplarda da söz konusudur, genellikle bir büyüğe özellikle sahabenin Peygamber'e (sav) hitaplarında anam babam sana feda olsun der. Bunun anlamı şu kendini feda etmez anam babam der. Bu nedir biliyor musun çünkü anasının babasının kendisinden daha değerli olduğunun ifadesidir. Yani ben en değerli şeyimi senin yolunda sunuyorum anlamındadır... Evet şimdi bu kurban kesme hayvan kesme hani dedik ya ilkel dinlerde sunaklarda şey yapılır ama mitolojiye baktığımız zaman Sümerlerde, Akadlarda, Hindularda, Çinlilerde falan onlarda da var. Onlarda işte korkularından dolayı işte firtina oluyor zarar vermesin diye kurban kesiyorlar. Çocuk kesiyorlar, çocuğu öldürüyorlar, kuyuya atıyorlar, kesiyorlar, genellikle hani özellikle Sümerlerle ilgili mitolojik şeyler okunduğu zaman onlarda çok var. Yani şöyle baktığımız zaman bu topla şeyler Kurban ile ilgili törenler müslümanlara malesef ve maalesef dışarıdan geçmiş şeylerdir yani. Şimdi burada şunu değerlendirelim o zaman bu kurbanı nerden getirdiler. Bayramın dinde yeri olmadığını söyledik ya, kurbam dine nasıl getirdiler? Şimdi birincisi İbrahim Peygamber oğlu İsmail'i kesmeye

teşebbüs etmiş, Allah gökten bir koç indirmiş, tamam mi onun yerine bunu kes demiş. Ibrahim yakayı kurtarmış. Buradan gelir, kaynağı bu. Safa Suresi'nin 83 ile 113. Ayetlerinde bu şey yapılır. Halbuki orada Ibrahim Peygamber bulunduğu ortamda bak bunları çok öz anlatacağım program kısa olduğundan dolayı, bunların detayı bizim kitaplarımızda hep vardır hocam. Şimdi Ibrahim Peygamber o sıkıntılı ortamda çok eziyet çektiğinden dolayı öyle bir şey ki her şeyine koymuşlar eline kolunu bağlamışlar, Ibrahim Peygamber'in de o gün yürüyecek yaşta bir oğlu var, oğluna diyor ki oğlum, bu duyarsız kentte, laf anlamaz, söz dinlemez, aklını kullanmaz bu beldede ben seni mağdur edip bırakıp gideceğim. Ben Rabbim'e gideceğim.....der. Ben Allah'a gideceğim der. Senin düşüncen nedir der, O da Allah sana ne emretti ise onu yap der. Orada kalmayı göze alır İbrahim'in oğlu, hani biz Ismail diyoruz ya Kur'an'da Ismail adı geçmez yani, ama ondan sonra ibrahim Peygamber şöyle etti, oğluna böyle etti, oğluyla yola çıktı, şeytan anasının önüne çıktı, babasının işte taşladı hactaki şeytan taşlamayı falan buralarda bu uydurmalara getirdiler. Şimdi burada Ibrahim Peygamber oğlunu kesmedi, kesmeyi de düşünmedi, kesmesiyle ilgili rüya da görmedi. Oradaki rüya görüş demek. Menam sözcüğü uyku demek değil memleket demek, hani duyarsız kent, hani ölü toprağı serpilmiş falan derler ya o da o demek. Birincisi bu hocam. Şimdi Saffat Suresi'ndeki ayetler. İkincisi de herkesin bildiği gibi Inna atayne kel kevser'deki "venhar" emri. Şimdi "venhar" göğüs demek aslında. "Venhar" göğüsle demek. Bu sabret demenin başka ifadesidir. Allah Peygamber'e (sav) ilk görev verdiği zamandan itibaren bu işte sabredeceksin, Sahib-i Hut gibi görevden kaçmayacaksın der... Buradaki "venhar" sözcüğünü kurban kes anlamında alıyorlar. Bakın şu anda şöyle belirli çevirelerin yüzde doksan dokuzunda "venhar"a kurban kes. Derler. Bunun hepsi yalan, böyle yazanların hepsi de yalancı ve bu sahteciliktir, bu sahtekarlıktır. Bak kesinlikle söylüyorum

“venhar”ın sözü göğüsleme demektir... (Devenin göğüsten kesilmesi anlatılıyor ve akabinde şu açıklama yapılıyor.) Eğer ki bunu deve kesme anlamında kullanılırsa peygambere deve kes demek olur. Deve kes demek olduğundan dolayı ne koyun kesebilirler, ne keçi kesebilirler. Keserlerse eğer bu kurbana işaret edecekse sadece deve kesebilirler... Kevser Suresi peygamberliğin ilk senelerinde Peygamber (sav) çok eziyet çektiğinden dolayı inmiş, Peygamber’i (sav) motive etmek için inmiş bir suredir... Ama hiçbir kitapta, din kitabında rivayet kitabında kesinlikle bu ayet geldi de Mekke'deki hayatında Peygamber (sav) kurban kesti diye hiçbir rivayet yoktur. Mekke'ye ait hiçbir rivayet yoktur. Bakın peygamberin hedy rivayetleri vardır, 26 tane rivayet vardır hepsi de Medine döneminde hepsi de hediye babındandır, hepsi de hediye babındandır. Kesinlikle Kurbanla Kurban günüyle uzaktan yakından alakası yoktur. Hace- Ekber günü, orada hayvanlar kesildi... Orada kaç bin sahabe var, onlara ne yedireceksin ya? Onun için Beytul Mal'den peygamber 150 tane deve kesmiş, sayısım tam bilemeyeceğiz ama o şekilde rivayetler var. Kurban kesmiş. Ne kurbam kardeşim? Hediye kesiyor, oraya toplanan hacılara yiyecek verdi, 150 deveyi peygamber nerede buldu ya? Toplumun hediyesi kardeşim. Peygamber devlet başkanı... Devlet başkanı oraya toplanan müslümanların, ordakilerin, insanlarım hepsini beslemek zorunda. (Devamında Maide Suresi 27-32 ayetler anlatılıyor, bunun da kurban kesilebileceğini delil getirildiği ancak orada anlatılanın farklı bir husus olduğu; Hac 34'de anlatılan mensek'in de hacca ve hacdaki kurbana delil getirildiği ancak mensekin nusuk sözcüğünden geldiği dolayısıyla ibadetin kulluk görevinin en güzelini onlara bildirdik demek olduğu belirtildikten sonra Sıratı Müstakim'in Kur'an olduğunu ve kurban konusunun Kur'an da olup olmadığına müslümanların bakması gerektiğini; şu anda yapılanın bir çöl turizmi olduğunu ifade etmiştir. (Ulusal 1, 2020)

Deşifreleri verilen ilgili ifadelere ilişkin uzman raporunda; H.Y. isimli kişinin özelde kurban hususunda genelde ise İslam dini ile ilgili konularda tek dayanak noktası olarak Kur'an'ı alıp İslam tarihinin ilk zamanları ve Peygamber Efendimiz'in emir, yaşantı ve tavsiyeleriyle ilgili hadis ve fıkıh kitaplarındaki anlatım ve aktarımlara itibar etmemekle İslam'ın ana kaynaklarına yönelik ciddi bir hafife alma olduğuna dikkat çekilmiştir. Aynı şekilde kurban bayramındaki kutlamaları "rezillik" ve İslam'ın beş farz ibadetinden birisi olan hac ibadetini ise "çöl turizmi" ifadeleriyle nitelemesinin halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan, Kurban Bayramını kutlayarak kurban kesen ve Hac farizasını yerine getirmeye çalışan Müslümanları inciten, inanca gösterilmesi gereken saygı sınırlarını aşan ve toplumun manevi değerlerine aykırı nitelikte olduğu hususuna vurgu yapılmak suretiyle 6112 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan " Toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" hükmünün ihlal ettiği gerekçesiyle Üst Kurulca müeyyide uygulanması talep edilmiştir.

Konuyu gündeme alan Üst Kurul, 19.08.2020 tarih ve 2020/34 sayılı toplantısında sözkonusu programda yer alan ifadelere ilişkin uzman raporunu yerinde bularak idari para cezası verilmesine karar vermiştir.

"Ulusal Kanal İletişim Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi" unvanlı ve "Ulusal 1" logolu medya kuruluşu bahse konu Üst Kurul kararının iptali istemiyle ilk derece idare mahkemesine başvuruda bulunmuştur. İlgili davada yetkilendirilen Ankara 10. İdare Mahkemesi davaya ilişkin yaptığı değerlendirmede;

> ...Dava dosyası içeriğinde yer alan bilgi, belge ve bahse konu CD kayıtları ile yukarıda yer mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; belirtilen tarihte yayınlanan verilen programda konuk kişinin ifadelerinde, kurban kesmeyi "rezillik", hac ibadetini ise "çöl turizm" olarak nitelemesinin; kurban bayramını kutlayan, hac ibadetin yerine getiren müslümanları incitici ve toplumun manevi değerlerine aykırı ifadeler olduğu, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine...

yönünde karar vemiştir.

"Ulusal 1" logolu kuruluş sözkonusu karar üzerine bir üst derece mahkemesi olan bölge idare mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Mezkur kuruluş isteminde özetle; programda yer alan konuğun kurban kesme ve kutlama faaliyetlerini değil, İslam'da olmayan ritüellerin sanki Hz. Peygamber'in söylemiş ve uygulamışçasına fıkıh kitaplarına konulmasını "rezillik" şeklinde nitelediği, inançlara saygısızlık içeren bir durum olmadığı, bilakis İslam'ın özüne sahip çıkma ve koruma amacı güttüğünü ifade ederek kararın istinafen incelenerek kaldırılması talebinde bulunmuştur. Davadan sorumlu Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi dava dosyasını incelemesi neticesinde; "...İstinaf başvurusuna konu idare mahkemesi kararının hukuk ve usul açısından uygun olup kaldırılmasını gerektiren herhangi bir sebep bulunmadığından bahisle istinaf başvurusunun reddine..."yönünde karar almıştır. Davacı medya kuruluşu, bölge idare mahkemesinin kararını en üst idare mahkemesi olan Danıştay'a götürmediği için sözkonusu karar kesinleşmiştir.

Örnek İnceleme 5: Tele 1- Karanlıktan Aydınlığa

İslami değerlere aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle müeyyideye konu olmuş bir diğer televizyon yayını ise "Tele 1" logolu ve " ABC Radyo Televizyon ve Dijital Yayıncılık Anonim Şirketi" unvanlı medya hizmet sağlayıcı kuruluşta 07.06.2020 tarihinde yayınlanan "Karanlıktan Aydınlığa" isimli programda olmuştur. Haftasonu Pazar akşamları aynı saatte ekrana gelen programda konuk olarak yer alan C.K., İmam Hatip okulları ve okul bünyesinde uygulanan eğitim müfredatıyla terör militanı yetiştirilmeye çalışıldığı ile ilgili suçlayıcı ifadelere yer vermiş ve bu durum ise uzman raporlarına esas teşkil etmiştir. Bahse konu televizyon yayınında yer alan ifadelere ilişkin deşifre metinleri şu şekildedir:

..Y.K.: "İmam Hatip Liselerinde öğrenci mi yetiştirilmek hedeflenmiştir. Türk eğitim sisteminin tavsiye ettiği öğrenci mi yetiştirilmeye çalışılmıştır? Yoksa bir partinin ileri gücü, taşıyıcı bir kitlesi. Bir partinin seçmeni mi yetiştirilmeye çalışılmıştır? Diye böyle bir soruyla isterseniz, hani konuya tekrar devam edebilirsiniz ama bu soruya da bi cevap

arayalım beraber. Gerçekten bir Türk öğrencisine hedeflenen bir çalışma mı vardır? Yoksa bir siyasi partinin zihin yapısına uygun bir seçmen yetiştirme gayreti mi vardır?"

C.K.: "Seçmenin de ötesinde bir militan yetiştirme aslında. Açık söyleyelim yani. Bugün İmam Hatip Liselerinde okutulan fıkıh dersindeki kaynaklarla IŞİD'in dayandığı kaynaklar aynı."

Y. K.: "A. B.” nin de buna ilişkin bir konuşması açıklaması var. M. İ.'nin da buna benzer bir açıklaması var."

C.K.: "Doğru. Söyleyim yeri geldi. Ben bir vesileyle demiştim. IŞİD'in dayandığı müfredatın aynısı İmam Hatiplerde okutuluyor. E o zaman ne kadar İmam Hatip o kadar Işid dedim yani. O zaman oraya çıkıyo yani bu iş. Bunu söylediğim için şimdi yargılanıyorum ben. İmam Hatip Okullarını efendim IŞİD terör örgütüyle özdeşleştirdi diye. Hayır efendim. Dediğimiz ortada aynı kaynaklara dayanıyorsunuz. Onu ifade ediyorum yani fıkıh dersinde okutulan. Çok örnekleri var, açıklayabiliriz ama şimdi onunla vakit geçirmeyelim. Şimdi militan yetiştiriliyor büyük ölçüde. İki İmam Hatipli olarak bunları söylüyoruz. Sadece ben değil benim bütün kardeşlerim İmam Hatip mezunu biri hariç. Hepsi aynı eğitimden geçti, hepimiz bu konuda hemfikiriz. Siz de bizimle aynı görüştesiniz...(Tele 1, 2020)

Deşifreleri verilen yayına ilişkin uzman raporunda; Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde eğitim veren İmam Hatip okullarının resmi olarak terör örgütü kabul edilen IŞİD-DEAŞ arasında ilişki ve bağlantı kurulmaya çalışılmak suretiyle devletin bahsi geçen eğitim kurumlarında militan yetiştirdiği yönünde imalarda bulunularak suçlayıcı ve aşağılayıcı ifadelere yer verilmekte olduğuna dikkat çekilmiştir. Bahse konu İmam Hatip okullarının Cumhuriyetimizin ilk yıllarından bu yana ülkemize hizmet veren köklü bir eğitim müessesesi olduğu, halkımızın din hizmetleri ve öğretimindeki ihtiyacına cevap verdiği ve bu yönüyle önemli bir eksikliği telafi ettiği ifade edilmiştir. Sözkonusu programın hazırlayıcı ve sunucuları olan C.K. ve Y.K., kendilerinin de bu okullarda eğitim gördüklerini

ifade etmekle çelişkiye düşmekte ve İmam Hatip okullarının IŞİD-DEAŞ gibi radikal yapılanmaların önlenmesi sürecinde ilk aşamadan itibaren önemli fonksiyonları ifa ettiğini görmezden geldiklerinin altı çizilmiştir. Özetle; program hazırlayıcı ve sunucularının İmam Hatip Okulları hakkında yönelttiği terör militanı yetiştirmeye yönelik isnatların çok ağır ithamlar olup iftira nitelikli boyutta olduğuna vurgu yapılarak ilgili medya kuruluşunun 6112 Sayılı Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde yer alan " İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez" hükmüne aykırı yayın yaptığı gerekçesiyle Üst Kurulca müeyyideye tabi tutulması amacıyla konu Üst Kurulun takdirlerine sunulmuştur.

Üst Kurul 30.09.2020 tarih ve 2020/40 numaralı toplantısında konuyu gündeme almış, "Tele 1" logolu kuruluşta bahsi geçen program yayınında yer alan ifadelerin uzman raporunda beyan edilen ilgili kanun maddesini ihlal niteliğinde olduğunu değerlendirmek suretiyle ilgili kuruluşa müeyyide olarak idari para cezası uygulamanın yerinde olduğuna karar vermiştir.

"ABC Radyo Televizyon ve Dijital Yayıncılık Anonim Şirketi" unvanlı ve "Tele 1" logolu kuruluş sözkonusu Üst Kurul kararının iptal edilmesi amacıyla ilk derece idare mahkemesine müracaatta bulunmuştur.

İlgili kuruluşun davasına ilişkin yetkili karar mercii olan Ankara 3. İdare Mahkemesi konuya ilişkin değerlendirmesinde;

> ...Uyuşmazlık konusu olayda; dava dosyasında mevcut yayın DVD'si ile diğer bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden, "TELE 1" logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun 07/06/2020 tarihinde saat 20:01'de yayınladığı "Karanlıktan Aydınlığa" isimli program yayınında, "...imam hatip liselerinde öğrenci mi yetiştirilmek hedeflenmiştir?..yoksa bir partinin ileri gücü, taşıyıcı bir kitlesi. Bir partinin seçmeni mi yetiştirilmeye çalışılmıştır?...Seçmenin de ötesinde bir militan yetiştirme aslında. Açık söyleyelim yani. Bugün imam hatip liselerinde okutulan fıkıh dersindeki kaynaklarla IŞİD'in dayandığı kaynaklar aynı..IŞİD'in dayandığı müfredatın aynısı imam hatiplerde

okutuluyor. E o zaman ne kadar imam hatip o kadar IŞİD dedim yani...” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir.

Bu durumda, bahse konu yayında yukarıda yer verilen ifadelerle, imam hatip okullarına yönelik ağır ithamlarda bulunulduğu, bu hususun 6112 sayılı Kanunun 8. Maddesinin 1. Fıkrasının ç bendinde düzenlenen “...kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.” Kuralına aykırı olduğu anlaşıldığından, davacı şirket hakkında tesis edilen 30/09/2020 tarih ve 2020/40 numaralı toplantısında alınan 19 karar numaralı Radyo Televizyon Üst Kurulu kararında hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine...

şeklinde karar almıştır.

“Tele 1” logolu kuruluş mezkur idare mahkemesi kararının istinafen incelenmesi ve kaldırılması istemiyle bir üst mahkeme olan bölge idare mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Kuruluş isteminde özetle; ilgili yayında yer alan konuğun imam hatip okullarındaki müfredata yönelik eleştiriler yaptığı ve bu durumun fikir ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinden bahisle kararın kaldırıması yönünde talepte bulunmuştur. Davaya yetkili mahkeme olan Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi konuya ilişkin yaptığı değerlendirmede; “İstinaf başvurusuna konu idare mahkemesi kararı usul ve hukuka uygun olup kaldırılmasını gerektiren bir neden bulunmadığından istinaf başvurusunun reddine...” oybirliğiyle karar vermiştir. İlgili karar kuruluş tarafından Danıştay’a götürülmediği için karar kesinleşmiştir.

Örnek İnceleme 6: Halk TV - Medya Mahallesi

İslamofobik içerikte ifadeler kullanıldığı gerekçesiyle Üst Kurulca müeyyideye konu olmuş bir diğer televizyon yayını ise “Halk Radyo ve Televizyon Yayıncılık Anonim Şirketi” unvanlı ve “Halk TV” logolu kuruluşta 12.03.2021 tarihinde yayınlanan “Medya Mahallesi” isimli programda gerçekleşmiştir. Diyanet İşleri Başkanının koronavirüse

yakalanması sonrasında tedavi gördüğü iddia edilen hastaneyle ilgili kullanılan ifadeler üzerine uzman raporu tutulmuş ve Üst Kurulca müeyyide uygulanmıştır. Uzman raporuna konu olan ifadelerin deşifresi şu şekildedir:

...A.A.: Şimdi Diyanet İşleri Başkanı biliyorsunuz korona ve hastanede. Şimdi merak ettiğimiz şey şu (ekranda görünen Diyanet İşleri Başkanı Ali ERBAŞ'ın Ayasofya Camii'nin Açılış Törenindeki fotoğrafi kastedilmektedir) bu fotoğrafa birazdan gelicez ama. Ali ERBAŞ bildiğim kadarıyla da bayağı hani ne denir paralı, daha doğrusu yüksek fiyatlı bir hastanede.

E. Ç.: Türkiye'nin en pahalı hastanesi.

A.A.: Türkiye'nin en pahalı hastanesinde, Amerikan Hastanesi'nde tedavi görüyormuş.

E.Ç.: Ne yapacaktı senin benim gibi. Rabbim Amerikan Hastanesi demiştir. Biliyorsun daha önce de Rabbimiz Şehir Hastaneleri, Devlet Hastaneleri, Üniversite Hastaneleri demez. İktidara yakın olanlara Rabbimiz hep böyle yerlere Cleveland, Amerikan Hastanesi gibi yerleri söylerler. Herkes keşke orada olabilse. Ama Şehir Hastaneleri zaten boş öyle bekliyorlar, kimse gitmiyor çünkü Şehir Hastanelerine.

A. A.: Hakikaten Şehir Hastaneleri'nde noluyor, napıyor?

E. Ç.: Kimse gitmiyor, herkes Amerikan Hastanesine gidiyor. Halkımız Amerikan Hastanelerinde tedavi oluyor..." (Halk TV, 2021)

Yukarıda deşifreleri verilen televizyon yayınına ilişkin uzman raporunda; yayıncılık faaliyetinde toplumun genelinde yer alan farklı inanç, köken, kültür gibi unsurlara dikkat edilerek bu farklı toplulukların algılama biçiminin hesaba katılması gerektiği hususuna dikkat çekilmiştir. Toplumsal bazda ele alınan bazı konuların yorum, eleştiri ve tartışma kapsamının dışında tutulması gerektiği, bunların başında din unsurunun geldiği ve özellikle İslam'la ilgili en önemli inanç esasının Allah inancı olduğundan hareketle bu inanç ve değere

ilişkin kullanılmakta olan ifadelerin toplumun inançlı kesimini rencide etmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu noktadan hareketle programda yer alan konuğun kullandığı ifadelerin Müslümanları inciten, inanç unsurlarına saygı sınırlarını aşan ve toplumsal manevi değerlere aykırı nitelikte olduğu sebebiyle müeyyide uygulanması hususunda görüş belirtilmiştir.

Söz konusu uzman raporunu gündemine alan Üst Kurul 31.03.2021 tarih ve 2021/13 sayılı toplantısında konuya ilişkin yaptığı değerlendirmede, bahse konu kuruluşa 6112 Sayılı Kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasının (ı) bendinde yer alan "Toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunmasına aykırı olamaz." ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle idari para cezası uygulanmasına karar vermiştir.

"Halk TV" logolu kuruluş mezkur Üst Kurul kararına ilişkin yürütmenin durdurulması istemiyle ilk derece idare mahkemesine müracaatta bulunmuştur. Davaya yetkili Ankara 12. İdare Mahkemesi "...Dosyanın incelenmesinden, olayda yukarıda anılan kanun hükmünde öngörülen şartların gerçekleşmediği anlaşıldığından, yürütmenin durdurulması isteminin reddine..." yönünde karar almıştır. Devam eden süreçte söz konusu kuruluş karara ilişkin iptal istemiyle ilk derece idare mahkemesine müracaatta bulunmuştur. Kuruluş vekili dava isteminde özetle; Üst Kurul kararının hukuka aykırı olduğunu, programın bütün olarak değerlendirildiğinde ifadelerin çarpıtılmak suretiyle ifadelerin çarpıtılarak kelimelerin cımbızla çekilerek değerlendirme yapıldığına, sözkonusu ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinden bahisle dava konusu işlemin iptalini talep etmiştir. Üst Kurulun savunmasında ise; ihlale konu programdaki ifadelerin Müslümanları rencide edici, inanca ilişkin saygı sınırlarını aşan ve toplumsal değerlere aykırı nitelikte yayın yapıldığı gerekçesiyle davanın reddi yönünde talepte bulunmuştur. Davaya yetkili Ankara 12. İdare Mahkemesi konuya ilişkin verdiği kararında:

> ...Uyuşmazlıkta, dava dosyası ile dava konusu işleme dayanak alınan ve dosyaya sunulmuş olan programa ait (CD) kaydının birlikte incelenmesinden; söz konusu programda sunucu ile konuğu arasında geçen diyaloglarda sarfedilen söz ve açıklamaların içeriği itibariyle Müslümanları incitici nitelikte olmadığı, yayında kullanılan ifadelerin dini değerlere yönelik ifadeler değil siyasi eleştiri niteliğinde ifadeler olduğu, siyasi

eleştiri kapsamında sarf edilen bu ifadelerin toplumun milli ve manevi değerlerini, genel ahlakı ve ailenin korunması ilkesini ihlal eder nitelikte olmadığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka uygunluk bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle; dava konusu işlemin iptaline...

yönünde karar vererek dava konusu işlemi iptal etmiştir. Davaya ilişkin süreç bir üst mahkeme olan Bölge İdare Mahkemesine taşınmış olup dava süreci devam etmektedir.

Örnek İnceleme 7: Habertürk-Teke Tek Bilim

İslam'a ilişkin kutsal kabul edilen değerlere yönelik incitici ifadeler içeren bir diğer televizyon yayını ise "Ciner Medya TV Hizmetleri Anonim Şirketi" unvanlı ve "Habertürk" logolu kuruluşta 23.05.2022 tarihli "Teke Tek Bilim" isimli programda gerçekleşmiştir. Program konuğunun Hz. İbrahim'in tarihte yaşadığına ilişkin verileri kabul etmeyerek Hz. İbrahim'le ilgili olayları masal şeklinde nitelendirmesi uzman raporuna esas teşkil etmiştir. Yayına ilişkin deşifreler şu şekildedir:

...M.Ö.: Harran'da. Yok Harran'da. Kutsal kitaplar Harran'ı işaret ediyor. Harran'da yaşadığı...(Hz. İbrahim'in)

C. Ş.: Ama yani ben şunun saptamasını yapayım; o masal.

C. Ş.: Ya Ibrahim Urlu denir.

M. Ö.: Asıl Urlu deniyor.

C. Ş.: Taa Mezopotamya... Bunların, ben hocamın lafını keseyim. Burada, bütün bu söylenen kişiler tarihte yok. Kendi de söyledi, bunların hepsi o üç tane kutsal kitap denilen, aslında...

F. A.: İstersen, sen bu konuya hiç girme.

C. Ş.: Hayır, hayır. Bu önemli. Suriye din geleneği, Mezopotamya din geleneğinden türemiş bir yan branştır, bizim bugün İbrahim'i dinler dediğimiz. İşte, Musevilik, Hristiyanlık arkasından İslam. Yani Museviliğe bakıyorsun, Musa Peygamber diyorlar, adamı da tarih bilmiyor. Yok öyle birisi... Musevilerin kitabında bir Mısır'dan çıkış vardır, meşhur. Yok öyle bir olay. Ya bu incelendi, yayınlandı. Dolayısıyla hocamın söylediği. Harran'ın menkıbevi tarihteki önemini anlattı. Şimdi siz şeyi bilirsiniz ilk mutasavvıfları, Köprülü'nün orada hem Yunus'un hem Ahmet Yesevi'nin Köprülü önce menkıbevi tarihi anlatır, sonra belgesel tarihi anlatır. Hocamın söyledikleri tamamen menkıbevi, belge yok...(Habertürk, 2022)

İlgili ifadelere ilişkin uzman raporunda, yayın sırasında kullanılan ifadelerin Müslüman halkın inançlarıyla alay etmek ve değersiz göstermek olduğundan söz edilerek halkın inanç değerlerinin küçük düşürücü ve onur kırıcı şekilde nitelendirildiğinin altı çizilmiştir. Bahse konu ifadelerin sadece Müslümanlar'ı değil diğer semavi dinlerin müntesiplerinin de dini duygularını incitici olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu sebeple, söz konusu yayında halkın dini inançları ve kutsal kabule ettiği kişilere ilişkin yapılan incitici ve aşağılayıcı ifadelerin toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı olduğu değerlendirilerek 6112 Sayılı Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan "Yayın hizmetleri... toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz." hükmünün ihlal edildiği gerekçesiyle müeyyideye konu olması noktasında görüş belirtilmiştir.

Üst Kurul 17.8.2022 tarihli ve 2022/32 sayılı toplantısında uzman raporunu değerlendirerek sözkonusu kanun maddesinin ihlal edilmiş olduğuna ve kuruluşun idari para cezasıyla müeyyideye tabi olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kuruluş Üst Kurul kararına itiraz etmediğinden karar kesinleşmiştir. Kuruluşun mahkeme kararına itiraz etmemesinin, davaya ilişkin sürecin Üst Kurul lehine olacağını öngörmesi sebebiyle olduğu varsayılabilir.

Örnek İnceleme 8: TELE 1 - 18 Dakika

İslamofobik ögeler içerdiği söylenebilecek diğer bir program yayını ise, "TELE 1" logolu televizyon kanalında yayınlanan "18 Dakika" isimli programda gerçekleşmiştir. 20.01.2021 tarihli yayında program sunucusu ve yorumcusu, Avrupa'da yükselmekte olan faşizmin sebepleriyle ilgili çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlar ve söz konusu programdaki yorumlamalar uzman raporuna esas teşkil etmiştir. Söz konusu program yayınında sarf edilen açıklama ve yorumların deşifresi şu şekildedir:

> ...Bütün Dünyada özellikle orta doğu savaşından sonra dışarı verilen orta doğudan dışarı çıkan nüfusun yarattığı bir korku ve **İslami terörün Avrupa'yı vurmasının bu korkuyu pekiştirmesiyle yükselen bir faşizm bir ırkçılık eğilimi bütün dünyada hâkim.**
>
> ...**İslamcı terör tabi, dinci terör**... İltica edenlere ek olarak **İslamcıların Avrupa'da yaptıkları terör bütün dünyada bir ırkçı otoriterliğin egemenliğine, yükselişine sebep oldu...** (Tele 1, 2021)

Yukarıda deşifreleri verilen program yayınında kullanılan ifadelere ilişkin kapsamlı bir uzman raporu oluşturulmuştur. Raporda terör kavramının şiddet ve barbarlığı ihtiva eden bir boyutu olduğu, İslam dininin ise tepeden tırnağa barış ve selameti kapsayıp bir cana kıymayı bütün insanlığa karşı işlenmiş bir cinayet sayan bir din olduğu, hatta 'İslam' kelimesinin anlamının bile selamet ve barış kavramlarına karşılık geldiği hususuna vurgu yapılmıştır. Tezimizin de ana konusunu teşkil eden İslamofobi olgusunun dünyada yerleştirilmesi sürecinde belli mahfillerce yoğun bir mesai harcandığı, bazı radikal grupların eylemleriyle yaşanan tekil olaylar üzerinden Müslümanlar ve İslam aleyhine acımasız propaganda ve algı yönetimlerinin gerçekleştirilmesi vesilesiyle Müslümanlar'a karşı ciddi bir önyargıyı ifade eden söz konusu olgunun sıklıkla duyulmaya başlanılan bir kavram olduğuna dikkat çekilmiştir. Medyanın İslamofobi olgusuna ilişkin kışkırtıcı olan üslubu bırakarak mutedil bir dili benimsemesinin önemine işaret edilmekle birlikte, zaman zaman bu korku kültürünü köpürten en güçlü amillerden birisi olduğu dile getirilerek söz konusu

program yayınında da bunun somut örneklerinden birisinin mevcut olduğuna vurgu yapılmış ve 6112 Sayılı Kanun'un 8-1-(f) bendinde yer alan "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz." hükmüne aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle yaptırıma tabi tutulması gerektiği yönünde görüş bildirilerek Üst Kurulun takdirine sunulmuştur.

Üst Kurul 31.03.2021 tarihli ve 13 sayılı toplantısında konuyu gündemine almış ve uzman raporunda belirtilen noktaların isabetli olduğu ve ilgili program yayınında sarf edilen ifadelerin yaptırıma konu bir durum olacağı kabulünden hareketle kuruluşa idari para cezası uygulanması yönünde karar almıştır.

"TELE 1" logolu kuruluş Üst Kurul kararını ilk derece mahkemesine başvuru yapmak suretiyle yargıya taşımış ve savunmasında özet olarak; bahsi geçen program yayınında yapılan yorumlamaların ABD Başkanı Joe Biden'ın yemin töreniyle ilgili olduğu, programda kullanılan cümlelerde hedef gösterilen olgunun Ortadoğu'daki terör örgütleri olduğu hususundan hareketle cezai müeyyidenin hukuka aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle iptali talep edilmiştir. Ankara 13. İdare Mahkemesi, davaya ilişkin yaptığı mütalaada;

> ...Uyuşmazlık konusu olayda sunuculuğunu E. K. ve M. Y.'nin yaptığı, "18 Dakika" adlı programda dava konusu işlemin tesis edilmesine sebep olan ifadeler incelendiğinde "Bütün dünyada özellikle orta doğu savaşından sonra orta doğudan dışarı çıkan nüfusun yarattığı bir korku ve İslami terörün Avrupa'yı vurmasının bu korkuyu pekiştirmesiyle yükselen bir faşizm bir ırkçılık eğilimi bütün dünyada hâkim. - Hocam ona İslami terör değil de İslamcı terör diyelim. - İslamcı terör tabi, dinci terör. İltica edenlere ek olarak İslamcıların Avrupa'da yaptıkları terör bütün dünyada bir ırkçı otoriterliğin egemenliğine, yükselişine sebep oldu." şeklinde ifadelere yer verildiği, bu ifadelerin sahibi yayın konuğunun Sosyoloji alanında Prof. Dr. ünvanına sahip olduğu, yukarıda aktarılan ifadelerden önce Ortadoğu'da meydana gelen savaşlardan kaynaklı gerçekleşen göç hareketleri sonucunda İslami terörün, faşizm ve ırkçılığın Avrupa'da etkili olduğuna yönelik ifade kullanıldığı esnada sunucu tarafından İslami terör ifadesi yerine İslamcı

yani dinci terör ifadesi kullanımının daha doğru olduğunun önerilmesi üzerine ifadenin düzeltildiği ve konuşmanın devamında iltica kavramına değinildiği, dolayısıyla yayının Türk halkının manevi değerlerine yönelik yönelmiş bir mahiyeti olmadığı, Avrupa'daki terör hareketlerine yönelik bir durum değerlendirmesi mahiyetinde olduğu değerlendirildiğinden tesis edilen işlemde hukuka uygunluk bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline...

şeklinde karar almıştır.

Üst Kurul Hukuk Müşavirliği, söz konusu yayındaki ifadelerde yer alan "İslami terör" kavramındaki kasta ilişkin İslam ile terör arasında açıkça bir ilişki bulunduğunun bu konuyla ilgili yayınlanan bilimsel makalelerde de açıklandığı, medya marifetiyle kavramlar arası yapılan çağrışımların çok tehlikeli olabileceği, bu yönüyle hassas manevi değerlerimizin zikredilirken yayıncılara düşen sorumluluğun ihlal edilmemesi gerektiği hususuna vurgu yapılarak, bahsi geçen ifadelerin basın ve ifade hürriyeti kapsamında mütalaa edilemeyeceği gerekçeleriyle yerel mahkemenin kararına ilişkin yürütmenin durdurulması istemiyle mahkeme kararını, Ankara Bölge İdare Mahkemesine taşımıştır. Davaya ilişkin karar henüz verilmemiş olup, yargılama süreci halihazırda devam etmektedir.

Örnek İnceleme 9: ULUSAL 1 - Nasıl Yani

İlgili konuya ilişkin incelenecek olan diğer bir yayın ise "Ulusal 1" logolu kuruluşta 24.01.2019 tarihinde yayınlanan "Nasıl Yani" isimli programda gerçekleşmiştir. Sanat, güncel siyaset, sosyal meseleler gibi hususların işlendiği programda konuyla ilgili çeşitli konuklar da yer alıp yorum yapmaktadırlar. Bahsi geçen programda yer alan konuğun yaptığı yorumlamaların ihlale ilişkin unsurları barındırdığı düşüncesiyle program hakkında uzman raporu tesis edilmiştir. Programda yer alan ifadelere ilişkin uzman raporuna esas teşkil eden deşifreler şu şekildedir:

...Türkiye'yi yıkmak için en büyük silahları Türkiye'yi islam cumhuriyeti yapmak,

...Bütün bunlar camilerden başlayarak halkı çocukları dini eğitime sokarak kul yetiştirmeye çalışıyorlar.

...Gaziantep'te kurulan teknoloji üniversitesinin rektörü ilahiyatçı profesör. Yani o teknolojiyi orada safsata bilimiyle mi üretecek? Din bilgisiyle mi üretecek? (Ulusal 1, 2019)

Konuya ilişkin değerlendirme yapılan uzman raporunda; toplumun dini ve manevi değerleri ile duygularını incitici şekilde ifadelere yer verildiği, dini eğitim gören insanların "kul" statüsüyle ifade edilmek suretiyle tahkir edilen bir boyutta değerlendirildiği, İslam'a ilişkin, lugatta "Boş, asılsız ve temelsiz söz" şeklinde tanımlanan 'safsata' tabirinin; ilahiyat bilimi içinse 'safsata bilimi' nitelemesinin yakıştırılmak suretiyle manevi değerlerin aşağılamaya maruz bırakıldığı ve Müslümanlar'ı incitici nitelikte cümleleler olduğuna dikkat çekilerek 6112 Sayılı Kanunun 8-1-(f) fıkrasında yer alan "Toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" hükmünün bu ifadelerle ihlal edildiği yönünde görüş belirtilmiş ve konu Üst Kurulun takdirlerine sunulmuştur.

Üst Kurul, uzman görüşünü inceleyerek 10.04.2019 tarihli ve 2019/16-31 numaralı kararıyla konuya ilişkin değerlendirmesini yapmıştır. Uzman raporunda belirtilen ifadelerin isabetli olduğu yönünde vurgu yapılmak suretiyle söz konusu programla ilgili olarak, 6112 Sayılı Kanun'un 8-1-(f) bendinin ihlal edildiği yönünde kanaate varılmış ve kuruluşa idari para cezası ile program yayının 3 (üç) kez takdiren durdurulması yönünde karar alınmıştır.

"ULUSAL 1" logolu kuruluş, Üst Kurul kararını yargıya taşıyarak ilk derece idare mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Kuruluş konuya ilişkin talep dilekçesinde özet olarak; programda yer alan konuğun ifadelerinin hiçbir bölümünde İslam dinine ilişkin safsata tabirinin kullanılmadığı, program esnasında söylenilen birkaç cümlenin ve sözcüğün zorlama yorumlarla milli ve manevi değerlere aykırı olduğuna ilişkin değerlendirmeye kaynak teşkil ettiği, dolayısıyla sözü edilen Üst Kurul kararının hukuka aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle iptal edilmesi gerektiği yönünde talepte bulunulmuştur.

Davaya ilişkin bilgi ve belgeleri inceleyen Ankara 13. İdare Mahkemesi konuya ilişkin değerlendirmesinde;

...Dava dosyası ile, dava konusu işleme dayanak alınan ve dosyaya sunulmuş olan programa ait (CD) kaydının birlikte incelenmesinden: söz konusu programda sunucu ile konuğu arasında geçen diyaloglarda sarfedilen söz ve açıklamaların içeriği itibariyle yayın saati de dikkate alındığında; siyasi eleştiri kapsamında sarfedilen sözlerin toplumun milli ve manevi değerlerini, genel ahlakı ve ailenin korunması ilkesini ihlal eder nitelikte olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda 6112 sayılı Yasanın 8/1(f) maddesinde yer alan ilkenin 24.1.2019 tarihinde yayınlanan "Nasıl Yani" isimli program yayını ile ihlal edildiğinden bahisle aynı Kanunun 32/1. Maddesi hükmü uygulanmak suretiyle tesis edilen dava konusu işlemde mevzuata uyarlık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline...

yönünde karar almıştır.

Üst Kurul davaya ilişkin bir üst mahkeme olan Ankara Bölge İdare Mahkemesine, Ankara 13. İdare Mahkemesince alınan kararın istinafen kaldırılması ile davanın reddi yönünde talepte bulunmuştur. Davaya ilişkin dökümanları inceleyen Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi;

...Uyuşmazlık konusu yayına ait mübrez CD kaydı incelendiğinde, programın genel olarak ülke siyaseti, toplumsal meseleler ve sanat gibi konuların ele alındığı bir içeriğe sahip olduğu, programın kurgusu gereği sunucu veya konukların kimi söz ve tavırları ile açıklamalarının genel olarak siyasileri, özel olarak ülkeyi yönetenlerin tasarruf ve işlemlerini hedef alabileceği, bu çerçevede kalmak kaydıyla bu söz ve açıklamaların siyasal eleştiri olarak değerlendirilebileceği, ancak kullanılan söz ve tavırların ya da açıklamaların, eleştiri sınırlarının ötesine geçerek toplumun milli ve manevi değerlerini küçümseyici, aşağılayıcı, itham edici mahiyete dönüşmesi veya bu değerlere aykırı olması halinde davalı idarece gerekli müeyyidenin uygulanması gerekeceği tabidir.

Bakılan uyuşmazlıkta, dava konusu yayında program konuğunca sarf edilen sözlerin bir kısmının, kendi bakış açısı çerçevesinde siyasilerin tasarruflarına yönelik eleştiri olarak değerlendirilebilmesi mümkün ise de, din olgusu toplumsal düzlemde önemli bir manevi değer olduğundan, Türk toplumunun önemli bir kesimince benimsenen inanç sisteminin Türk Dil Kurumu'nca da "Boş, temelsiz, asılsız söz" şeklinde tanımlanan "safsata" olarak nitelendirilmesine matuf sözlerin toplumun milli ve manevi değerlerine aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığından, davacı yayın kuruluşu hakkında tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık, işlemin iptali yolunda verilen kararda ise hukuki isabet bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle, istinaf başvurusunun kabulü ile istinaf başvurusuna konu idare mahkemesi kararının kaldırılmasına; davanın reddine...

şeklinde karar almıştır. Kuruluş tarafından 30 (otuz) gün içerisinde Danıştay'a temyiz başvurusu yapılmadığı için karar kesinleşmiştir.

Örnek İnceleme 10: Haber Global - Kayıt Altında

İslami hassasiyetleri incitici bir diğer televizyon yayını ise **"**Haber Global" logolu kuruluşta 07.09.2020 tarihinde yayınlanan "Kayıt Altında" adlı programda gerçekleşmiştir. Programa konuğu İmam-Hatip mezunlarıyla ilgili bazı suçlamalarda bulunmuş ve bahse konu ifadeler uzman raporuna esas teşkil etmiştir. Canlı yayında kullanılan ifadelerin deşifresi şu şekildedir:

...S.T.: Peki o zaman eğitim kurumu olmaması mı sorun?

M. Y.: Eğitim kurumu yok ve eğitim kurumlarının durumu iyi değil. İtibarı yok bir de.

S. T.: Eğitim kurumundan kastınız nedir? Hay Allah ...

M. Y.: Türkiye'de imam hatiplere nasıl bakılıyor? Bir imam hatip Mezunu...

İ.S.: En zayıf öğrencinin gittiği yer.

M. Y.: Bir. (İ. S.'nin dediğini kastederek) İkincisi kendisinin imam hatipli olduğunu söylemekten neredeyse çoğu yerde utanıyor. Ama öbür tarafta Saint Benoit'li, Saint-Joseph'li, Saint Michel'li göğsünü gere gere...

İ.S.: Hocam niye öyle diyorsunuz Kartal İmam Hatip'li de gayet gururla geziyor. (gülerek) Kartal İmam Hatip baya Saint-Joseph düzeyinde bir okul yani.

M. Y.: ... Oysa ki Saint-Joseph, Saint Michel, Saint Benoit kimlerin kurduğu okullar? Cizvit papazlarının okulları. Cizvit papazları kurmadı mı?

E.M.: Ama üstadım sonuca bakın işte. O imam hatipten mezun olmuş olanlar karşımıza bakın ne olarak çıkıyor? **Cinsi sapık, sahtekar, ahlaksız**...

M. Y.: Mesele o değil devlet itibar vermiyor. Devlet itibarsızlaştırmış.

E.M.: Nasıl verecek?

M. Y.: Şehirlerden kovmuş dini. Kalorifer dairelerine, varoşlara, kapıcılığa mahkum edilmiş bir din anlayışı var...(Haber Global, 2020)

Deşifreleri verilen ifadelere ilişkin uzman raporunda; imam hatiplerden mezun olmuş yüzbinlerce kişiyi genelleyici, gerçek dışı ve herhangi bir bilimsel kanıt ve temele dayanmayan, toplumun önemli kesimini kırıcı, aşağılayıcı, ötekileştirici ve kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan ifadeler ile kamu vicdanının ciddi yara aldığına vurgu yapılarak toplumun her kesiminden şikayet hatlarına yoğun başvurular yapıldığı belirtilmiştir. Bütün hak ve özgürlüklerdekine benzer olarak fikir özgürlüğünde de belirli sınırlar olduğu hususunun altı çizilerek ifade edilen düşüncenin bir kişi veya topluluğun onuruna ve kişiliğine saldırı içeriyorsa bu durumun ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği noktasından hareketle sözkonusu beyanların 6112 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan "Irk, dil, din, cinsiyet,sınıf, bölge ve mezhep farkı

gözetilerek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz." hükmünü ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanması yönünde Üst Kurulun takdirine sunulmuştur.

Üst Kurul 16.09.2020 tarihli ve 2020/38 sayılı toplantısında konuyu gündemine almış ve sözkonusu ifadeler için uzman raporunda ifade edilen kanun maddesi uyarınca kuruluşa idari para cezası müeyyidesi uygulanmasına ve program yayınının üç kez durdurulmasına karar vermiştir.

Kuruluş bahse konu Üst Kurul kararını yargıya taşımış ve kararın ölçüsüz, ağır ve kalıcı zararlara sebebiyet verebileceğini, gerekçesinin doğru olmadığına ve hukukla bağdaşmadığı iddiasıyla ilk derece mahkemesine başvuruda bulunmuştur.

Davaya yetkili mahkeme olan Ankara 13. İdare Mahkemesi davaya ilişkin;

...Dava dosyası ile, dava konusu işleme dayanak alınan ve dosyaya sunulmuş olan programa ait (CD) kaydının birlikte incelenmesinden; imam hatip mezunları hakkında sarfedilen sözlerin eleştiri sınırlarını aşan küçük düşürücü ve aşağılayıcı nitelikte olduğu görülmekte olup, söz konusu programda sunucu ile konuğu arasında geçen diyaloglarda sarfedilen söz ve açıklamaların içeriği itibariyle ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edecek veya toplumda nefret duyguları oluşturacak nitelikte olmadığı, kişi veya kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifade olarak kabul edilebileceği, 6112 sayılı Yasa'nın 8/1(c) maddesi uyarınca işlem tesis edilmesi gerekirken Yasa'nın maddesi uyarınca işlem tesis edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, 6112 sayılı Yasanın 8/1(b) maddesinde yer alan ilkenin 7.9.2020 tarihinde yayınlanan "Kayıt Altında" isimli program yayını ile ihlal edildiğinden bahisle aynı Kanunun 32/1. Maddesi hükmü uygulanmak suretiyle tesis edilen dava konusu işlemde mevzuata uyarlık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline...

şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

İlk derece mahkemesi kararının akabinde Üst Kurul, konuyu bir üst mahkemeye taşımıştır. İstemde özet olarak; sarfedilen sözlerin toplumun ciddi bir kesimin aşağılayıcı ve küçük düşürücü nitelikte olduğu, ifade özgürlüğü sınırlarını aştığı vurgulanmış ve Üst Kurulun kararında hukuka aykırı herhangi bir unsur bulunmadığı ileri sürülmek suretiyle ilk derece mahkemesi kararının istinafen incelenmesi ve kaldırılması talep edilmiştir.

Davaya yetkili olan Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdari Dava Dairesi konuya ilişkin değerlendirmesinde; "...İstinaf başvurusuna konu idare mahkemesi kararı usul ve hukuka uygun olup kaldırılmasını gerektiren bir neden bulunmadığından istinaf başvurusunun reddine..." şeklinde karar vermiştir. Dava en üst mahkeme olan Danıştay'a sevk edilmiş olup mahkeme süreci halihazırda devam etmektedir.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Tez çalışmasında, ülkemiz televizyon kanallarında yayın yapan dizilerde ve programlarda yer alan İslamofobik olduğu varsayılan ifadelere dair Üst Kurulun aldığı kararlar ve mahkeme safahatı incelenmiştir. İlk bölümde İslamofobi olgusuna ilişkin genel çerçeve çizilerek olgunun farklı alanlardaki arka planının fotoğrafı çekilmiş ve tarihsel süreçte geçirdiği aşamalara vurgu yapılmıştır. İkinci bölümde medya ile İslamofobi olgusu arasındaki ilişkisellik boyutu ele alınmış ve özellikle Batı görsel medyasının İslam'a ve Müslümanlar'a ilişkin takip ettiği algı projesine farklı örnekler üzerinden dikkat çekilmiştir. Üçüncü bölümde Batılılaşma akımı çerçevesinde İslamofobinin topraklarımızdaki Tanzimat sürecinden II. Meşrutiyete ve Cumhuriyete uzanan gelişim süreci ele alınmış ve bir görsel medya ürünü olan yeşilçam filmlerindeki İslamofobik unsurların analizi yapılmıştır. Bahse konu üç bölümde İslamofobi olgusunun 11 Eylül'den sonra yeni ortaya çıkan bir kavram olmayıp tarihi arka planının çok eski olduğuna, tarihsel süreçte oryantalizm akımıyla birlikte Batı'nın Müslümanlar'a biçtiği misyonun pratik bir olgu biçimine büründüğüne, son dönemde Batı medyasının bu misyona uygun algı çalışmalarını büyük bir gayretle yürüttüğüne ve kendi topraklarımızda "self-oryantalizm" olarak nitelenebilecek bu olgunun entalijansiya ve bürokratların da teşvikleriyle ortaya çıkan Batılılaşma serüvenimizin bir meyvesini teşkil ettiği noktasında tespit yapılarak ortaya konulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise ülkemizde görsel medya yayıncılığı süreci ve bu alanda düzenleyici ve denetleyici işlev gören RTÜK'ün ifa ettiği görevlere değinilmiş, sonrasında ise 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 Sayılı Kanun çerçevesinde 2019-2022 yılları arasında televizyon ekranlarında İslamofobik içerikli olduğu varsayılan yayınlara ilişkin Üst Kurul kararları çalışmanın örneklemi olarak analiz edilmiştir. Araştırılan

televizyon yayınlarından İslamofobik içerikli olduğu kanaatine varılan 10 adet yayın çalışmanın örneklemini teşkil etmiştir.

Bahsi geçen yayınlarda 7 farklı kuruluşun yayınlarında İslamofobik ifadelerin bulunduğu tespit edilmiştir. İlk sırada Tele 1 logolu kuruluş 3 adet raporla yer alırken Tele 1'i Ulusal 1 logolu kuruluş 2 adet raporla; Halk TV, Kanal D, FOX, Habertürk, ve Haber Global logolu kuruluşlar ise 1'er adet raporla takip etmişlerdir.

Uzman raporuna ve Üst Kurul kararlarına konu olan ve deşifresi yapılan televizyon programlarında ve dizilerde, ülkemizde İslami hizmetleri yerine getirmekle görevli kurumlardan olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve imam hatip okullarıyla ilgili ağır suçlamalar yer almaktadır. Hz. Adem'e ilişkin vahşilik isnat eden ifadelerin yanında, İslami ilimlerin bir safsatadan ibaret olduğu, Hz. İbrahim'e ait anlatılan kıssaların masal olduğu, İslam'daki önemli ibadetlerden olan kurban ibadetinin uydurulmuş olduğuna ilişkin değerlendirmelerin bulunduğu yayınlara rastlanmaktadır. Çalışmanın ilgili bölümlerinde özellikle Avrupa ülkelerinde yoğun biçimde hissedilen İslamofobik reflekslerin, –tekil örneklerle de olsa- ülkemizde ve medya organlarında da belli örneklerinin bulunduğu sonucu bu yayınlardan çıkarılabilmektedir. Batı medyasında İslam'a ve Müslümanlar'a ilişkin oluşturulan algının farklı örneklerinin -bu yayınlar vesilesiyle- "self-oryantalist" emsallerinde de bulunduğu varsayılabilir.

Üst Kurul tarafından müeyyideye konu olmuş yayınlara ilişkin mahkeme safahatına bakıldığında ise, mahkeme kararlarının çoğunluğunda Üst Kurul lehine kararlar çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte azımsanmayacak miktarda bazı kararların da kuruluşların lehine olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Buradaki farklı yönelimler ise, Üst Kurulca İslamofobik nitelikte olduğu değerlendirilen yayınların algılanış biçiminde de henüz bir ortak zemin bulunamadığı varsayımını güçlendirmektedir. Çalışmada yer alan belli yayınlara ilişkin uygulanan müeyyidelerde ise, kuruluşun mahkemeye herhangi bir başvurusu olmadığı durumlara da rastlanmaktadır. Bu durum, kuruluşun da kendi yayınında yer alan ifadelere ilişkin mahkeme sürecinden sonuç alamayacağını ve Üst Kurulun değerlendirmesine itiraz etmeye gerek duymadığı varsayımına ulaştırması noktasında önem teşkil etmektedir.

Öneriler

En öncelikli olarak İslamofobi olgusunun insanların zihinlerinde yerleşmiş bir algı olduğunun bilinciyle bugünden yarına çözülecek bir durum olmadığı kabullenilmelidir. Dolayısıyla İslamofobi olgusuyla mücadele ederken ciddi bir sabır sürecinin olduğunun farkına varılması önem teşkil etmektedir.

Dünya kamuoyunda İslamofobi olgusuyla mücadele için sözkonusu olgunun bir suç şeklinde ele alınmasıyla birlikte Batı ülkelerinde istatistiksel veriler içerisinde bir boyut teşkil eden bir parametre biçiminde incelenmesi noktasında gerekli çaba sarfedilmelidir.

İşyerleri, eğitim kurumları ve yönetimsel kademelerde dini azınlıkların haklarının korunması hususunda yasal altyapı oluşturulmalı ve bu durum güç odaklarının tercihlerine terk edilmemelidir.

Birleşmiş Milletler bünyesinde İslamofobik eylemleri, politikaları ve tavırları takip ederek rapor şekline getirecek bir örgüt yapısı kurulmalı ve İslamofobiyle mücadele dünya çapında kurumsal boyutta ele alınmalıdır. Aynı zamanda İslamofobiye dair ülkelerin mutabık kaldığı ortak denetim mekanizmaları oluşturularak bu suretle pervasızca yapılan ayrımcılık eylemlerin önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

İslamofobi hususunda kamuoyu nezdinde kabul edilmiş ortak bir düşüncenin olmayışı mücadeleyi zorlaştırdığı için ortak aklı ön plana çıkaracak eğitim ve kültür faaliyetlerinin daha sıklıkla yapılması önem arzetmektedir. (Elbir, 2022) Özellikle Batı ülkelerinde TRT Deutsch gibi İslam'a ilişkin doğru imaj çalışmasını üstlenen alternatif platformlar kurularak doğru bilgilerin Batı insanına ulaşması noktasında medya gücünden de istifade edilmelidir. (2022)

Dünya kamuoyunda büyük ağırlığı olan Birleşmiş Milletler gibi önemli mahfillerde ırkçılığın ve ayrımcılığın her türlüsünün lanetlenmesiyle birlikte özellikle İslamofobi refleksinin de büyük bir ayrımcılığı içermesine vurgu yapılarak ortak bir hassasiyete ulaşılması hususunda yüksek sesli itirazların yükselmesi bu konuda önemlidir.

İslam dininin içerdiği toplumsal barış ve huzur gibi gerçek değerler medya aracılığıyla anlatılmalı ve insanların zihinlerinde yerleşmiş yanlış algılar, medyanın algıyı doğru yönetme gücünden de faydalanmak suretiyle yeniden reforme edilmelidir.

Radikal örgütler tarafından kullanılan ve İslam dinine ilişkin şiddet isnadına sebebiyet veren "cihat" gibi kavramların içerdiği gerçek anlam çerçevesi açıklıkla medya ve benzeri zeminlerde ortaya konulmalı, olumsuz algı yönetimine izin verilmemelidir.

Medyaya ilişkin süreçleri düzenleyici ve denetleyici konumunda olan RTÜK tarafından, medya kuruluşlarına yayın içeriklerinde halkın dini hassasiyetlerini gözetmesi noktasında gereken duyarlılığa sahip olmalarının öneminin çeşitli vesilelerle hatırlatılması yayın içeriklerinin düzelmesi için değerli bir çalışma olacaktır.

Burada önemli bir görev de gerek dijital gerekse medyayla sürekli içiçe olan halka düşmektedir. Medya organları vasıtasıyla verilen mesajların doğru şekilde filtrelenmesinde medya okuryazarlığı refleksinin gelişimi önemlidir. Dolayısıyla izleyiciye medya okuryazarlığı eğitimi sağlanması mesajların doğru eleklerden geçirilmesi noktasında değerli olacaktır.

KAYNAKLAR

Abu Sway, M. (2006). “Islamophobia: Meaning, Manifestations, Causes.” Palestine –Israel Journal, 12 (2-3) : 12 –23.

Adıgüzel, Y. (2001), Kitle Toplumunun Açmazları Kültür Endüstrisi, Şehir Yay., 173.

Akdemir, E. (2009). "11 Eylül 2001,11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam'ın Avupa'da Algılanışı". Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 8(1), 1-26, 8(6), 1-13.

Akın, M. H. (2016). “Türkiye siyasi kültüründe laiklik meselesi ve 15 temmuz sonrası laiklik tartışmaları ve fetö”, Muhafazakâr Düşünce 13/49, 37-56.

Akıncı Çötok, N. & Taşdelen, H. M. (2013), “Avrupa ekseninde yabancı korkusu ve islamofobi algısının değerlendirilmesi”, Literature And History Of Turkish Or Turkic 8(6).

Aktaş, M. (2017). "AB ülkelerinde islamofobi ve terörizm". Ombudsman Akademik, 4(7), 127-155.

Alav, O. (2001), Kitle iletişimi ve yerel medya (ısparta örneği), Fakülte Kitabevi, 245.

Alkan, M. N. (2015), “Avrupa’da yükselen ırkçılık: pegida örneği”, Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 16, ss. 276.

Allen, C. (2010), Islamophobia, ashgate publishing company, england.

Aslan, S., Kayacı, M., & Ünal, R. R. (2016). "İslamofobi ve batı dünyasındaki yansımaları". Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 451-463.

Aydın, M. Z., & Yardım, M. (2008). "Belçika’da islamofobi ve müslümanlara yönelik ayrımcılık". Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(1), 7-32.

Aydoğan, F. (2000), Medya ve serbest zaman, İletişim Yay., 207.

Baker, P. & Gabrielatos, C. (2013). Discourse analysis and media attitudes: the representation of Islam in the British press. Cambridge: Cambridge University Press.

Bayraklı, E. & Hafez, F. (2016), European islamophobia report 2015, SETA Publications.

Bayraklı, E., & Yerlikaya, T. (2017). "Müslüman toplumlarda islamofobi: Türkiye örneği". Ombudsman Akademik, 4(7), 51-70.

Bezci, B. & Çiftci, Y. (2012). Self oryantalizm: İçimizdeki modernite ve/veya içselleştirdiğimiz modernite. Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1), s. 139-166.

Buehler, Arthur F. (2014), "İslamofobi: batı'nın karanlık tarafı'nın bir yansıması", (çev. Mehmet Atalay), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 123-140.

Bülbül, A.R. (2001), İletişim ve etik, Nobel Yayın Dağıtım, 302.

Cemile, M. (1989) , İslam ve oryantalizm, Seçkin Yayınları.

Cevizci, A. (1999), Paradigma felsefe sözlüğü, Paradigma Yayınları.

Cinnirella, M. (2012). Think 'terrorist, think 'muslim'?, M. Helbling (Ed.). Islamophobia in the west- measuring and explaining ındividual atttitudes, 179-189.

Coşkun, M. A. (2003), Medya-din ilişkisi "cumhuriyet gazetesi örneği", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 128.

Davison, A. (2002). Türkiye'de sekülerizm ve laiklik. (Çev. Tuncay Birkan). İletişim Yayınları. İstanbul.

Del Valle, A. (2002), La désinformation en matière d'islam : de l'islamiquement correct aux stratégies de conquêtes islamistes, Panoramiques Dergisi.

Demir, Ö. & Acar M. (2006), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ankara, Adres Yayınları.

Deniz, T. (2014). "Yükselen islamofobi'nin avrupa kimliğine etkisi". Edirne: Trakya Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DiyanetTV, (2021, May, 25), 1. Uluslararası medya ve islamofobi sempozyumu açılış töreni, *https://www.youtube.com/watch?v=NxiFc8RGhZo*

Doğan, M. B. (2017). "Batıda islamlaşma karşıtı counterjihad hareketi ve islamlaşmayla ilgili dini terminolojiyi kullanımları". İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi,Medeniyetler İttifakı Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Elbir, K. (2022). "Dijital islamofobi'ye karşı ne yapmalı". Yeni Şafak Gazetesi

Er, T. & Ataman, K. (2008) "İslamofobi ve avrupa'da birlikte yaşama tecrübesi üzerine", U.Ü.İ.F.D., C. 17, S. 2.

Ergül, E. (2015). "İslamofobi olgusu bağlamında terörle mücadele dili ve politikaları". Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), 6(22), 299-335.

Fox, (2020, Eylül, 2021), *Yasak Elma.*

Geisser, V. (2003), La nouvelle islamophobie, Poche.

Genel, M. G. (2014). "Avrupa'daki türk medya perspektifinden, batı'nın bir "ötekileştirme" dili olarak kullandığı islâmofobi'ye bakış". Atatürk İletişim Dergisi(6), 105-123.

Giddens, A. (2006), Sosyoloji, Haz: Celal Güzel, Ayraç Yayınları.

Gökçe, O. (2010). "Avrupa medyasının ve kamouyonun islam algısı", İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum Tebliğleri, 77-95.

Gökmen, H. (2010), Avrupa'da müslümanlar ve islamofobi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökmen, H. (2018), Hollandalı politikacı geert wilders'ın "fitna" filmi çerçevesinde bir algı ve imaj olarak islamofobi, ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Göksu, V. & Saygılı, R. (2010). "Amerikan medyasının islam algısı", İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum Tebliğleri, 267- 278.

Greenberg, D. & Miazhevich, G. (2012). assimilationism vs. multiculturalism: U.S. identity and media representations of british muslims over a 12-year span. Communication, Culture & Critique 5 (1), 75–98.

Haber Global, (2020, Eylül, 07), *Kayıt Altında*.

Habertürk, (2020, Mayıs, 2022), *Teke Tek Bilim*.

Hadden, J. & Shupe, A. (1989), Secularization and fundamentalism reconsidered, vol. 3, Paragon House.

Hasanov, B. (2016) Dinî fundamentalizmi ayakta tutan temel faktörler aibü sosyal bilimler enstitüsü dergisi, Cilt:16, Yıl:16, Sayı: 3, 16: s.241-258

Halk TV, (2021, Mart,12), *Medya Mahallesi*.

Huntington, S. (2017). Medeniyetler çatışması. İstanbul: Vadi Yayınları.

Iqbal, Z. (2010). Understanding islamophobia: conceptualizing and measuring the construct." European Journal of Social Sciences, 13 (4) : 574-590.

İnanç, Z. S. & Çetin, S. (2011), "Avrupa'nın kendisine dönen silahı: dışlayıcılık ve ayrımcılık", Stratejik Düşünce Enstitüsü Analizi, Ankara.

Kar, S. (2017). "Felsefi açıdan islamofobi ve eleştirisi". Atatürk Üniverstesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (ILTED)(47), 199-222.

Karlsson, I. (1996), İslam ve avrupa, inanç ayrılığı yaşam birliği, Çev: Gülseren

Ergün, Cem Yayınevi.

Kalın, İ. (2003). Batı'daki İslam algısının tarihine giriş. Dîvân İlmî Araştırmalar, 2(15), 1-51.

Kalın, İ. (2011). "Islamophobia and the limits of multiculturalism". Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century. (Ed. John L. Esposito and Ibrahim Kalin). Oxford University Press.

Kalın, İ. (2016). İslam ve batı. Ankara: TDV Yayınları.

Kahraman, A (2010). İslamofobiyi besleyen unsurlardan biri olarak "İslam şeriatı" algısı, İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, K. İbn-i Hümam Vakfı, Sivas, 30 Nisan-1 Mayıs.

Kanal D, (2020, Eylül, 10), *Yeni Hayat.*

Kara, İ. (2017). Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak islam 1. İstanbul: Dergah Yayınları.

Karaburgu, O. (2006), "Cemil meriç'in dil ve edebiyat üzerine düşünceleri", Düşünen Siyaset, 22.

Karakaya, H., Kırsal hayatta modernite karşıtı olarak din adamı imajının türk sinemasına yansımaları, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Karic, E., (2012) "Is "euro-ıslam" a myth, challenge or a real opportunity for muslims and europe?" Journal of Muslims Minority Affairs, 22 (2), s.435-442

Karpat, H. K. (2009). Elitler ve din. (Çev. Güneş Ayas). Timaş Yayınları. İstanbul.

Karpat, K. H. (2011). Türk siyasi tarihi. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kasapoğlu, Ç. (2015), Fransa'da Müslüman hedeflere 50'den fazla saldırı ve tehdit, https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2015/01/150113_fransa_muslumanlara_saldirilar. Erişim Tarihi: 18.08.2022.

Kaya, C. & Akıncı, A. (2018), Türkiye'de islamofobinin yansımaları, Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi.

Kepenek, B. (Ocak 2016). Avrupa'da İslam düşmanlığı. Sakarya: Diaspora Araştırmaları Merkezi.

Kılıçbay, M. A. (1985). Osmanlı ve batılılaşma. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. 1.Cilt, 147-152.

Kirman, M.A. (2005). Din ve Sekülerleşme, Karahan Kitabevi, 303.

Kirman, M. A. (2010), "İslamofobinin kökenleri: batılı mı doğulu mu?", Journal of İslamic Research, 21, 21-39

Kumar, D. (2016). İslamofobi: imparatorluğun siyaseti. (I. ALATLI, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.

Kurtoğlu, Z. (2005). Türkiye'de İslamcılık düşüncesi ve siyaset. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (Ed.). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık içinde, İletişim Yayınları, 201-216.

Lean, N. (2015). İslamofobi Endüstrisi. (İ. YILMAZ, Çev.) Ankara: DİB Yayınları.

Lindholm, C. (2004). İslami Orta Doğu. (B. Şafak, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.

Lüleci, Y. (2007), Sinema ve din: türk sineması örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mardin, Ş. (1998). Türkiye'de din ve siyaset (Makaleler-3) İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2001), Jön türklerin siyasi fikirleri, İletişim Yayınları.

M6, 30 Eylül 2001. Zone interdite (yasak bölge).

Mencet, M. S. (2019) "Medyadaki yansımalarıyla Türkiye'de islamofobi", Medya ve İslamofobi, (Ed.) Hakan Aydın, Metin Eken ve Mustafa Derviş Dereli, Nobel, 260.

Mencet, M.S.,(2016),Türkiye'de islamofobi: mizah dergilerinde islam'ın temsili, Akademik İncelemeler Dergisi.

Meriç, C. (1985), Bu ülke, İletişim Yayınları.

Meriç, C. (2002), Jurnal 2, İletişim Yayınları.

Meriç, C. (1986), Kültürden İrfana, İnsan Yayınları.

Mert, N. (2013). Türkiye'de sosyal bilimlerin dine bakışı. Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek: Sempozyum Bildirileri. T. Bora (der.) 198-208.

Moore, K. Mason, P. & Lewis, J. M. W. (2008). Images of Islam in the UK: the representation of British Muslims in the national print news media 2000–2008. cardiff: cardiff school of journalism, media and cultural studies.

Nasr, S. H. (1996). Genç Müslümana modern dünya rehberi. (Ş. Yalçın, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.

Okumuş, E. (2007),"ABD'de islamofobi ve anti-islamizm:11 eylül öncesi ve sonrası", Batı

Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm, ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır, Eskiyeni Yayınları.

Okutan, B. B. (2009), Türk sinemasında popüler din ve din adamı imajı, Din Egitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 20.

Orhun, O. (2009). "Intolerance and discrimination against Muslims (Islamophbia)." Security and Human Rights, 3: 192-200.

Ongur, H. Ö. (2011), "Avrupa'da çok kültürlülüğün iflası (mı?)", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 7, Sayı: 26, ss. 55-85.

Öngören, F. (1983). Cumhuriyet dönemi türk mizahı ve hicvi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Öztürk, H. E. (2002), Kişilik gelişimi açısından çocuk ve televizyon, Beyan Yay., 280.

Poole, E. (2002), Reporting Islam: media representations of British Muslims. London: I. B. Tauris.

Radyo ve televizyonların kuruluş ve yayın hizmetleri hakkında kanun, RG: 15.02.2011, 27863.

Richardson, R. (2004). Islamophobia: issues, challenges and action, Trentham Books Limited.

Said, E. W. (1989) Oryantalizm, sömürgeciliğin keşif yolu, Çev: Selahaddin Ayaz, Pınar Yayınları.

Said, E. (2000), Haberlerin ağında islam. İstanbul: Babil Yayınları.

Said, E. W. (2003). Şarkiyatçılık: Batı'nın şark anlayışları. (B. Ülner, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Said, E. W. (2008). Medyada İslam. Metis Yayıncılık.

Sayyid, B. (1997). A fundamental fear: eurocentrism and the emergence of islamism. Zed Books.

Sian, K., Law, I. & Sayyid, S. (2012). The media and Muslims in the UK centre for ethnicity and racism studies. University of Leeds.

Temel, M. (2020), "Türkiye'de basın-iktidar ilişkileri çerçevesinde islamofobik söylem", MEDİAD: Medya ve Din Araştırmaları Dergisi.

Tele 1, (2020, Haziran, 06*), Karanlıktan Aydınlığa*

Tele 1, (2021, Ocak, 20), *Gün Başlıyor.*

Tele 1, (2022, Eylül, 20), *Ayrıntılar.*

Tikriti, A., (2013) Hukuk ve medya bağlamında tarabya uluslararası islamofobi konferansı, İstanbul, 12-13 Eylül

Timur, T. (1985). Osmanlı ve batılılaşma. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. 1.Cilt, 139-142.

Turan, Ö. (2009). "Son dönemde kemalizme demokratik meşruiyet arayışları". Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol. (Ed. Ahmet İnsel). İletişim Yayınları.

Uluç, G. (2009), Medya ve oryantalizm, Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Ulusal 1, (2019, Ocak, 24), *Nasıl Yani?*

Ulusal 1, (2020 Ağustos, 01), *Pınarın Kaynağından.*

Uyanık, M. (1996) Medya ve Müslüman imajı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uzun, N. (2012), Avrupa'da islamofobi ingiltere örneği, Pınar Yayınları.

Vergin, N. (1996), "Avrupa ve İslam ya da Avrupa'da İslam" Müslüman imajı, Kutludoğum Haftası 1995, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yavuzcan, İ. H. (2007), "Almanya'da islamofobi", Batı Dünyasında İslamofobi ve Antiislamizm, Hıdır, Özcan ve Kadir Canatan (Ed.), 323-325.

Yayla, A. (2003), Siyasi Düşünce Sözlüğü, Ankara, Liberte Yayınları

Yel, A. M. (2015), İslamofobi ve Avrupa'da İslam algısı, (Moderatör: Aynur Erdoğan), DÜBAM yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Mustafa İÇİNAK

E-Posta Adresi: mustafaicinak@gmail.com

İş Deneyimi:

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı	2019-2019
Üst Kurul Uzman Yardımcısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2019- Devam Ediyor

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans Yüksek Lisans	İşletme İlahiyat	ODTÜ Ankara Üniversitesi	2010-2016 2014-2018
Yüksek Lisans	Temel İslam Bilimleri	Kırıkkale Üniversitesi	2018-Devam Ediyor

RTÜK